

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Mokslo studija

EGLĖ VILEIKIENĖ
AUŠRA POCIENĖ
JOLANTA ALEKNEVIČIENĖ

MOTYVACIJA TARNAUTI LIETUVOS KARIUOMENĖJE

EGLĖ VILEIKIENĖ
AUŠRA POCIENĖ
JOLANTA ALEKNEVIČIENĖ

MOTYVACIJA
TARNAUTI LIETUVOS
KARIUOMENĖJE

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

EGLĖ VILEIKIENĖ
AUŠRA POCIENĖ
JOLANTA ALEKNEVIČIENĖ

MOTYVACIJA
TARNAUTI LIETUVOS
KARIUOMENĖJE

MOKSLO STUDIJA

Vilnius 2015

UDK 355.2(474.5)

Vi-137

Leidinių rekomendavo Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Karo mokslų instituto Strateginių tyrimų centras 2015 m. rugsėjo 22 d. (protokolo Nr. VL-146).

Leidinyms parengtas vadovaujantis LR krašto apsaugos ministerijos kanclerio potvarkiu „Dėl KAS 2015 m. leidybos plano tvirtinimo“ (2015 01 13 Nr. MP-2).

Mokslinė redaktorė dr. Eglė VILEIKIENĖ

Recenzavo:

Dr. Diana JANUŠAUSKIENĖ (Lietuvos socialinių tyrimų centro Sociologijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja);

Dr. Gražina RAPOLIENĖ (Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Sociologijos katedros lektorė);

Plk. lt. Artūras BALYNAS (Krašto apsaugos ministerijos Personalo departamento direktorius).

© Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija, 2015
© Eglė Vileikienė, 2015
© Aušra Pocienė, 2015
© Jolanta Aleknevičienė, 2015

ISBN 978-609-8074-43-7

TURINYS

ĮVADAS	6
1. MOTYVACIJOS TARNAUTI LIETUVOS KARIUOMENĖJE ANALIZĖS TEORINIAI PAGRINDAI	15
1.1. Trys žinojimo apie Lietuvos kariuomenę grupės	15
1.2. Teorinės motyvacijos tarnauti analizės prielaidos	17
2. VISUOMENĖS POŽIŪRIS Į KARIUOMENĘ IR KRAŠTO GYNYBĄ	21
2.1. Lietuvos gyventojų požiūris į kariuomenę.....	22
2.2. Pasitikėjimas kariuomene ir NATO Europos Sąjungos šalyse narėse.....	27
2.3. Grėsmių suvokimas ir ketinimai ginti Tėvynę	33
3. LIETUVOS KARIUOMENĖS PROFESINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ POREIKIAI IR MOTYVAI	39
3.1. Profesinės karo tarnybos karių suvokiami asmeniniai tikslai ir interesai	40
3.2. Profesinės karo tarnybos karių poreikiai ir lūkesčiai	44
4. KRAŠTO APSAUGOS KARIŲ SAVANORIŲ MOTYVACIJA TARNAUTI LIETUVOS KARIUOMENĖJE	55
4.1. Karių savanorių motyvacija tarnauti ir tarnybos vertinimas	57
4.2. Pasitenkinimas aprūpinimu, pratybomis, mikroklimatu ir karjera KASP	68
4.3. Problemų KASP kuopose identifikavimas ir pratybų vertinimas	72
4.4. Motyvai likti tarnyboje ir būdai pritraukti į tarnybą naujų karių	75
IŠVADOS	89
NAUDOTI ŠALTINIAI	93
PADĖKA	99
TRUMPAI APIE AUTORES	100

ĮVADAS

Kas lemia žmonių nusiteikimą ginti Tėvynę, kokie yra tarnybos kariuomenėje pasirinkimo motyvai, kaip paaiškinti motyvaciją rinktis kario profesiją – šie ir kiti klausimai Rusijos–Ukrainos karinio konflikto akivaizdoje yra aktualūs ir mokslininkams, ir praktikams. Kiek anksčiau motyvacijos tarnauti kariuomenėje temos svarbą išryškino ir 2011 m. įsigaliojusi Karo prievolės įstatymo redakcija, kurioje buvo numatyta jaunuolius į pradinę karą tarnybą kviesti savanoriškumo pagrindu, o pritrūkus – atsitiktine tvarka pašaukti noro nepareiškusių karo prievolinkus¹. Kaip 2015 m. pradžioje visuomenės informavimo priemonėms pranešė Lietuvos kariuomenės vadas gen. lttn. V. J. Žukas, realus batalionų etatinių karių vietų užėmimas buvo menkas ir tik dviejuose viršijo 50 proc. Reaguodama į susidariusią problemą ir įtemptą geopolitinę situaciją, 2015 m. vasario mėn. Valstybės gynimo taryba priėmė sprendimą dėl privalomosios karo tarnybos sugražinimo². Šis sprendimas visuomenėje buvo priimtas prieštaringai. Viena vertus, dėl to, kad tai buvo netikėta žinia, kurią politikai, kariuomenės atstovai, analitikai ir apžvalgininkai interpretavo skirtingai. Kita vertus, visuomenėje nebuvo vieningos nuomonės dėl jaunuolių pareigos tarnauti kariuomenėje ir ginti Tėvynę.

Tarptautinių ir nacionalinių tyrimų³ duomenimis, Lietuvoje daugiausia ketinančių ginti Tėvynę gyventojų buvo pirmaisiais atkurtos nepriklausomybės metais – 1990 m. (61 proc.). Vėliau ši dalis nuosekliai mažėjo ir tik 2014 m. išaugo iki 57 proc. Tai rodo, kad patriotiniai jaus-

1 2011 m. rugsėjo 1 d. įsigalėjo naujasis LR karo prievolės įstatymas. Įstatymas numatė galimybę privalomąją pradinę karą tarnybą pakeisti savanoriškumo pagrindu organizuojamais baziniais kariniais mokymais.

2 Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo Nr. I-1593 5, 6, 8, 9, 15, 32, 37, 40, 41, 42 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 41-1 straipsniu įstatymas, 2015 balandžio 14 d. Nr. XII-1607, Vilnius. Privalomoji karinė tarnyba buvo sustabdyta 2008 m. dėl sąlyginai ramios geopolitinės situacijos su sąlyga, kad bet kada galės būti grąžinta, situacijai pablogėjus.

3 Europos vertybių tyrimas 1990; Pilietinės visuomenės institutas. „Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso tyrimas 2014 m.“, <http://www.civitas.lt/lt/?pid=74&id=78>, 2015 06 06.

mai ir pasiryžimas ginti savo šalį sustiprėja įtampos ir karinės grėsmės laikotarpiais. Būtina paminėti ir tai, kad nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba buvo sugrąžinta tikintis, kad pirmiausia karinius dalinius papildys kariai savanoriai, savo noru apsisprendę tarnauti, likusias vietas kariuomenėje turėtų užimti šauktiniai. Visa tai rodo motyvacijos tarnauti Lietuvos kariuomenėje svarbą ir kartu reikalauja išsamesnio mokslinio nagrinėjimo.

Lietuvos kariuomenę – Lietuvos ginkluotąsias pajėgas – sudaro profesinės karo tarnybos kariai, nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariai (šauktiniai), kariai savanoriai ir aktyviojo rezervo kariai⁴. Šioje mokslo studijoje nagrinėjant motyvaciją tarnauti Lietuvos kariuomenėje analizuojami trijų grupių požiūriai: pirma, gyventojų (kurie yra potencialūs šauktiniai į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą arba gali savanoriškai tarnauti Krašto apsaugos savanorių pajėgose), antra, profesinės karo tarnybos karių, ir trečia, karių savanorių, priklausančių Krašto apsaugos savanorių pajėgoms (toliau – KASP). KASP yra jungiamoji grandis tarp Lietuvos kariuomenės ir visuomenės, suteikianti Lietuvos piliečiams galimybę derinti civilinę profesiją su karo tarnyba. Tai, kokią žinių apie kariuomenę kariai savanoriai perteiks gyventojams, gali daryti svarią įtaką ir pastarųjų nuomonei bei motyvacijai tarnauti kariuomenėje. Dėl tokių priežasčių šioje mokslo studijoje kariams savanoriams teikiamas didesnis dėmesys.

Lietuvoje kariuomenės tematikos studijos sietinos su Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje (toliau – LKA) inicijuotais darbais ir LKA mokslininkų tyrimais. Dar 2005 m. perėjimo prie profesinės karo tarnybos ir šauktinių tema autorių kolektyvo buvo nagrinėjama monografijoje „Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir perspektyvos Lietuvoje“⁵. Vėliau, 2008 m., G. Miniotaitė nagrinėjo Lietuvos kariuomenės ir kario įvaizdžio konstravimo ypatybes Lietuvos politinia-

4 LR Seimas, *Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas*. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=56646, 2015 07 24.

5 *Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir perspektyvos Lietuvoje*, J. Novagrockienė, ats. redakt. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005.

me diskurse⁶. Savo straipsnyje ji teigė, kad „...prasadėjęs perėjimas nuo šauktinių kariuomenės prie profesionalios nėra tik institucinė reforma, mažinanti karių skaičių. Nuo reformos pobūdžio priklauso, ar išliks kariuomenė svarbia tautos identiteto dalimi, ar taps tik dar viena profesija šalia kitų“⁷. G. Miniotaitė išvelgė grėsmę, kad perėjimas prie profesionalios kariuomenės gali lemti kario profesijos išskirtinumo praradimą.

Kitokias išvalgas dėl kario profesijos išskirtinumo pateikė R. Kazlauskaitė Markelienė ir A. Petrauskaitė. Anot šių LKA mokslininkių, „kariuomenė nebegali likti socialiai uždara organizacija, o karys nebegali pretenduoti į savo profesijos išskirtinumą. Ir kariuomenė, ir kiekvienas karys tampa integraliais pilietinės visuomenės nariais, turinčiais bendrą vertybių sistemą.“⁸ Kario profesijos ir profesionalizacijos temas nagrinėjo ir LKA mokslininkė A. Kaminskaitė⁹.

Nuo 2004 m. tam tikri Lietuvos kario profesijos klausimai yra tyrinėjami LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų. Viena tokių – kompleksinė kario profesijos studija, parengta J. Novagrocekienės¹⁰. Mokslinėje publikacijoje „Kario profesijos įvaizdis Lietuvoje: karių, visuomenės ir jaunimo požiūris“ J. Novagrocekienė rėmėsi R. Ingleharto ir F. Battistello teorinėmis išvalgomis vertybių klasifikacinėmis schemomis kurti ir kario profesijos tipams nustatyti bei trijų skirtingų sociologinių tyrimų duomenimis apie karių, visuomenės ir jaunimo požiūrį. Šiame straipsnyje autorė išskyrė du tirtų karių motyvacijos tipus: mišrų, kuriam būdinga normatyvinių ir postmaterialių vertybių sąvei-

6 Miniotaitė, G., „Kariuomenės modelio konstravimas Lietuvos politiniame diskurse“, Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2009, p. 197–214.

7 *Ibidem*, p. 214.

8 Kazlauskaitė Markelienė, R., Petrauskaitė, A., „Akademinių ir profesinių tapatumų sąveika“. Socialinių mokslų studijos. 2013, 5 (1), p. 157, file:///C:/Users/mgi/Downloads/013_markeliene_petrauskaite%20(1).pdf, 2015 05 21.

9 A. Kaminskaitė dalyvauja ERGOMAS (European Research Group on Military and Society) darbo grupėje, gvildenančioje kario profesijos temą.

10 Novagrocekienė, J., „Kario profesijos įvaizdis Lietuvoje: karių, visuomenės ir jaunimo požiūris“. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2009–2010. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2010, p. 193–216, file:///C:/Users/mgi/Downloads/strategine_apzv_2009-10_liet-internetui[1].pdf, 2015 03 01.

ka, ir modernųjį, arba užimtumo, kuriam būdingi materialistiniai motyvai¹¹. Paminėtini ir kiti kariuomenės tematika atliktų mokslinių tyrimų ir straipsnių LKA autoriai: A. Maslauskaitė¹², E. Vileikienė¹³, D. Janušauskienė¹⁴, J. Aleknevičienė¹⁵, R. Smaliukienė¹⁶, D. Šlekys¹⁷.

Vienas naujaušiu 2014 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atliktų tyrimų – „Motyvacija tarnauti Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgose“. Atskiruose tyrimo etapuose dalyvavo visos šios mokslo studijos autorės. Tyrimu siekta iširti karių savanorių požiūrį į tarnybą, nustatyti juos motyvuojančius veiksnius ir, remiantis kuopų vadų patirtimi, įvardyti kuopose kylančias problemas. Remiantis šiuo tyrimu parengta viena pagrindinė mokslo studijos dalis apie krašto apsaugos savanorių motyvaciją tarnauti Lietuvos kariuomenėje.

Užsienio autorių karo sociologijos darbuose nagrinėjamos tokios temos: kariuomenės transformacija postmodernioje visuomenėje, kariuomenės bei visuomenės santykis, jų vertybių atitikimas; kariuomenės funkcijų suvokimas visuomenėje, kario profesijos suvokimas, verbavimo į kariuomenę aspektai ir kt. Paminėtini šias sritis tyrinėję mokslininkai: Ch. C. Moskosas, B. Heurlinas, K. Kristensenas, M. Rasmussenas, S. Rynningas, G. Caforio, L. R. Clearly'is, T. McConville'is, A. Lambertas, F. Battisellis ir kiti¹⁸.

11 Plačiau apie F. Battistello karių motyvacijos tipologiją žr. I skyriuje.

12 Maslauskaitė, A., „*Moteryų padėtis ir karjeros galimybės Lietuvos krašto apsaugos sistemoje*“, Karo archyvas XXI, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2006, p. 227–315. Ir LKA Strateginių tyrimų centre 2004–2012 m. vykdytų mokslo darbų bendraautorė.

13 LKA Strateginių tyrimų centre 2003–2015 m. vykdytų mokslo darbų bendraautorė.

14 LKA Strateginių tyrimų centre 2002–2005 m. vykdytų mokslo darbų bendraautorė.

15 LKA Strateginių tyrimų centre 2012–2015 m. vykdytų mokslo darbų bendraautorė.

16 Gruževskis B., Maslauskaitė A., Korsakienė R., Novagrockienė J., Smaliukienė R., Šakočius A. *Pareigūnų ir karių antroji karjera: monografija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014.

17 Šlekys D., *Mąslaus Vỹčio beieškant. Lietuviškos karinės minties raida ir būklė po Nepriklausomybės atkūrimo (1990–2014 m.)*, 2015, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

18 Moskos Ch. C., Williams J., Segal D. (eds.). *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. New York: Oxford: Oxford University press, 2000; Heurlin B., Kristensen K., Rasmussen M. & S. Rynning, (eds.), *New Roles of Military forces*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2003; Caforio G., *Handbook of the Sociology of the Mili-*

2015 m. birželio mėn. Izraelyje vykusios 13-osios ERGOMAS (tarptautinės organizacijos, vienijančios mokslininkus, tiriančius kariuomenę ir visuomenę) konferencijos¹⁹ pranešimų tematika rodo, kad šioje mokslo studijoje nagrinėjami klausimai šiuo metu yra aktualūs ir kitose šalyse. Pvz., lenkų mokslininkė J. Branicka²⁰ atkreipė dėmesį, kad kariuomenės vaizdavimo pobūdis žiniasklaidoje labai prisideda prie jos įvaizdžio kūrimo ir formuoja kario profesijos prestižą visuomenėje. Izraelio tyrėjai M. Eran–Jona ir R. Tiargan–Orr²¹, nagrinėjantys visuomenės bei kariuomenės santykius, pastebėjo, kad pasitikėjimo kariuomene lygis Izraelyje daugelį metų išlieka aukštas. Atlikę tyrimus, jie nustatė, kad įtampos, karinių konfliktų laikotarpiais pasitikėjimas kariuomene ypač sustiprėja ir pasireiškia „rally round the flag“ sindromas²². Taip pat jie nustatė, jog kariuomenės suvokimas yra nevienodas visoje visuomenėje. Šis suvokimas yra diferencijuotas priklausomai nuo to, kokia visuomenės grupė ją vertina. Atskiras dėmesys konferencijoje skirtas ir kario profesijai nagrinėti. Pvz., Izraelio mokslininkė D. Grosswirth Kachtan²³ nagrinėjo, kaip tarnybos metu sukauptas kultūrinis ir socialinis kapitalas gali būti panaudotas civiliam gyvenime. Taip pat paminėtinas mokslininkas M. Safrai²⁴, kuris analizavo karių savanorių, tarnaujančių reguliariojoje Izraelio kariuomenėje, profesijos klausimus.

Minėtoje konferencijoje nemažai dėmesio buvo skirta ir naujų ka-

tary. New York: Kluwer Academic, 2003; Clearly L.R., McConville T. (eds.), *Managing Defence in a Democracy*. London: Routledge, 2006; Lambert A. *Democratic Civilian Control of Armed Forces in the Post- Cold War Era*. Wien, Berlin: LIT VERLAG, 2009; Battistelli F., *Peacekeeping and the Postmodern Soldier*, *Armed Forces & Society*, Vol. 23 no. 3, Spring 1997, p. 467–484.

19 European Research Group On Military And Society: <http://ergomas.ch/index.php/conference>.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*.

22 „Rally round the flag“ efektas arba sindromas – politikos mokslų bei tarptautinių santykių srities sąvoka. Ja buvo aiškinamas trumpalaikis JAV prezidento populiarumas per tarptautines krizes arba karus. Tais laikotarpiais sumažėdavo vyriausybės politikos kritika.

23 European Research Group On Military And Society. <http://ergomas.ch/index.php/conference>.

24 *Ibidem*.

rių verbavimui ir jau tarnaujančiųjų išlaikymo tarnyboje problematikai. Karių pritraukimo ir motyvacijos klausimai nagrinėti įvairiais aspektais: moterų, tautinių mažumų pritraukimas į kariuomenę, jų integracija, karių atrankos ypatumai, sėkmingo verbavimo veiksniai ir kt. Pvz., M. Avidar ir Sh. Rivnai-Bahir²⁵ nagrinėjo, kaip esminiai pokyčiai, vykę pastaraisiais dešimtmečiais Izraelio visuomenės vertybių sistemoje, paveikė jaunimo požiūrį į kariuomenę ir jų motyvus apsisprendžiant tarnauti savanoriais arba atliekant privalomąją karo tarnybą. Šie autoriai iškelė klausimą, ar karo tarnyba leidžia patenkinti asmeninės gerovės ir savirealizacijos poreikius.

Taip pat paminėtina, kad karių tarnybos problematiką savo mokslo darbuose yra nagrinėję T. S. Treschas²⁶ ir Ph. Manigartas²⁷. Atkreiptinas dėmesys ir į *švedų mokslininko E. Hedlundo* tyrimą apie *Švedijos* karių motyvaciją dalyvauti taikos palaikymo misijose. Pagal šio tyrimo duomenis 2011 m. parengtame straipsnyje²⁸ E. Hedlundas analizavo *Švedijos* kariuomenės transformaciją nuo privalomosios karo tarnybos kariuomenės iki kariuomenės, kurios pagrindą sudaro kariai savanoriai, ir vis didėjančią kariuomenės orientaciją į taikos palaikymo misijas užsienio šalyse. Tai tapo iššūkiu pritraukiant naujus karius į tarnybą ir aktualizavo motyvacijos klausimą. Tyrimo autorius, panaudojęs F. Battistellio karių motyvacijos tipologiją, nustatė, jog tarp karių buvo visų trijų motyvacijos tipų (ikimoderniojo, moderniojo ir postmoderniojo), tačiau dominavo postmodernusis motyvacijos tipas, pabrėžiantis iššūkių ir savirea-

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ Tresch T. S., *Recruitment of Military Professionals by European All-Volunteer Forces as Exemplified by Belgium, the Netherlands and Slovenia*, 2009.
<http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/de/home/schweizerarmee/organisation/hkaneu/milak/militaerwissenschaftliche/militaersoziologie/publikationen.parsys.93405.downloadList.55440.DownloadFile.tmp/519szvircsevrecruitmentofmilitaryprofessionals-byeuropean2009.pdf>, 24 08 2015.

²⁷ Manigart Ph., „*Risks and Recruitment in Postmodern Armed Forces: The Case of Belgium*“, *Armed Forces & Society*, Vol. 31 no. 4, 2005, p. 559–582.

²⁸ Hedlund E., „*What Motivates Swedish Soldiers to Participate in Peacekeeping Missions: Research Note*“, *Armed Forces & Society*, Vol. 37 no. 1, 2011, p. 180–190, <http://afs.sagepub.com/content/37/1/180.abstract>, 05 09 2015.

lizacijos svarbą.

Reaguojant į aktualijas, ši LKA Strateginių tyrimo centro mokslininkių parengta mokslo studija yra nuoseklus žingsnis plėtojant kariuomenės studijų tematiką Lietuvoje. Taip pat tai yra pirmas bandymas nagrinėti kariuomenės problematiką per žinojimo sociologiją. Remiantis austrų sociologo fenomenologo A. Schutzo socialinės episteminės stratifikacijos schema, studijoje analizuojamas trijų grupių (gyventojų, profesinės karo tarnybos ir Krašto apsaugos savanorių pajėgų karių) požiūris į Lietuvos kariuomenę ir jų motyvacija tarnauti. Teorinį karių motyvacijos analizės pagrindą sudaro F. Battistellio ir A. H. Maslow darbai.

Mokslo studijos tikslas – ištirti motyvacijos tarnauti Lietuvos kariuomenėje veiksnius analizuojant, kaip trys episteminės grupės – gyventojai, profesinės karo tarnybos ir Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai – suvokia ir vertina Lietuvos kariuomenę ir krašto gynybą.

Mokslo studijos uždaviniai:

1. Aptarti motyvacijos tarnauti kariuomenėje teorinės analizės pagrindus bei tris žinojimo apie kariuomenę grupes remiantis A. Schutzo socialinės episteminės stratifikacijos schema.

2. Išanalizuoti Lietuvos gyventojų požiūrį į kariuomenę, įvertinti grėsmių suvokimą ir jų nusiteikimą ginti Tėvynę.

3. Išanalizuoti, kaip Lietuvos profesinės karo tarnybos ir Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai suvokia ir vertina tarnybą Lietuvos kariuomenėje, ir įvardyti jų poreikius.

Mokslo studijoje taikomi **tyrimo metodai:**

Mokslinės literatūros analizė. Pristatoma austrų sociologo fenomenologo A. Schutzo socialinės episteminės stratifikacijos schema, kuri naudojama profesinės tarnybos karių, karių savanorių bei gyventojų suvokimo apie Lietuvos kariuomenę ir jos vertinimo analizei. Taip pat pristatoma italų sociologo F. Battistellio karių motyvacijos tipologija ir amerikiečių psichologo A. H. Maslow poreikių hierarchijos sistema, kurios padėjo analizuoti ir interpretuoti empirinius duomenis.

Kiekybinis ir kokybinis sociologinis tyrimas. Mokslo studijoje nagrinėjami ir pateikiami 2014 m. LKA Strateginių tyrimų centro moks-

lininkų atlikto kompleksinio sociologinio tyrimo²⁹ „Motyvacija tarnauti Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgose“ duomenys.

Antrinė duomenų analizė. Analizuojant profesinės karo tarnybos karių suvokimą ir patirtį, mokslo studijoje yra naudojami 2007–2014 m. LKA Strateginių tyrimo centro mokslininkų atlikti kokybinių ir kiekybinių sociologinių tyrimų duomenys³⁰: „Kariuomenės profesionalizacija ir konkurencingos darbo jėgos pritraukimo problemos“, 2007 m., „Profesinės karo tarnybos karių motyvacija ir vertybinės orientacijos“ (I etapas), 2008 m., „Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė“ (I–II etapai), 2013–2014 m.

Taip pat mokslo studijoje atliekama tarptautinių ir nacionalinių tyrimų duomenų analizė ir interpretacija. Mokslo studijoje analizuojami 2004–2014 m. Eurobarometro tyrimų³¹, 1998–2015 m. visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atliktų gyventojų apklausų duomenys. Be to, studijoje panaudoti mokslininkų grupės nuo 2007 m. atliekamo Pilietinės galios indekso tyrimų rezultatai, taip pat 2012 ir 2014 m. „Spinter tyrimų“ atliktų apklausų, 2014 m. projekto „Mokslo pieva“ tyrimo, 2011 m. Krašto apsaugos ministerijos užsakymu atliktos apklausos duomenys³².

29 Tyrimas buvo atliekamas derinant kokybinius ir kiekybinius sociologinius metodus. Šio tyrimo metodologija yra pristatyta IV skyriuje analizuojant tyrimo rezultatus.

30 Detaliau apie naudotus jau atliktus mokslinius tyrimus yra aprašyta trečiame ir ketvirtame studijos skyriuose. Rašant mokslo studiją, kai kurių jau atliktų sociologinių tyrimų duomenys buvo išanalizuoti papildomai, atsižvelgiant į mokslo studijos tikslus.

31 Šie tyrimai pagal tą pačią metodologiją atliekami visose Europos Sąjungos šalyse narėse ir kandidatėse. Plačiau žr. II skyriuje.

32 Plačiau apie naudotus tyrimus aprašyta II skyriuje.

Mokslo studijos struktūra

Mokslo studiją sudaro keturios dalys. Pirmojoje dalyje pateikiami teoriniai analizės pagrindai. Pristatomi autoriai ir jų teorinės prielaidos apie tris epistemines grupes, turinčias skirtingą žinojimą apie kariuomenę, taip pat karių motyvacijos tipologija ir individo poreikių hierarchija. Antroji dalis skirta aptarti gyventojų nuomonę, vertinimus bei požiūrį į kariuomenę ir NATO. Taip pat pristatomas karinių grėsmių suvokimas ir nusiteikimas ginti Tėvynę. Trečiojoje dalyje analizuojami profesinės karo tarnybos karių asmeniniai tikslai, interesai, poreikiai ir ar tarnyba kariuomenėje leidžia juos patenkinti. Ketvirtojoje dalyje nagrinėjama karių savanorių motyvacija tarnauti ir tarnybos vertinimas, jų pasitenkinimas aprūpinimu, pratybomis, mikroklimatu ir karjera Krašto apsaugos savanorių pajėgose, taip pat motyvai likti tarnyboje arba galimos tarnybos nutraukimo priežastys. Mokslo studijos pabaigoje pateikiamos apibendrinamosios išvados apie trijų grupių: gyventojų, profesinės karo tarnybos karių ir Krašto apsaugos savanorių pajėgų karių motyvaciją tarnauti Lietuvos kariuomenėje.

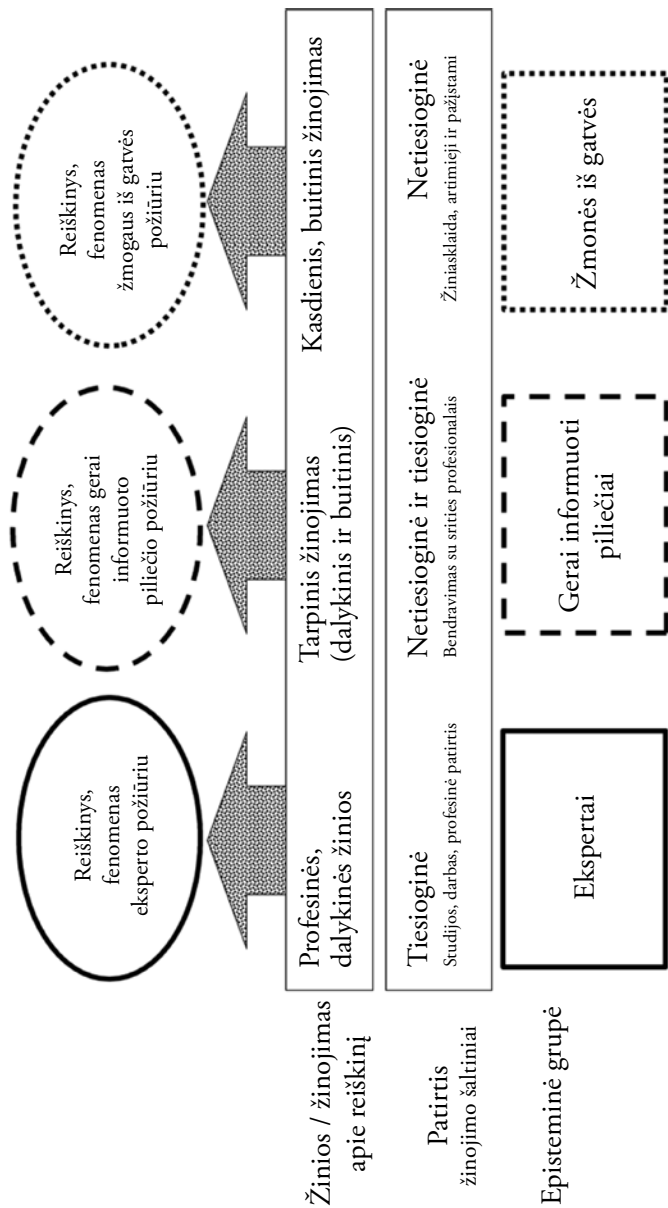
1. MOTYVACIJOS TARNAUTI LIETUVOS KARIUOMENĖJE ANALIZĖS TEORINIAI PAGRINDAI

Šiame skyriuje pateikiamos teorinės prielaidos, kuriomis remiantis mokslo studijoje atliekama duomenų analizė ir interpretacija. Taikant XX a. austrų sociologo fenomenologo A. Schutzo socialinės episteminės (žinojimo) stratifikacijos schemą, įvardijamos trys grupės – profesinės karo tarnybos kariai, Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai bei gyventojai, kurios dėl savo skirtingos kompetencijos ir patirties skirtingai suvokia ir vertina tą patį dalyką – tarnybą Lietuvos kariuomenėje. Tai gali lemti ir skirtingą jų motyvaciją tarnauti ir ginti Tėvynę. Pagrįstai ir išsamesnei motyvacijos analizei pasitelkiamos kitų dviejų mokslininkų – italų sociologo F. Battistellio ir amerikiečių psichologo A. H. Maslow – darbai. Skyriuje aptariama F. Battistellio karių motyvacijos tipologija ir pristatoma A. H. Maslow motyvacijos sistema, ją sudarantys poreikiai ir jų hierarchija.

1.1. Trys žinojimo apie Lietuvos kariuomenę grupės

A. Schutzas 1964 m. pristatydamas socialinės episteminės stratifikacijos koncepciją apibūdino tris socialines grupes (tris idealiuosius tipus). Anot autoriaus, jos turi skirtingą dalykinę kompetenciją, t. y. skirtingą ar specifinį gebėjimą suprasti ir vertinti tam tikrus dalykus, fenomenus, reiškinius. Šie tipai kompetencijos mažėjimo tvarka yra: „ekspertai“ (profesinis žinojimas), „gerai informuoti piliečiai“ (tarpinis žinojimas), „žmonės iš gatvės“ (kasdienis žinojimas).

„Ekspertai“ paprastai yra vienos konkrečios srities specialistai, gerai išmanantys reiškinį „iš vidaus“, tačiau nebūtinai turintys kitos srities ekspertinių žinių. Priešingai, „žmonės iš gatvės“ neturi kompetencijos ar ekspertinių žinių profesionaliai vertinti reiškinį ar dalyką. Jų žinojimo apie reiškinį šaltinis yra ne tiesioginė patirtis, bet kiti šaltiniai (pvz., žiniasklaida, artimųjų, pažįstamų nuomonės, numanymas, įsivaizdavimas). „Žmonių iš gatvės“ suvokimas ir vertinimas remiasi ne dalykinėmis, profesinėmis žiniomis, bet priklauso nuo jų vertybinių orienta-

1.1 pav. Trijų episteminių grupių reiškinio suvokimo ir vertinimo schema.

Šaltinis: sudaryta mokslo studijos autorij

cijų. Per vidurį tarp šių dviejų tipų yra „gerai informuoti piliečiai“. Tai ne „ekspertai“, tačiau geriau išmanantys reiškinį nei „žmonės iš gatvės“. Kitaip nei „žmonės iš gatvės“, „gerai informuoti piliečiai“ turi daugiau žinių ir kompetencijos suprasti ir vertinti tam tikrą reiškinį. Taip pat neretai jie turi tiesioginės tikros srities patirties, nors jų negalima laikyti tos srities ekspertais.

A. Schutzo socialinės episteminės stratifikacijos schema, šios mokslo studijos autorių nuomone, yra tinkama ir naudojama studijoje pateiktamų duomenų analizei (žr. 1.1 pav.). Analizuojant motyvaciją tarnauti Lietuvos kariuomenėje, jau minėtiems žinojimo tipams priskirtinos šios grupės: „ekspertai“ – tai profesinės karo tarnybos kariai, „gerai informuoti piliečiai“ – Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai ir „žmonės iš gatvės“ – gyventojai, kurių dalis galėtų būti potencialūs šauktiniai, kariai savanoriai ar profesinės karo tarnybos kariai ateityje. Taigi šioje mokslo studijoje nagrinėjama, kaip: (1) šios trys grupės suvokia karo tarnybą, (2) kaip ją vertina, (3) kokie išryškėja poreikiai bei siūlymai pagal šiuos suvokimus.

1.2. Teorinės motyvacijos tarnauti analizės prielaidos

Analitiškai išskyrus tris epistemines grupes pagal jų kompetenciją ir žinojimo pobūdį, studijoje išsamiau nagrinėjama motyvacija tarnauti ir ginti Tėvynę. Motyvacijos analizei pasitelkiamos dviejų autorių: F. Battistellio ir A. H. Maslow teorinės prielaidos. F. Battistellio įžvalgos, kaip minėta, jau panaudotos ir kitų Lietuvos bei užsienio autorių darbuose, sudaro galimybę nagrinėti Lietuvos karių motyvacijos tipus ir identifikuoti, kuris ar kurie yra būdingi Lietuvos kariuomenei. A. H. Maslow apibrėžta poreikių hierarchija padeda paaiškinti, kodėl dominuoja vieni ar kiti tarnybos pasirinkimo motyvai ir skatinantys ar silpninantys motyvaciją tarnauti veiksniai. Taip pat reikia pastebėti, jog F. Battistellis, kurdamas savo teoriją, rėmėsi ir A. H. Maslow teorinėmis prielaidomis.

F. Battistellis išskyrė tris karių motyvų sistemas: ikimodernaus (arba

paleomodernaus), modernaus ir postmodernaus kario. Šią tipologiją autorius sudarė remdamasis kito italų mokslininko Ch. Moskoso demokratinių valstybių kariuomenių raidos tipologija³³, taip pat apibendrinęs savo atliktų empirinių tyrimų duomenis.

Ikimodernaus kario motyvų sistemą, anot F. Battistellio, sudaro šie pagrindiniai motyvai: noras būti naudingi kitiems ir gerinti savo valstybės įvaizdį tarptautiniu lygmeniu; modernaus kario motyvacija apima: siekį gauti papildomų pajamų ir išmokti dalykų, kurie būtų naudingi kario karjerai ar sugrįžus į civilinį gyvenimą; postmoderniam kariui svarbu patirti nuotykių ir įgyti reikšmingą asmeninį patyrimą³⁴. Apibūdinamas šias tris karių grupes, F. Battistellis akcentavo ir tai, į ką orientuoti kiekvieno motyvacijos tipo kariai. Ikimodernūs yra į kitus orientuoti nematerialios motyvacijos kariai. Kariai, kuriems būdingi iki-modernūs motyvai, labiau orientuoti į visuomenę ir valstybę, kurią gina, kartu jie mažiau akcentuoja savo poreikius ir materialinius dalykus. Šioje mokslo studijoje toks karių tipas bus suprantamas kaip patriotai. Modernios motyvacijos kariai labiau orientuoti į savo poreikius ir jiems svarbūs materialiniai dalykai (atlyginimas, įgyjama kvalifikacija ir pan.). Postmodernios motyvacijos kariai taip pat yra orientuoti į savo poreikius, tačiau jiems taip pat svarbūs nematerialiniai dalykai (iššūkiai, ekstremalūs potyriai ir pan.).

Savo tyrime, kuriame nagrinėjo taikos palaikymo misijose tarnaujančių italų profesinės tarnybos ir šauktinių karių nuomones, F. Battistellis nustatė, kad modernios priežastys tarnauti buvo vienodai būdingos abiem tyrimo grupėms. Ikimodernūs motyvai buvo labiau būdingi profesinės tarnybos kariams nei šauktiniams, o postmodernūs – daugiau šauktiniams nei profesinės tarnybos kariams³⁵. Taigi italų sociologo siūloma tipologija toliau šioje mokslo studijoje naudojama Lietuvos karių

33 Moskos Ch. C., „*Institutional and occupational trends in armed forces: An update*“, *Armed Forces & Society*, 12 (3), 1986, p. 377–382.

34 Battistelli F., „*Peacekeeping and the Postmodern Soldier*“, *Armed Forces & Society*, 23 (3), 1997, p. 467–484.

35 *Ibidem*, p. 474.

motyvacijos analizei.

Siekiant suprasti ir paaiškinti karių motyvaciją, analizuotina klasikinė XX a. A. H. Maslow teorija³⁶ apie individo poreikių hierarchiją. Aiškindamas individo motyvacijos prigimtį, A. H. Maslow teigė, kad asmuo turi patenkinti savo poreikius hierarchine tvarka: fiziologinius (maisto, miego, aktyvumo, malonumų, seksualinius), saugumo (taikos, tvarkos, teisių, paramos), priklausymo ir meilės (būti mylimam, jausti ryšį su kitais žmonėmis), prestižo (pripažinimo, reikšmingumo, perspektyvos, socialinės padėties) ir savirealizacijos (gabumų realizacija, pasitikėjimas savimi, sėkmė, talentai). Tik patenkinus žemiau hierarchijoje esančius poreikius, aktualizuojami aukštesnieji.

A. H. Maslow teorinė prieiga yra tinkama šioje mokslo studijoje interpretuojant karių nurodomus motyvus tarnauti, taip pat priežastis, kurias jie įvardija apsispręsdami nutraukti tarnybą. Pvz., kalbant apie išgyvenimą, fiziologinių ir saugumo poreikių tenkinimą, mokslo studijoje nagrinėjamas atlyginimo už tarnybą klausimas. Remiantis A. H. Maslow teorijos prielaidomis, atlyginimas yra motyvuojantis veiksnys, nes leidžia patenkinti individų fiziologinius ir saugumo poreikius. Šiuo požiūriu kariuomenė gali būti suprantama kaip darbdavys, galintis pasiūlyti patrauklų atlyginimą. Taip pat svarbios ir socialinės garantijos, kurias kariuomenė gali suteikti kariui ir jo šeimai. Aukštesnio lygmens socialiniai poreikiai – savirealizacija, socialinis pripažinimas, iššūkių įveikimas – yra aktualūs kariams, kurie jau yra patenkinę žemesnio lygmens poreikius.

Šios mokslo studijos metodologija, paremta aptartų autorių teorinėmis empirinėmis prielaidomis, leidžia paaiškinti ir interpretuoti empirinių tyrimų duomenis. A. Schutzo episteminė schema padeda išskirti tris skirtingas epistemines grupes ir analizuoti jų patirtį bei vertinimus, o F. Battistello ir A. H. Maslow teorinės prielaidos leidžia atlikti išsamesnę karių motyvacijos analizę.

³⁶ Maslow A. H., „A theory of human motivation“ in *Psychological Review*, 50, 1943, p. 370–396.

Atkreiptinas dėmesys, kad ir teoriniu, ir praktiniu požiūriu, šios mokslo studijos autorių manymu, įdomiausia episteminė grupė yra „gerai informuoti piliečiai“. Jie turi dvejopos patirties: ir profesinių dalykinių žinių, būdingų „ekspertams“, ir kasdieninį žinojimą kaip ir „žmonės iš gatvės“. Be to, „gerai informuoti piliečiai“ yra tarpininkai tarp visuomenės ir kariuomenės. Kadangi „ekspertų“ ir „žmonių iš gatvės“ žinojimas skiriasi, „gerai informuotų piliečių“ tarpininkaujamas vaidmuo yra ypač svarbus. Todėl šioje mokslo studijoje didžiausias dėmesys skiriamas „gerai informuotiems piliečiams“, t. y. Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariams, jų nuomonei, požiūriui ir vertinimams. Jų tiesioginė patirtis, žinios ir požiūris į Lietuvos kariuomenę daugiausia gali lemti ir gyventojų suvokimą bei nuomonę apie ją. Tai, kokią žinią apie kariuomenę visuomenei perduoda kariai savanoriai, prisideda ir prie kariuomenės įvaizdžio formavimo. Karių savanorių motyvacija tarnauti gali paveikti ir Lietuvos gyventojų motyvaciją ginti Tėvynę.

2. VISUOMENĖS POŽIŪRIS Į KARIUOMENĘ IR KRAŠTO GYNYBĄ

Šioje studijos dalyje analizuojama visuomenės – Lietuvos gyventojų – nuomonė, vertinimai bei požiūris į kariuomenę, NATO, nagrinėjamas karinių grėsmių suvokimas ir nusiteikimas ginti Tėvynę karo atveju. Taip pat siekiama išsiaiškinti, ar Lietuvos gyventojų požiūris į kariuomenę skiriasi nuo kitų ES šalių narių.

Gyventojų, pagal A. Schutzio pasiūlytą idealųjį tipą, pavadintų „žmonėmis iš gatvės“, supratimas labiau priklauso nuo jų vertybinių orientacijų ir remiasi kasdieniniu žinojimu, o ne profesinėmis ar ekspertinėmis žiniomis. Šių žmonių žinojimas paremtas supaprastinta ir dažniausiai stereotipine informacija, kuri nekritiškai priimama iš žiniasklaidos, artimųjų, pažįstamų ar kitų informacijos šaltinių. Ši informacija gali būti mistifikuojama, iškraipoma bei paremta gandais. Kaip pastebi A. Dobryninas, ši informacija „...priimama kaip savaime suprantama ir gali sulaukti iššūkio tik tuo atveju, jeigu individui iškilus problemų, prieštaraujančių tipinėms socialinio pasaulio pažinimo schemoms ir reikalaujančių iš naujo suteikti jo / jos „žinių banką“.“³⁷

Prie stereotipinio žinojimo įsitvirtinimo prisideda ir tai, kad krašto apsaugos sistema yra pakankamai uždara. Paprastai tik labai nedidelė gyventojų dalis turėjo tiesioginių kontaktų su kariuomene ar krašto apsaugos sistema apskritai – dažniausiai tai tarnavusieji Lietuvos kariuomenėje ar jų artimieji. Nepaisant to, yra labai svarbu tirti ir suprasti gyventojų požiūrį, nes tarp jų yra potencialūs šauktiniai ar kariai savanoriai ir jų tėvai, draugai ir artimieji, kurie gali skatinti ir palaikyti arba, priešingai, nepalaikyti ir atkalbėti jaunuolius nuo ketinimų tarnauti Lietuvos kariuomenėje.

37 Dobryninas A. *Virtuali nusikaltimų tikrovė*. Vilnius: Eurigmas, 2001, p. 58.

2.1. Lietuvos gyventojų požiūris į kariuomenę

Vienas iš rodiklių, atspindinčių gyventojų požiūrį į kariuomenę, yra pasitikėjimas ja. Pasitikėjimas institucijomis, tarp jų ir kariuomene, Lietuvoje sistemingai pradėtas tirti prieš du dešimtmečius, t. y. nuo 1993 m. Pirmoji pasitikėjimą institucijomis kas mėnesį pradėjo tirti visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Baltijos tyrimai“, o nuo 1998 m. panašias apklausas atlieka ir visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“³⁸. Tolesnėje analizėje naudojami „Vilmorus“ apklausų duomenys, kurie skelbiami „Lietuvos ryto“ dienraštyje.

Analizuojant Lietuvos gyventojų pasitikėjimo kariuomene tendencijas, reikėtų atkreipti dėmesį į kelis svarbius aspektus. Pirma, su kokiomis institucijomis yra lyginamas pasitikėjimas kariuomene. Paprastai labiau specializuoti tyrimai, skirti tirti gyventojų požiūrį siauresne tema apie konkrečios institucijos veiklą suponuoja palankesnę gyventojų požiūrį³⁹, nei bendrų tendencijų tyrimai, kai gyventojų vertinimui pateikiamas tik vienas klausimas apie pasitikėjimą įvairiomis institucijomis. Antra, svarbu atsižvelgti į tam tikrus reikšmingus įvykius, kurie gali paveikti gyventojų požiūrį į kariuomenę. Pvz., kaip keitėsi pasitikėjimas kariuomene 2004 m. Lietuvai įstojus į ES ir tapus NATO nare, 2008 m. suspendavus šauktinių tarnybą ir tų pačių metų vasarą vykęs Rusijos ir Gruzijos karinis konfliktas, 2009 m. ekonominės krizės padariniai, 2014–2015 m. karinis konfliktas tarp Rusijos ir Ukrainos ar pastarųjų mėnesių diskusijos viešoje erdvėje dėl

38 Nors abi minėtos bendrovės gyventojams pateikia tą patį klausimą: „Ar jūs pasitikite, ar nepasitikite šiomis institucijomis?“, šiek tiek skiriasi galimi atsakymo variantai.

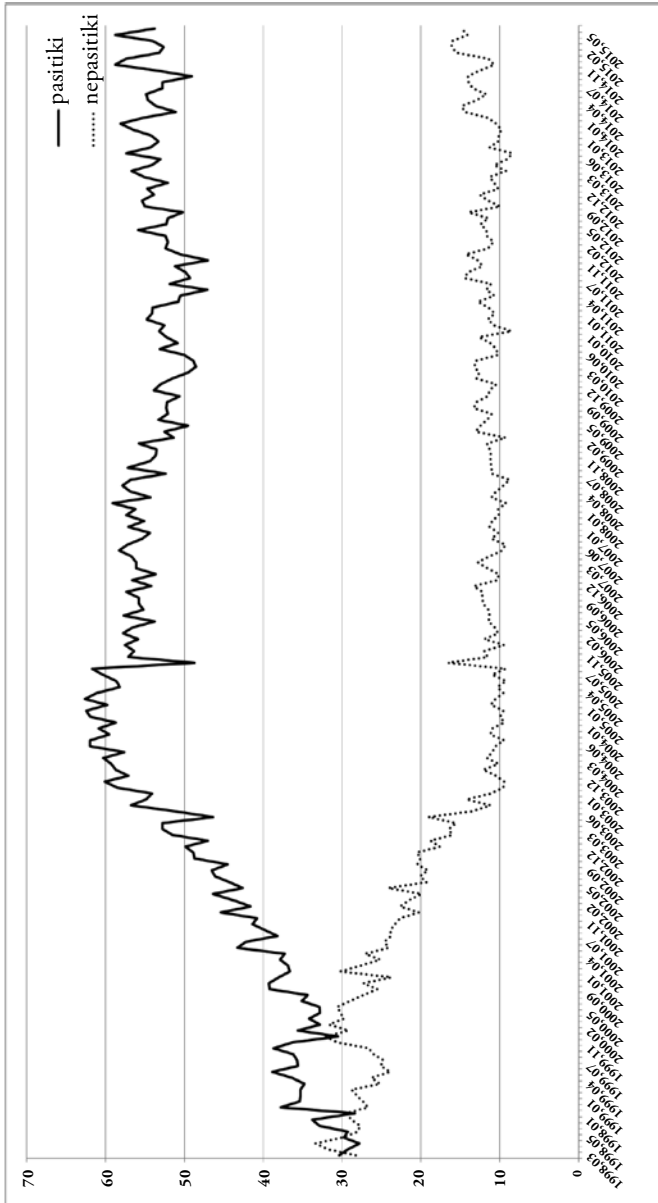
39 Gyventojų pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis metodologijos problemos plačiau nagrinėtos: Dobryninas A., Drakšienė A., Gaidys V., Vileikienė E., Žilinskienė L. *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012. Šioje monografijoje konstatuota, kad gyventojų pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis (policija, teismais, prokuratūra) buvo didesnis specializuotuose tyrimuose, kai buvo tiriamas gyventojų požiūris į teisėsaugą ir šios institucijos buvo lyginamos tarpusavyje. Tuo metu bendrų tendencijų tyrimai, pvz., kasmėnesinės „Vilmorus“ apklausos, kai teisėsaugos institucijos buvo lyginamos daug platesniame kontekste, parodė menkesnį gyventojų pasitikėjimą policija, teismais ir prokuratūra.

šauktinių kariuomenės gražinimo. Tikėtina, kad tuomet, kai geopolitinė situacija yra pakankamai rami ir nėra išorinių grėsmių, kariuomenės, kaip nacionalinio saugumo garanto, vaidmuo nėra toks svarbus gyventojams.

Pastaruoju metu gyventojų pasitikėjimas kariuomene yra vienas didžiausių, lyginant su kitomis valstybės institucijomis. Vis tik toks palankus gyventojų vertinimas buvo ne visuomet. Remiantis „Vilmorus“ tyrimų duomenimis, matyti, kad 1998 m. pasitikinčiųjų ir nepasitikinčiųjų kariuomene dalis buvo panaši – atitinkamai 30 ir 28 proc., neutraliai vertinančių buvo net 42 proc. Pastarųjų nuomonė yra labai nepastovi ir gali kisti į teigiamą ar neigiamą pusę priklausomai nuo tam tikrų aplinkybių.

Nuo 2000 m. pasitikėjimas kariuomene po truputį pradėjo didėti: 2001 m. pasitikinčių kariuomene buvo apie 40 proc., 2003 m. – apie 50 proc., o 2004–2005 m. – apie 60 proc. (žr. 2.1 pav.). Pastarasis laikotarpis buvo ypatingas tuo, kad Lietuva 2004 m. tapo ES ir NATO nare, ir tuo, kad buvo stebimas pats aukščiausias gyventojų pasitikėjimas kariuomene per visą lyginamąjį laikotarpį nuo 1998 iki 2015 m. Tačiau pasitikėjimas staigiai krito 2005 m. spalį, kai į Lietuvos Respublikos oro erdvę įskrido Rusijos karinis lėktuvas ir sudužo⁴⁰. Vos per vieną mėnesį pasitikėjimas kariuomene sumažėjo nuo 62 proc. iki 49 proc. Tikėtina, kad šis incidentas sukėlė gyventojų abejones dėl Lietuvos gebėjimo kontroliuoti savo oro erdvę ir atkreipė dėmesį į gynybos sistemos spragas. Nors vertinimai pamažu pagerėjo, jie ilgą laiką nepasiekė 2004–2005 m. lygio.

40 Delfi. *Įsimintiniausi 2005 metų įvykiai Lietuvoje*. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ismintiniausi-2005-metu-ivykiai-lietuvoje.d?id=8383049#ixzz3XIVS8tf>, 2015 06 06.

2.1 pav. Gyventojų pasitikėjimas kariuomene 1998–2015 m. (proc.).

Šaltinis: „Vilmorus“ ir dienraščio „Lietuvos rytas“ duomenys

Analizuojant gyventojų pasitikėjimo kariuomene tendencijas, atkreiptinas dėmesys, kad beveik visu tiriamuoju laikotarpiu neutraliai vertinančių kariuomenę gyventojų dalis buvo gana didelė ir svyravo apie 30–40 proc. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ši neapsisprendusiųjų dalis jautriai reaguoja į tam tikrą informaciją viešojoje erdvėje, ir, kaip rodo pastarųjų metų apklausų rezultatai, priklausomai nuo aplinkybių, ji gali būti teigiama ar neigiama. Lyginant gyventojų pasitikėjimą kitomis valstybės institucijomis, matyti, kad kuo gyventojams mažiau žinoma tam tikros institucijos veikla, tuo didesnė dalis gyventojų ją vertina neutraliai, išskyrus tas institucijas, apie kurias viešojoje erdvėje pateikiama daugiau neigiamos, nei teigiamos informacijos.

Taip pat pastebėta ir tai, kad gyventojų vertinimams gana mažai turėjo įtakos 2008 m. vasarą vykęs Rusijos ir Gruzijos karinis konfliktas. Dabar vykstančio karinio Rusijos ir Ukrainos konflikto, prasidėjusio 2014 m., kontekste matyti, kad Lietuvos gyventojų pasitikėjimas kariuomene svyravo nuo 49 iki 58 proc.: 2014 m. spalį nukrito iki 49 proc., 2014 m. gruodį išaugo iki 59 proc. Svarbu ir tai, kad šiuo laikotarpiu nepasitikinčių kariuomene buvo vos dešimtadalis. Tikėtina, kad paskutiniai vertinimų svyravimai labiau susiję su išorinių grėsmių suvokimu ir šauktinių kariuomenės grąžinimo diskusijomis viešojoje erdvėje.

Nagrinėjant gyventojų požiūrį į kariuomenę, taip pat vertėtų atkreipti dėmesį į kontekstą, t. y. kaip vertinamos kitos institucijos. Nuo 1998 m. reguliariai buvo tiriamas gyventojų pasitikėjimas šiomis institucijomis⁴¹: Seimu, Vyriausybe, politinėmis partijomis, Bažnyčia, žiniasklaida, kariuomene, policija, teismais, bankais, švietimu, sveikatos apsauga, savivaldybėmis ir Sodra.

Palyginus pasitikinčių ir nepasitikinčių tam tikromis institucijomis santykį, matyti, kad kariuomenė nebuvo ta institucija, kuria gyventojai pasitikėjo labiau. Tačiau vėlesniais metais pasitikėjimas kariuomene

41 Dienraščio „Lietuvos rytas“ užsakymu gyventojų apklausas atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

buvo kur kas didesnis už kitas institucijas (žr. 2.1 lentelę). 1998 m., palyginti su kariuomene, gyventojai daug palankiau vertino Prezidentą, Bažnyčią, žiniasklaidą, švietimą ir Sodrą. Tuo metu panašiai kaip kariuomenė buvo vertinama sveikatos apsauga, savivaldybės ir Vyriausybė. Vėlesniu laikotarpiu pradėtas tirti ir gyventojų pasitikėjimas ugniagesiais gelbėtojais, kuris parodė ypač aukštą ir stabilų pasitikėjimą šia tarnyba.

2.1 lentelė. **Gyventojų pasitikėjimas institucijomis 1998, 2004, 2009, 2014 ir 2015 m. (proc.)**

	1998 m. kovas		2004 m. sausis		2009 m. sausis		2014 m. sausis		2015 m. birželis	
	<i>Pasi- tiki</i>	<i>Ne- pasi- tiki</i>	<i>Pasi- tiki</i>	<i>Ne- pasi- tiki</i>	<i>Pasi- tiki</i>	<i>Ne- pasi- tiki</i>	<i>Pasi- tiki</i>	<i>Ne- pasi- tiki</i>	<i>Pasi- tiki</i>	<i>Ne- pasi- tiki</i>
Ugniagesiais gelbėtojais	n. d. ⁴²	n. d.	86	2	88	3	89	1	90	1
Policija	17	51	35	32	30	34	49	18	57	12
Bažnyčia	62	12	63	16	59	14	53	19	55	15
Kariuomene	30	28	57	10	54	11	55	11	54	15
Prezidentu	67	7	36	39	54	21	48	21	53	19
Sodra	42	26	60	14	51	18	43	19	50	13
Švietimu	56	11	70	6	50	11	48	11	49	10
Sveikatos apsauga	37	31	53	19	38	24	47	17	48	17
Bankais	7	69	48	23	38	25	26	45	39	26
Žiniasklaida	61	10	47	21	44	22	39	23	34	23
Savivaldybėmis	29	26	37	22	23	37	27	29	33	21
Teismais	16	48	24	34	16	41	21	37	26	26
Vyriausybe	30	27	26	34	11	61	19	40	25	30
Seimu	17	41	13	56	4	79	6	65	10	52
Politinėmis partijomis	9	49	5	69	3	78	5	71	8	60

Šaltinis: „Vilmorus“ ir dienraščio „Lietuvos rytas“ duomenys

42 Nėra duomenų – tuo metu pasitikėjimas šia institucija nebuvo vertinamas.

2004 m. Lietuvai tapus ES ir NATO nare, padidėjo ir gyventojų pasitikėjimas kariuomene – geriau buvo vertinami tik ugniagesiai gelbėtojai ir švietimas, o kariuomenės vertinimas nedaug skyrėsi nuo Bažnyčios ir Sodros. Dar po penkerių metų (2009 m.) kariuomenė buvo vertinama taip pat gerai kaip ir Bažnyčia, labiau gyventojai pasitikėjo tik ugniagesiais gelbėtojais. Panaši situacija buvo 2014 ir 2015 m.

Palyginus 1998–2015 m. gyventojų pasitikėjimą minėtomis institucijomis, matyti, kad yra tik kelios institucijos, kurių vertinimas per visą laikotarpį buvo labai didelis – tai ugniagesiai gelbėtojai ir šiek tiek mažiau Bažnyčia. Kariuomenė taip pat priskirtina prie palankiausiai gyventojų vertinamų institucijų. Tik 1998–2000 m. pasitikėjimas ja buvo menkesnis, bet nuo 2004 m. su nedideliais svyravimais ja pasitiki šiek tiek daugiau nei pusė, o nepasitiki vos dešimtadalis gyventojų.

2.2. Pasitikėjimas kariuomene ir NATO Europos Sąjungos šalyse narėse

Kaip parodė „Vilmorus“ apklausų duomenų analizė, teigiamos Lietuvos gyventojų pasitikėjimo kariuomene tendencijos susijusios su mūsų šaliai svarbiais įvykiais, t. y. 2004 m. įstojimu į ES ir NATO. Kuo Lietuvos gyventojų nuostatos kariuomenės atžvilgiu panašios ir kuo skiriasi nuo kitų ES šalių narių? Į šį klausimą padėtų atsakyti pagal tą pačią metodologiją visose ES šalyse narėse ir šalyse kandidatėse atliekamų sociologinių tyrimų rezultatai. Pirmosios standartinio „Eurobarometro“ apklausos Lietuvoje pradėtos 2004 m. Jose šalia kitų klausimų buvo tiriamas gyventojų pasitikėjimas valstybės institucijomis (parlamentu, vyriausybe, politinėmis partijomis, teisine sistema, policija ir kariuomene) ir žiniasklaida (televizija, radiju, spauda ir internetu). Per pastarąjį dešimtmetį pasitikėjimas kariuomene buvo tiriamas kasmet 2004–2009 m., o po to tik 2014 m. Taip pat 2009 ir 2010 m. buvo tiriamas pasitikėjimas NATO⁴³.

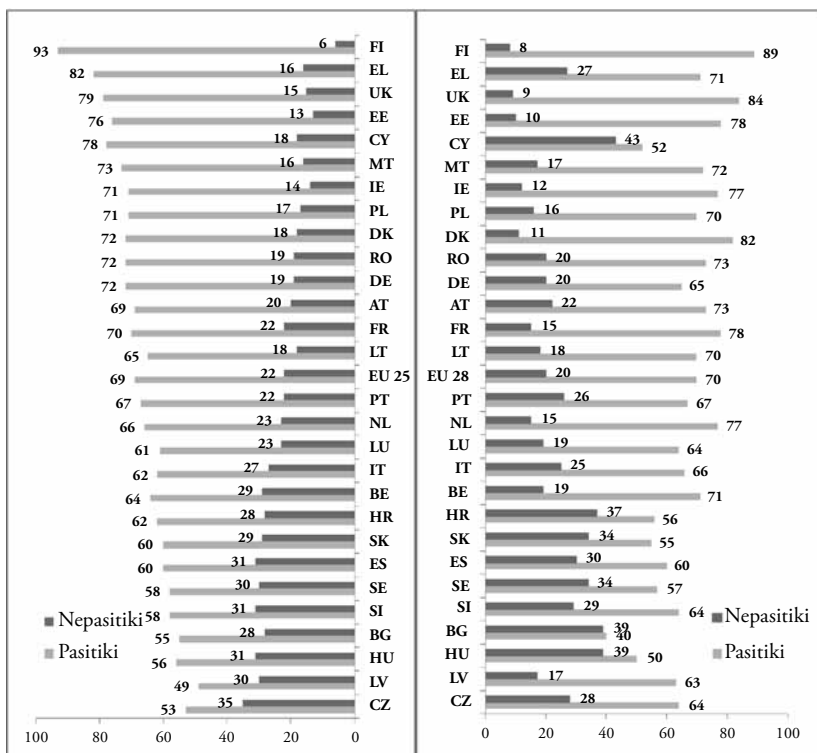
43 Pasitikėjimas kariuomene buvo tiriamas: 2004 m. pavasarį (Standart Eurobarometer 61) ir rudenį (Standart Eurobarometer 62), 2005 m. rudenį (Standart Eurobarometer 64),

Analizuojant pastarojo dešimtmečio pasitikėjimo kariuomene tendencijas matyti, kad daugelyje ES šalių narių kariuomenė yra ta institucija, kuria gyventojai pasitiki labiausiai. 2014 m. „Eurobarometro“ duomenys rodo, kad iš 28 šalių narių tik keliose (Švedijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Danijoje ir Liuksemburge) pasitikinčių policija buvo kur kas daugiau nei pasitikinčių kariuomene, likusiose – pasitikinčių kariuomene buvo daugiau, lyginant su kitomis institucijomis. Daugelyje ES šalių narių pasitikėjimas kariuomene ir policija gerokai lenkė kitų institucijų, tokių kaip nacionalinių vyriausybių, parlamentų ar politinių partijų vertinimą. Tikėtina, kad šių institucijų veikla (vienos atsakingos už nacionalinį saugumą, kitos – už viešąjį saugumą) gyventojams yra daug suprantamesnė ir konkretesnė, o kartu ir pozityviau vertinama. Interpretuojant „Eurobarometro“ duomenis, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad skyrėsi šių ir ankščiau aptartų „Vilmorus“ apklausų klausimų formuluotės, institucijų sąrašas bei lyginimo kontekstas. Todėl dėl jau ankščiau aptartų priežasčių „Eurobarometro“ rezultatai yra šiek tiek aukštesni, lyginant su „Vilmorus“ duomenimis.

2.2 pav. matyti, kad įvairiose ES šalyse narėse pastebimai skiriasi pasitikėjimo kariuomene⁴⁴ lygis. Labiausiai kariuomene 2004 m. gyventojai pasitikėjo Suomijoje (93 proc.), Graikijoje (82 proc.), Jungtinėje Karalystėje (79 proc.), Kipre (78 proc.) ir Estijoje (76 proc.). Tuo metu mažiausiai pasitikinčių savo šalies kariuomene buvo Latvijoje (pasitiki 49 proc., nepasitiki – 30 proc.), Čekijos Respublikoje (53 vs 35 proc.), Bulgarijoje (55 vs 28 proc.) ir Vengrijoje (56 vs 31 proc.). Lietuva pagal pasitikėjimą nacionaline kariuomene nedaug atsiliko nuo bendro ES vertinimų vidurkio: pasitikinčių kariuomene buvo 65 proc., atitinkamai nepasitikinčių – 18 proc., nevertinančių dalis taip pat nemaža – 17 proc.

2006 m. rudenį (Standart Eurobarometer 66), 2007 m. rudenį (Standart Eurobarometer 68), 2008 m. pavasarį (Standart Eurobarometer 69), 2009 m. rudenį (Standart Eurobarometer 70) ir 2014 m. rudenį (Standart Eurobarometer 84), pasitikėjimas NATO: 2009 m. rudenį (Standart Eurobarometer 70) ir 2010 m. m. rudenį (Standart Eurobarometer 72).

⁴⁴ Klausimas: „Ar jūs pasitikite šiomis institucijomis?“, atsakymai: „linkęs labiau pasitikėti“, „linkęs labiau nepasitikėti“, „sunku pasakyti“.

2.2 pav. Pasitikėjimas kariuomene 2004 ir 2014 m. ES šalyse narėse.

Šaltinis: „Eurobarometro“ duomenys⁴⁵.

Visas šias šalis sieja pokomunistinė patirtis, tačiau vien tik šis veiksnys negali paaiškinti, kodėl Lietuvoje ir ankščiau minėtose šalyse pasitikėjimas kariuomene nėra didelis. Kitose pokomunistinėse šalyse, tokiose kaip kaimyninė Estija, pasitikėjimas kariuomene yra daug didesnis.

Praėjus dešimtmečiui kai kuriose šalyse labai pakito pasitikėjimas kariuomene. Pagal tai, kaip keitėsi gyventojų vertinimai, ES ša-

⁴⁵ Standart Eurobarometer 62 October – November 2004 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb62_en.htm, 2015 05 15, Standart Eurobarometer 82 November 2014 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_en.htm, 2015 05 15

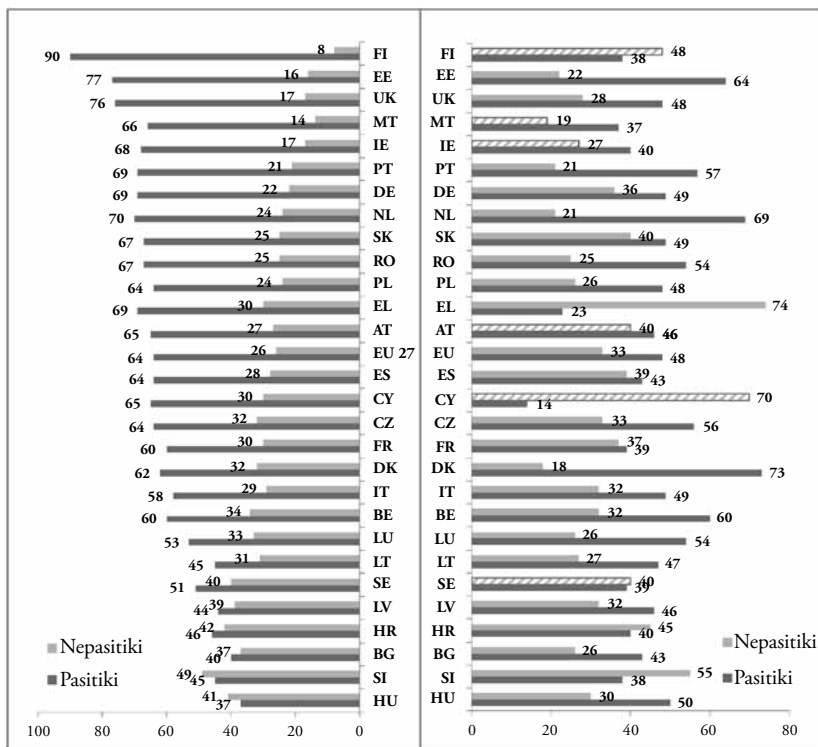
lis nares galima suskirstyti į kelias grupes. Pirmajai priskirtinos šalys, kuriose pasitikėjimas nacionaline kariuomene buvo stabiliai didelis, tai: Suomija, Jungtinė Karalystė ir Estija. Antrajai grupei priskirtinos šalys, kuriose per kelerius metus gerokai padidėjo pasitikėjimas kariuomene: Danija (nuo 72 iki 82 proc.), Nyderlandai (nuo 66 iki 77 proc.), Latvija (nuo 49 iki 63 proc.), Čekijos Respublika (nuo 53 iki 64 proc.), Prancūzija (nuo 70 iki 78 proc.), Airija (nuo 71 iki 77 proc.) ir Belgija (nuo 64 iki 71 proc.).

Trečiajai grupei priskirtinos šalys, kuriose labiausiai smuko pasitikėjimas kariuomene, t. y. Kipre (nuo 78 iki 52 proc.), Graikijoje (nuo 82 iki 71 proc.) ir Bulgarijoje (nuo 55 iki 39 proc.). Įdomu tai, kad Kipre ir Graikijoje pasitikėjimas kariuomene, policija bei kitomis valstybės institucijomis buvo gana didelis, o prasidėjus ekonominei krizei gerokai smuktelėjo. Su panašiomis tendencijomis susidūrė ir Bulgarija, tik šioje šalyje pasitikėjimas valstybės institucijomis, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis, ir taip buvo vienas menkiausių.

Lietuva patenka į tą šalių grupę, kur 2004 ir 2014 m. kariuomenės vertinimas nelabai pakito ir nedaug skyrėsi nuo bendro ES vertinimo. Šiuo atveju reikėtų paminėti, kad didesnis kritimas buvo 2009 m. Tai būtų galima sieti su ekonominės krizės padariniais, labai sumažintu KAM finansavimu⁴⁶ bei itin sumažėjusiu politikų dėmesiu krašto apsaugai. Kita vertus, tos pačios „Eurobarometro“ apklausos rodo⁴⁷, kad tais metais išaugo Lietuvos gyventojų susirūpinimas didėjančiomis kainomis, infliacija ir augančiu nedarbo lygiu. Taigi tokios problemos, kaip išorinės ar vidinės saugumo grėsmės (šalies krašto apsauga ar nusikaltimai), gyventojams pasidarė ne tokios svarbios, lyginant su ekonomine krize.

⁴⁶ Krašto apsaugos ministerijos asignavimai 2008 m. buvo vieni didžiausių per 2003–2014 m., t. y. 361,1 mln. eurų arba 1,11 proc. BVP. Tačiau nuo 2009 m. jie pradėjo staigiai mažėti ir 2013 m. sudarė vos 0,77 BVP. 2015 m. KAM skirta 425 mln. eurų arba 1,11 BVP. Šaltinis: LR krašto apsaugos ministerija. http://www.kam.lt/lt/veikla_576/budzetas_538.html, 2015 06 06.

⁴⁷ Žr. Vileikienė E. *Viešojo saugumo problemos Lietuvos ir Europos Sąjungos kontekste*. Iš: Socialiniai pokyčiai eurointegracijos procese – 2. ISBN 978-609-95257-0-9. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2010, p. 123–134.

2.3 pav. Pasitikėjimas kariuomene ir NATO 2009 m. ES šalyse narėse⁴⁸.

Šaltinis: „Eurobarometro“ duomenys⁴⁹.

Kaip buvo minėta, 2009 m. ES šalyse narėse buvo tiriamas ir gyventojų pasitikėjimas NATO. Šio tyrimo duomenys parodė didelių vertinimų skirtumus įvairiose ES šalyse narėse. Vienose jų NATO buvo labai pasitikima, pvz.: Danijoje (73 proc.), Nyderlanduose (69 proc.), Estijoje (64 proc.) ar Belgijoje (60 proc.). Tuo metu kitose

48 Paveiksle brūkšniais pažymėtos šalys, nepriklausančios NATO: Suomija, Malta, Airija, Austrija, Kipras ir Švedija.

49 Standart Eurobarometer 72 October-November 2009 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_en.htm, 2015 05 15.

ES šalyse narėse atvirkščiai – labai didelė dalis gyventojų nepasitikėjo NATO, pvz.: Graikijoje (74 proc.), Kipre (70 proc.), kiek mažiau – Slovėnijoje (55 proc.), Suomijoje (50 proc.), Kroatijoje (45 proc.). Šiose šalyse pasitikinčių NATO buvo gerokai mažiau nei nepasitikinčių. Lietuvoje pasitikėjimas nacionaline kariuomene ir NATO mažai skyrėsi (žr. 2.3 pav.).

Darytina prielaida, kad pasitikėjimą nacionaline kariuomene ir NATO lemia (labiausiai diferencijuoja) keletas veiksnių:

- Narystė NATO – tarp labiausiai NATO nepasitikinčių šalių dominuoja tos, kurios nėra jos narės. Išskyrus Graikiją, kuri turi griežtai neigiamą požiūrį į šią instituciją. Tikėtina, kad tokiam vertinimui turi įtakos įtempti santykiai su kita NATO šalimi nare – Turkija.

- Požiūris į JAV, kaip vieną svarbiausių NATO partnerių ir kartu šalių, kurios turi didžiausią karinį pajėgumą. Tarp labiausiai NATO pasitikinčių šalių dominuoja tos, kurių santykiai su JAV yra geri ir kurios dėl savo nedidelių gynybos pajėgumų dideles viltis sieja su JAV karine galia.

- „Karinė atmintis“ – siejama su įvykiais II pasaulinio karo metu ir po jo, patirtimi šaltojo karo metu, santykiais su Rusija. Tai labiausiai per karą ir po jo sekusių įvykių metu nukentėjusios šalys.

Galimi ir kiti papildomi veiksniai, kurie galėtų paaiškinti skirtingų ES šalių narių gyventojų požiūrį į NATO ir į savo nacionalinę kariuomenę, tokie kaip nacionalinės ilgametės karybos tradicijos ar ekonominės krizės, prasidėjusios 2008–2009 m., padariniai. Minėtu laikotarpiu kai kuriose ES šalyse narėse, taip pat ir Lietuvoje vyko prioritetų formuojant nacionalinį biudžetą persvarstymas, buvo mažinamas finansavimas krašto apsaugai. Kartu keitėsi ir gyventojų vertinimai, kai iš pirmo žvilgsnio mažiau aktualų išorinių grėsmių klausimą nustelbė daug akivaizdesni ekonominės krizės padariniai. Tikėtina, kad šiuo metu pasikeitusi geopolitinė situacija galėjo turėti įtakos arčiau karinio konflikto zonų esančių šalių gyventojų vertinimams. Tačiau šios prielaidos patikrinti negalime, nes naujesnių tyrimų, nagrinėjančių visų ES šalių narių gyventojų nuostatas dėl NATO, nebuvo atlikta.

2.3. Grėsmių suvokimas ir ketinimai ginti Tėvynę

Papildant jau aptartas Lietuvos gyventojų pasitikėjimo kariuomene tendencijas, būtina atkreipti dėmesį į specifinį ir šiuo metu itin aktualų klausimą: kaip gyventojai suvokia grėsmes ir ar ketina ginti Tėvynę joms iškilus. Šiuo atveju reikia konstatuoti, kad stokojama išsamių, pagal tą pačią metodologiją atliktų tyrimų, kurie galėtų parodyti gyventojų vertybines orientacijas šiuo klausimu. Pasikeitus geopolitinei situacijai ir iškilus realiam karinių konfliktų pavojui, pastaraisiais metais atliktos kelios gyventojų apklausos. Vienas svarbesnių ir išsamiau aptartinų su šios mokslinės studijos tematika susijusių tyrimų yra mokslininkų grupės nuo 2007 m. atliekamas Pilietinės galios indekso tyrimas⁵⁰. Taip pat paminėtinos tokios gyventojų apklausos: internetinio portalo „Delfi“ užsakymu 2012 ir 2014 m. „Spinter tyrimų“ atliktos apklausos⁵¹, 2014 m. projekto „Mokslo pieva“ tyrimas⁵², 2011 m. Krašto apsaugos ministerijos užsakymu atlikta apklausa⁵³. Pastaruoju metu paskelbti net kelių apklausų, tiriančių gyventojų grėsmių suvokimą, rezultatai – dauguma jų buvo atlikti 2014 m. pabaigoje. Šiose apklausose užduoti panašūs klausimai, tačiau dėl metodologijų skirtumų skiriasi ir jų rezultatai.

Kaip grėsmių suvokimas susijęs su patriotiškumo jausmu bei siekiu ginti savo šalį karinės agresijos atveju, parodė nevyriausybinės organizacijos Pilietinės visuomenės instituto 2014 m. lapkričio 7–16 d. atlikto Pilietinės galios indekso tyrimo duomenys. Tyrimas parodė, kad daugiau

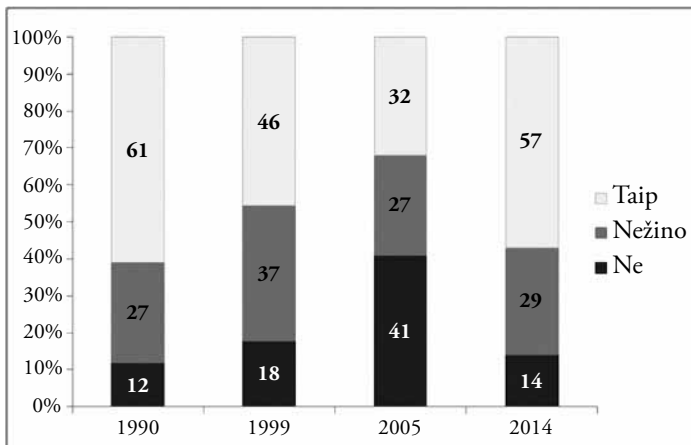
50 Pilietinės visuomenės institutas. *„Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso tyrimas 2014 m.“* <http://www.civitas.lt/lt/?pid=74&cid=78>, 2015 06 06.

51 *Gyventojų nuomonės tyrimas dėl Lietuvos nepriklausomybei kylancios grėsmės* http://sprinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menu/top/9/home/publish/Njg5Ozk7OzA=, 2015 06 06.

52 *Lietuvos gyventojų nuomonė apie Lietuvos gynybą ir saugumą*. Projekto „Mokslo pieva“ ataskaita <http://mokslopieva.lt/wp-content/uploads/2015/02/Lietuvos%20gyventoju%20nuomone%20apie%20Lietuvos%20gynyba%20ir%20sauguma.pdf>, 2015 06 06.

53 Delfi. *„Apklausa: Lietuvą gintų 60 proc. šalies vyrų“*, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/apklausa-lietuva-gintu-60-proc-salies-vyru.d?id=53676479>, 2015 06 06. Rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų bendrovė „Baltijos tyrimai“ Krašto apsaugos ministerijos užsakymu gyventojų apklausą atliko 2011 m. lapkričio 18 – gruodžio 5 d. Buvo apklausta 1000 Lietuvos gyventojų nuo 18 metų, apklausa vyko 100 Lietuvos vietovių.

nei pusė (57 proc.) gyventojų gintų savo Tėvynę karo atveju⁵⁴. Šis klausimas buvo tiriamas nuo 1990 m. Tuomet ketinančių ginti savo šalį dalis buvo pati didžiausia per visą nepriklausomybės laikotarpį (61 proc.), tačiau vėlesnių tyrimų rezultatai parodė menkstantį gyventojų ryžtą. Tik paskutiniojo tyrimo rezultatai vėl priartėjo prie 1990 m. lygio (žr. 2.4 pav.). Visa tai sietina su realios karinio konflikto grėsmės suvokimu. Taip pat minėtas tyrimas parodė, kad patriotinis nusiteikimas susijęs su pilietine galia – ketinančių ginti savo šalį pilietinės galios indeksas⁵⁵ yra didesnis, nei tų, kurie neketintų ginti ar neapsisprendusiųjų (dvejojančiųjų).

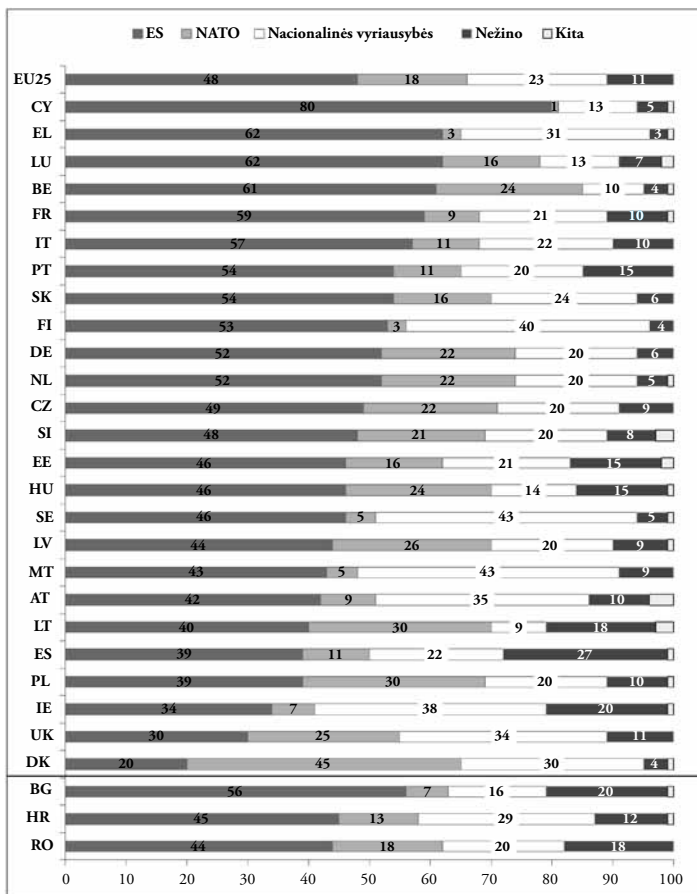

2.4 pav. Lietuvos gyventojų ketinimai ginti šalį karo atveju⁵⁶.

Šaltinis: Europos vertybių tyrimas 1990, 1999, 2005 m. ir Pilietinės galios indeksas 2014 m.

- 54 Klausimas toks: „Be abejo, mes visi tikimės, kad karo daugiau nebus, bet jei jis kiltų, ar jūs gintumėte savo šalį?“ Atsakymai: „Taip, ne ir nežinau“.
- 55 Pilietinės galios indeksas tiriamas nuo 2007 m. Pilietinės galios indeksą (jo metodiką parengė prof. A. Ramonaitė, doc. dr. R. Žiliukaitė ir dr. M. Degutis) sudaro keturios dimensijos: pirmoji matuoja faktinį piliečių aktyvumą, antroji – potencialų, t. y. kiek žmonių imtųsi veiksmų kilus tam tikroms politinėms, ekonominėms ar vietinės reikšmės problemoms. Trečioji tiriama dimensija yra subjektyvus savo pilietinės galios, įtakos supratimas, ketvirtoji parodo pilietinės veiklos rizikos vertinimą.
- 56 Pilietinės visuomenės institutas. „Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso tyrimas 2014 m.“ <http://www.civitas.lt/lt/?pid=74&cid=78>, 2015 06 06. Klausimas: „Be abejo, visi tikimės, kad karo nebus, bet jei jis kiltų, ar eitumėte ginti savo šalį?“.

2.4 pav. matyti, kad Lietuvos gyventojų pasiryžimas ginti savo šalį karo atveju buvo labai kritęs 2005 m.: ketinančių ginti buvo 32 proc., o neketinančių – net 41 proc. Tikėtina, kad viena iš tokio pokyčio priežasčių galėjo būti Lietuvos įstojimas į ES ir NATO, kai didelės gyventojų viltys buvo siejamos su naryste NATO ir tikėjimu, kad NATO apgins Lietuvą karinės agresijos atveju. Tai patvirtina ir 2005 m. „Eurobarometro“ duomenys, kai Lietuvos gyventojai buvo vieni iš nedaugelio ES šalių narių, kurių lūkesčiai dėl NATO buvo vieni didžiausių. Pvz., dėl sprendimų, susijusių su Europos gynybos politika, priėmimų tik trys šalys akivaizdžiai didesnę pirmenybę teikė NATO, t. y.: Danija – 45 proc., Lietuva ir Lenkija – po 30 proc. Atitinkamai pasitikėjimas savo šalių vyriausybėmis dėl Europos gynybos politikos buvo menkesnis: Danijoje – 30 proc., Lenkijoje – 20 proc., o Lietuvoje – tik 9 proc. (žr. 2.5 pav.).

2.5 pav. ES šalių narių gyventojų nuomonė apie tai, kas turi priimti sprendimus, susijus su Europos gynybos politika⁵⁷.

Šaltinis: „Eurobarometro“ duomenys⁵⁸

57 Paveiksle po brūkšnio pateikti tuo metu ES šalių kandidačių (Bulgarijos, Kroatijos ir Rumunijos) gyventojų vertinimai.

58 Standart Eurobarometer 64 October-November 2005. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_en.pdf, 2015 05 15. Klausimas: „Kaip jūs manote, ar sprendimai, susiję su Europos gynybos politika, turi būti priimti nacionalinių vyriausybių, NATO ar ES?“

Atlikus tais pačiais 2014 m. kitą „Spinter tyrimų“ apklausą⁵⁹ buvo tiriama, kaip gyventojai suvokia grėsmes šalies nepriklausomybei. Tyrimas parodė, kad 30 proc. gyventojų manė, jog šiuo metu / šiais metais iškilo reali grėsmė Lietuvos nepriklausomybei, dar 24 proc. manė, kad tai visada buvo problema, 32 proc. neįžvelgė realių grėsmių, dar 14 proc. neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

Ši apklausa taip pat parodė, kad gyventojai sieja dideles viltis su galima NATO karine pagalba tuo atveju, jei kiltų reali grėsmė Lietuvos suverenitetui. Į klausimą, ar tiki, kad grėsmės atveju Lietuvą gins NATO, teigiamai atsakė 44 proc., dar 35 proc. svarstė, kad NATO gintų Lietuvą, bet ne iš karto. Nesitikinčių paramos iš NATO buvo 14 proc., o 7 proc. neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Šie duomenys gali būti suprantami dvejopai. Viena vertus, tai rodo didelį Lietuvos gyventojų pasitikėjimą NATO, kita vertus, – tai gali byloti apie abejonę, ar mūsų šalies kariuomenė sugebėtų tinkamai pasipriešinti agresoriui. Tačiau norint patikrinti šias prielaidas, reikėtų išsamesnių tyrimų.

Nepaisant vis didesnio susidomėjimo kariuomene, vis tik matyti, kad Lietuvoje stokojama išsamių įvairių gyventojų grupių (ypač jaunuolių, t. y. potencialių šauktinių) nuomonės tyrimų apie kariuomenę, karinių grėsmių suvokimą ar pasiryžimą ginti savo šalį. Iš ankstesnių tyrimų paminėtinas LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atliktas tyrimas „Kariuomenės profesionalizacija ir konkurencingos darbo jėgos pritraukimo problemos“ (2007–2008). Šiame tyrime buvo narinėjamos jaunuolių motyvacijos rinktis kario profesiją ir analizuojama, kaip Lietuvos gyventojai ir jaunimas suvokia kariuomenę⁶⁰.

Lietuvos gyventojų nuomonė apie kariuomenę nėra paremta ekspertiniu ar tiesioginiu žinojimu. Kadangi kariuomenė yra gana uždarą institucija, gyventojai informaciją apie ją gauna iš kitų šaltinių: ži-

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ LKA Strateginių tyrimų centras, „Kariuomenės profesionalizacija ir konkurencingos darbo jėgos pritraukimo problemos“, 2007–2008. Ataskaitoje yra naudojami dviejų apklausų: visų Lietuvos gyventojų ir jaunimo (nuo 18 iki 30 m.) nuomonės apie kariuomenę duomenys. Reprezentatyvias apklausas atliko „Baltijos tyrimai“.

niasklaidos, viešų kariuomenės atstovų pasisakymų ar draugų ir artimųjų, turėjusių patirties kariuomenėje, atsiliepimų. Didesnis dėmesys į šią instituciją atkreipiamas prasidėjus kariniams įvykiams užsienyje ar iškilus grėsmei nacionaliniam saugumui. Visa tai svarbu aiškinant gyventojų pasitikėjimo kariuomene pokyčius. Analizuojant pasitikėjimo kariuomene tendencijas matyti, kad visada egzistuoja tokia gyventojų dalis, kuri ją vertina neutraliai – nei pasitiki, nei nepasitiki. Šie žmonės, įvykus tam tikriems politiniams ar ekonominiams įvykiams ar paveikti kitų išorinių veiksnių, gali pakeisti savo nuomonę į teigiamą ar neigiamą ir taip padidinti arba sumažinti pasitikinčių kariuomene dalį.

Vertinant nacionaliniame kontekste, per pastarąjį dešimtmetį kariuomenė tapo viena iš institucijų, kuriomis Lietuvos gyventojai pasitiki labiausiai. Pasitikėjimas kariuomene pradėjo didėti nuo 2000 m. ir aukščiausią tašką pasiekė 2004 m., kai Lietuva tapo ES ir NATO nare. Vėliau stebėtas pasitikinčiųjų dalies kritimas, tačiau pastaraisiais metais tendencijos vėl grįžo į ankstesnį lygį, ir Lietuvos kariuomenė yra viena iš tų institucijų, kuria gyventojai pasitiki labiausiai.

Tarp kitų ES šalių narių Lietuva yra ta valstybė, kurios pasitikėjimas nacionaline kariuomene yra artimas ES vertinimų vidurkiui. Šių pasitikėjimo–nepasitikėjimo tendencijų aiškinimas sietinas su Lietuvos naryste NATO. Tikėtina, kad 2004 m. tapus šios organizacijos dalimi, Lietuvos gyventojai kitaip pradėjo žiūrėti tiek į nacionalinės kariuomenės, tiek į savo pačių pajėgumą ginti Tėvynę kilus karinei grėsmei ir apie nacionalinio saugumo klausimus pradėjo mąstyti platesniame kontekste. 2004 m. beveik tokia pati Lietuvos gyventojų dalis pasitikėjo ir nacionaline kariuomene. Toks apylygis vertinimas aiškintinas dvejopai: tiek tuo, kad grėsmės atveju gyventojai sieja viltis su NATO pagalba, tiek tuo, kad jie ne visai pasitiki nacionalinės kariuomenės pajėgumu apginti šalį. Tikėtina, kad Lietuvos narystė NATO pakoregavo ir gyventojų nuostatas gintis patiems. Gyventojų pasiryžimas ginti Tėvynę buvo didžiausias nepriklausomybės pradžioje 1990 m., vėliau jis mažėjo ir vėl didėjo 2014 m.

3. LIETUVOS KARIUOMENĖS PROFESINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ POREIKIAI IR MOTYVAI

Šioje mokslo studijos dalyje yra analizuojama „ekspertų“⁶¹, Lietuvos kariuomenės karių, kurie pagal profesinės karo tarnybos sutartį tarnauja Lietuvos kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, tam tikrais atvejais – kitose valstybėse ar jų institucijose, nuomonė apie tarnybą ir vertinimai.

Profesinę karo tarnybą Lietuvoje reglamentuoja Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas⁶². 2008 m. rugsėjo 15 d. sustabdžius šaukimą atlikti nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą, 2008–2015 m. buvo pereita tik prie profesiniu pagrindu formuojamos kariuomenės – profesinės karo tarnybos. 1992–2015 m. profesinės karo tarnybos karių skaičius padidėjo beveik keturis kartus. 2015 m. duomenimis, Lietuvos kariuomenėje tarnavo 8100 profesinės karo tarnybos karių⁶³.

Kai 2011 m. savanoriškumo principas⁶⁴ tapo pagrindiniu karo tarnybos organizavimo principu, jaunuolių pritraukimas ir jų motyvacija tarnauti komplektuojant Lietuvos karinius vienetus buvo itin aktuali. Dar 2007 m. patvirtintoje Krašto apsaugos ministerijos Personalo politikos koncepcijoje⁶⁵ buvo teigiama, kad „personalo pritraukimo į kariuomenę

61 Šioje mokslo studijoje „ekspertais“ yra vadinami profesinės tarnybos kariai nepriklausomai nuo jų karinio laipsnio, tačiau atsižvelgiant į tarnybos laiką. Analizėje buvo naudojamos tik daugiau nei trejus metus tarnaujančių profesinės karo tarnybos karių (tarp kurių nemaža dalis buvo karininkų) įžvalgos ir nuomonės. Dėl empirinių duomenų stokos šioje mokslo studijoje negalėjome išgryninti tik karininkų, kaip turinčių ilgametę ir įvairiapusę karinę patirtį, nuomonės.

62 LR Seimas, *Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas*. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416354, 2015 07 20.

63 LR krašto apsaugos ministerijos informacija. http://www.kam.lt/lt/personalo_politika_512/skaiciai_ir_faktai_537.html, 2015 09 18.

64 2011 m. rugsėjo 1 d. įsigalėjo naujasis LR karo prievolės įstatymas. Įstatymas numatė galimybę privalomąją pradinę karo tarnybą pakeisti savanoriškumo pagrindu organizuojamais baziniais kariniais mokymais.

65 LR krašto apsaugos ministerija, *Personalo politikos koncepcija*, patvirtinta 2007 m. lapkričio 27 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. V-1177, http://www.kam.lt/lt/personalo_politika_512/aktualus_dokumentai/personalo_politikos_koncepcija.html, 2015 05 20.

filosofija ir praktika turi vadovautis principu – jaunuoliui reikia kariuomenės, o ne kariuomenei reikia jaunuolio“. Sausumos pajėgų vadas generolas majoras A. Leika paminėjo, kad „<...> tinkamai parengtas ir motyvuotas karys visada bus geresnis už prastai parengtą kariį, net ir turintį ypač gerą įrangą“⁶⁶.

2015 m. patvirtintoje naujoje priėmimo į profesinę karo tarnybą tvarkoje pažymima, kad „motyvuotiems kandidatams į profesinę karo tarnybą yra suteikiama daugiau pranašumų. Kandidatuojant į profesinę karo tarnybą, pirmumą turės kariai, kurių motyvacija pasirinkti kario profesiją aiški ir argumentuota.“⁶⁷ Tai, kad motyvuotas ir gerai parengtas personalas yra Lietuvos kariuomenės pagrindas, teigiama ir Lietuvos kariuomenės vizijoje⁶⁸. Be to, motyvacija, anot italų sociologo F. Battistello, yra kertinė sąvoka, padedanti suprasti profesionalų karių ir šauktinių elgesį bei lūkesčius kariuomenės atžvilgiu⁶⁹. Mėginant atsakyti į klausimą, kas motyvuoja tapti profesinės karo tarnybos kariu, šioje mokslo studijos dalyje yra analizuojamas Lietuvos profesinės karo tarnybos karių asmeninių tikslų, poreikių, lūkesčių bei motyvų suvokimas ir jų vertinimas tarnaujant Lietuvos kariuomenėje.

3.1. Profesinės karo tarnybos karių suvokiami asmeniniai tikslai ir interesai

Lietuvos karinėje doktrinoje pažymima, kad motyvacija apima „asmeninį įsipareigojimą ginti savo Tėvynę, savo paskirties supratimą ir priklausymo grupei jausmą. Motyvuota kariuomenė yra neparankus prie-

66 Lsveikata.lt, *Motyvuotas karys yra vertybė*, <http://lsveikata.lt/aktualijos/motyvuotas-karys-yra-vertybe-2234>, 2015 05 20.

67 Informacija apie tarnybą Lietuvos kariuomenėje, *Priėmimas į profesinę karo tarnybą pagal naują tvarką*, <http://www.karys.lt/naujienos/99-pri%C4%97mimas-%C4%AF-profesin%C4%99-karo-tarnyb%C4%85-pagal-nauj%C4%85-tvark%C4%85.html>, 2015 06 21.

68 Lietuvos kariuomenė, *Lietuvos kariuomenės vizija*, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2012 m. gegužės 3 d. įsakymu Nr. V-479.

69 Battistelli, F., „Peacekeep in gand the Postmodern Soldier“, *Armed Forces & Society*, 23 (3), 1997, p. 470.

šininkas. Galimybė apginti savo vieneto draugus, sau artimus žmones ir visą savo šalį motyvuoja kiekvieną Lietuvos karį, o toks karys neparankus jokiam priešininkui⁷⁰. Taigi kario savo paskirties supratimas yra vienas iš veiksmų, padedančių suprasti ir paaiškinti profesinės karo tarnybos karių motyvaciją tarnauti.

Profesinės karo tarnybos karių požiūris į asmeninių tikslų siekimą tarnyboje buvo tiriamas LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų 2007–2014 m. taikant kokybinius ir kiekybinius sociologinių tyrimų metodus⁷¹. Kalbant apie kokybinius tyrimus kariuomenėje, pažymėtina, kad pastarieji atskleidžia tiriamos temos ar problemos kilmę ir esmę, padeda išsiaiškinti veiksmus, darančius įtaką kariams renkantis profesinę karo tarnybą. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atliktuose kokybiniuose tyrimuose⁷² dalyvavę profesinės karo tarnybos kariai buvo aktyvūs reikšmių kūrėjai ir interpretatoriai. Tai reiškia, jog surinkti duomenys atskleidžia tikrovę, kurią kuria ir suvokia patys tyrimo dalyviai –

70 Lietuvos karinė doktrina, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2010 m. kovo 10 d. įsakyму Nr. V-193, 2010, p. 31, file:///C:/Users/mgi/Downloads/lietuvas%20karine%20doktrina.pdf, 2015 05 04.

71 Šioje mokslo studijoje naudojami keturių LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atliktų mokslo darbų duomenys:

(1) LKA Strateginių tyrimų centras, „Profesinės karo tarnybos karių motyvacija ir vertybinės orientacijos, I etapas“, 2008. Ataskaitoje yra pateikti 6 pusiau struktūruoti interviu su profesinės karo tarnybos kariais.

(2) LKA Strateginių tyrimų centras, „Kariuomenės profesionalizacija ir konkurencingos darbo jėgos pritraukimo problemos“, 2007. Ataskaitoje yra naudojami Lietuvos gyventojų nuomonės apie kariuomenę duomenys. Iš viso apklausta 1019 gyventojų taikant reprezentatyvią, maršrutinę atranką. Apklausą atlikta 2007 m. rugpjūčio mėn. Apklausą atliko „Baltijos tyrimai“.

(3) LKA Strateginių tyrimų centras, „Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė, I etapas“, kokybinis sociologinis tyrimas, 2013. Buvo atliktos dvi fokusuotos grupinės diskusijos su profesinės karo tarnybos kariais ir 17 pusiau struktūruotų interviu. Iš viso kokybiniame tyrime dalyvavo 33 tyrimo dalyviai – 23 profesinės karo tarnybos kariai ir 10 karių žmonų. Tyrimas vyko 2013 m. spalio–lapkričio mėn.

(4) LKA Strateginių tyrimų centras, „Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė, II etapas“, kiekybinis sociologinis tyrimas, 2014. Atliktos dvi anketinės apklausos. Apklausta 515 profesinės karo tarnybos karių ir 122 karių žmonos / partnerės. Apklausos vyko 2014 m. kovo–gegužės mėn.

72 *Ibidem*.

profesinės karo tarnybos kariai. Šios tikrovės supratimas yra svarbus siekiant motyvuoti karius ateiti ir likti kariuomenėje.

Analizuojant LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atlikto kokybinio tyrimo⁷³, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti, kaip profesinės karo tarnybos kariai, karininkai ir puskarininkiai supranta savo paskirtį ir tarnybos tikslus, duomenis, atrasta F. Battistello ikimodernaus kario motyvų apraiškų. Tai – patriotizmas, pasiaukojimas ir atsidavimas. Tyrimo metu išryškėjusios pagrindinės temos, nusakančios karių tarnybos tikslus ir savo paskirties suvokimą, buvo:

- tarnauti Tėvynei, ginti Tėvynę, būti naudingam Tėvynės apsaugai;
- garbingai atlikti savo pareigą Tėvynei;
- ugdyti jaunąją kartą, ugdyti vyriškumą, pilietiškumą;
- būti valstybės dalimi;
- realizuoti save;
- išmokti drausmės.

Taip pat tikslinga atkreipti dėmesį ir į karių nurodytas priežastis, kodėl jie atėjo į profesinę karo tarnybą. Taip pat kokie yra kario profesijos privalumai, kurie skatina rinktis tarnybą kariuomenėje, o vėliau joje likti. Viena reikšmingiausių temų, vyravusių 2008 m. profesinės karo tarnybos karių⁷⁴ atsakymuose į klausimą, kodėl pasirinko tarnybą Lietuvos kariuomenėje, buvo socialinis ir materialinis saugumas: „<...> buvo normalus atlyginimas, tais devyniasdešimt šešiais metais <...> atėjau į darbą <...> privalumas yra normali alga, socialinės garantijos.“ (2008 m., 3 interviu.) „<...> už atlyginimą galima išgyventi. Bent jau tuo metu buvo neblogas atlyginimas <...>, pastovus darbas, yra draudimai visi, laiku išmokamas atlyginimas. Žinai, kad turi tikrai saugią ir gerą vietą.“ (2008 m., 2 interviu.) „viena iš motyvacijų tai vis tik tai yra geras darbas. Tai yra gerai apmokamas darbas. Pinigai tikrai ne paskutinėj vietoj <...>“ (2008 m., 5 interviu.)

⁷³ LKA Strateginių tyrimų centras, „Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė, I etapas“, 2013.

⁷⁴ LKA Strateginių tyrimų centras, „Profesinės karo tarnybos karių motyvacija ir vertybinės orientacijos, I etapas“, 2008.

Kario profesijos patrauklumas dėl socialinės apsaugos ir finansinio stabilumo buvo paminėtas ir 2013 m. atliktuose interviu su profesinės karo tarnybos kariais⁷⁵: „<...> sveikatos apsauga, atlyginimas stabilus. Karjera... negaliu pasakyti, kad ji beribė. Turi stengtis ar prasimušti, bet jeigu esi kažkoks specialistas, tai toli neprasimuši. Jeigu atsisėdai į savo pareigas, tai kiek ten pasiekei tiek ir turi. Tiek turbūt.“ (2013 m., 7 interviu.) „Būdamas kariuomenėje žinau, kad aš atlyginimą gausiu kiekvieną mėnesį, niekada nevelavo. Uždirbsiu. Žinau, kad esu saugus ir tuo pačiu saugi mano šeima.“ (2013 m., 10 interviu.) „Kaip ir kiekviena biudžetinė įstaiga – aukščiau nei vidutinio atlyginimo garantas ir <...> prestižas uniformą nešiot?“ (2013 m., 12 interviu.) „<...> kokios sudarytos sąlygos kiekvienam kariui, koks yra skiriamas atlyginimas, tai yra pakankamai motyvuojantis, kad tiesiog pasitempi.“ (2013 m., 9 interviu.)

Kiti tyrimų dalyvių paminėti atėjimo į kariuomenę interesai buvo smalsumo, ekstremalių pojūčių patenkinimas, noras išvykti į misijas: „<...> Adrenalino atėjau. Smalsu buvo. Draugų, aišku, buvo, kas dirba. Atėjau į kariuomenę, iš tikrųjų, su tikslu išvažiuoti į misiją. Toks ir tikslas buvo.“ (2008 m., 3 interviu.) „Pradėjau kariauti ir tada atsirado entuziazmas <...> pasidarė įdomu, pradėjau gauti karinius įgūdžius, pradėjau važiuoti, sakykim dėl žvalgybos, pradėjom važinėti po visokius įvairiausius mokymus.“ (2008 m., 2 interviu.)

Dar vienas svarbus profesinės karo tarnybos karių paminėtas motyvas pasirinkti karo tarnybą – karybos ir kariško gyvenimo būdo pomėgis. „Man patinka toks gyvenimas.“ (2008 m., 1 interviu.) „Patinka kariuomenė, tarnauti su ginklais daugiau padirbėti. Patinka.“ (2013 m., 8 interviu.) „Tai tiesiog buvo noras nuo mažens. Kiekvienas vaikas turi savo svajonę. Jaunystėje tos svajonės tampa realistiškesnėmis, tai tiesiog nukreipi save tam tikra kryptimi. Ir aišku patiko. Visada norėjosi dėvėti uniformą, norėjosi laikytis disciplinos, aišku patriotiški jausmai, būti pasiruošus ginti savo šalį. O iš esmės tai tiesiog traukė, traukė kaip jaunuolių nuo vaikystės tiesiog

75 LKA Strateginių tyrimų centras, „Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė, I etapas“, 2013.

traukė.“ (2013 m., 9 interviu).

Apibendrinant suvokiamą karių asmeninę paskirtį ir interesus, darančius įtaką karių motyvacijai ateiti į tarnybą kariuomenėje ir joje likti, ryškėja mišraus kario motyvų tipo portretas. Šiam tipui yra būdingas iki-modernusis – patriotinis ir pilietiškas savo kaip kario paskirties suvokimas, kuris susijęs su socialinio saugumo, materialinio stabilumo ir karjeros siekimo interesais, atitinkančiais modernųjį F. Battistello kario motyvų tipą. Ir galiausiai, derantis su postmoderniais karių motyvatoriais – pomėgių užtikrinimu ir saviraiškos galimybėmis. Taip pat svarbu paminėti, kad su karyba susijusių pomėgių užtikrinimo ir kariuomenės kaip gyvenimo būdo tema yra vyraujanti ir aukščiau išvardytus karius motyvuojančius veiksniais vienijanti tema, suteikianti tarnybos Lietuvos kariuomenėje prasmę.

3.2. Profesinės karo tarnybos karių poreikiai ir lūkesčiai

Kaip jau buvo minėta šios mokslo studijos pirmame skyriuje, poreikiai yra svarbi kario motyvacijos sudedamoji dalis. Anot A. H. Maslow, asmuo patenkina savo poreikius hierarchine tvarka, pradėdamas fiziologiniais ir baigdamas savirealizacija, pasitikėjimu savimi bei sėkme. Šiame skyriuje nagrinėjama, kokie yra profesinės karo tarnybos karių poreikiai ir kiek tarnyba kariuomenėje leidžia juos patenkinti.

Empirinių tyrimų rezultatai parodė⁷⁶, kad vieni svarbiausių profesinės karo tarnybos karių suvokiamų poreikių yra: tobulėjimas, vadovavimas ir bendravimas su žmonėmis: *„man tai privalumas, kad aš galiu nuolatos tobulėti. Nėra kažkoks toks nuolatinis darbas kur tu darai viską tą patį. <...> kai mokykloje mokiausi gan gerai, norėjau aukštojo mokslo ir atėjęs į kariuomenę pažiūrėjau, kad galima vis kažko naujo išmokti, gauti kitas pareigas. Man tai patiko. Man atrodo kariuomenėje bendravimas su žmonėmis ir įdirbis matosi, nes jeigu tu vadovauji... buvau būrio vadas, dabar štabo specialistas. Tai savo padalinyje tu*

76 *Ibidem.*

gali daryti įtaką, vykdyti veiklą, matyti grąžą, įdirbį <...>.“ (2013 m., 10 interviu).

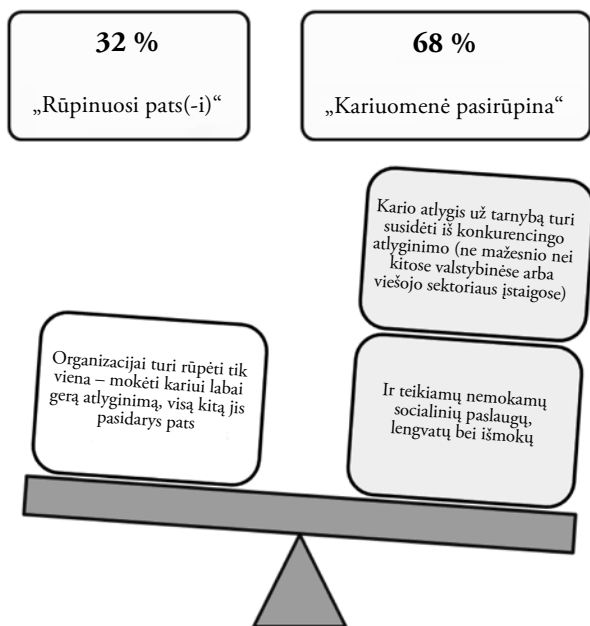
Tarnybos, kaip gyvenimo būdo, supratimas iškėlė dar vieną labai aktualią profesinės karo tarnybos kariams temą – tai šeimos palaikymas ir supratimas kario tarnybos metu. Anot tyrimo dalyvių, „*nuo šeimų požiūrio priklauso santykis į kariuomenę.*“ (2013 m., 1 fokusuota grupinė diskusija.) Tyrimo metu išryškėjo, kad kario šeima yra pilietiška, lojali, patriotiška, drausminga, didelė parama kariui, bet kartais nesuprantanti ir priekaištaujanti dėl nebuvimo namuose ir dėl kitų su tarnyba susijusių dalykų. Todėl kario šeimos palaikymas gali būti svarbus veiksnys, nuo kurio priklauso kario atsidavimas ir lojalumas kariuomenei, jo motyvacija tarnauti. Remiantis empirinių tyrimų duomenimis⁷⁷, matyti, kad išryškėja profesinės karo tarnybos karių saugumo poreikis, kuris yra neatšiejama kario šeimos gerovės dalis, užtikrinanti kario ir kario šeimos lojalumą kariuomenei.

Kitas dažnai minimų profesinės karo tarnybos karių poreikių yra stabilumas, kurį garantuoja kariuomenė, įvairiapusiškai pasirūpindama kariu ir jo šeima. Pastarasis reikšmingas ne tik kaip padedantis apsispręsti rinktis ar nesirinkti tarnauti kariuomenėje, bet svarbus ir tolesniame etape, kai svarstoma, ar likti tarnauti kariuomenėje. Stabilumo, kaip svarbaus poreikio, suvokimas yra glaudžiai susijęs su profesinės karo tarnybos karių požiūriu, kad kariuomenė pasirūpina kario socialiniu ir ekonominiu saugumu: „*iš tikrųjų, tas stabilumas yra <...>, kai pati sistema tavimi rūpinasi, jeigu galima čia sistemą pavadinti kariuomenę, kad pati sistema rūpinasi kariais. Vis tiek tu jauti, kad ten esi. Turi gražią uniformą, turi gerą ekipuotę, su kuria galima, ta didžiaja prasme ginti tėvynę arba būti pasiruošus vykdyti bet kokias užduotis. Aišku galimybė, galimybė siekti karjeros, jeigu turi norą, motyvaciją tai tikrai yra visos galimybės sudarytos kilti karjeros laiptais. Tobulėti visomis kryptimis, tiek savo specifinėje srityje. <...> tu tiesiog pajauti, kad būdamas kariuomenėje*

⁷⁷ LKA Strateginių tyrimų centras, „Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė“ I ir II etapai. 2013–2014.

tu stabiliau jautiesi nei jaučiasi žmogus, kuris yra privačiame versle <...>“ (2013 m., 9 interviu.)

Pastarąjį pavyzdį patvirtina ir kiekybinių sociologinių tyrimų duomenys, gauti anketinių apklausų metu⁷⁸. Profesinės karo tarnybos karių nuomonės pasiskirstymas renkantis tarp dviejų teiginių, iš kurių vienas atspindi karių požiūrį „rūpinuosi pats (-i)“, o kitas – „kariuomenė pasirūpina“, pateiktas 3.1 paveiksle.

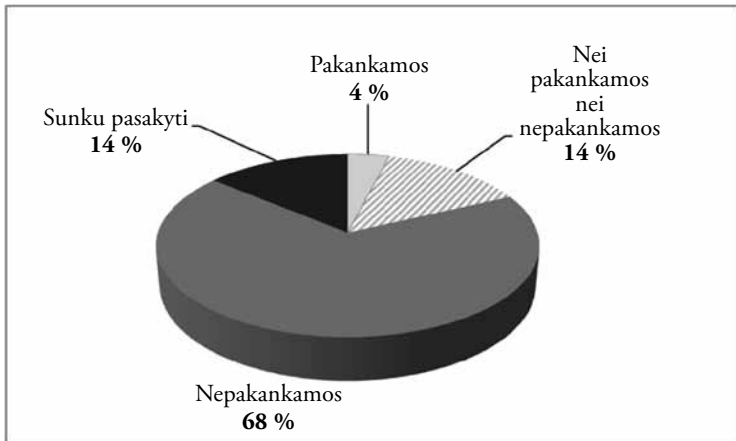

3.1 pav. Profesinės karo tarnybos karių požiūris į Lietuvos kariuomenės, kaip organizacijos, funkcijas.

Profesinės karo tarnybos karių apklausos rezultatai parodė, kad du trečdaliai karių pritaria teiginiui, jog kario atlygis už tarnybą turi su-

⁷⁸ LKA Strateginių tyrimų centras, „Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė, II etapas“, 2014.

sidėti iš konkurencingo atlyginimo (ne mažesnio nei kitose valstybės arba viešojo sektoriaus įstaigose) ir teikiamų nemokamų socialinių paslaugų, lengvatų bei išmokų, ir tik trečdaliui karių yra labiau priimtini individualūs, nepriklausomi nuo organizacijos sprendimai, kai organizacijai turi rūpėti tik viena – mokėti kariui labai gerą atlyginimą, visą kitą jis pasidarys pats. Tokia nuostata, kad organizacija turi pasirūpinti viskuo, yra susijusi su pakankamai dideliais lūkesčiais kariuomenės atžvilgiu, o nepatenkinus lūkesčių atsiranda kritinis ar neigiamas požiūris į organizaciją kaip darbdavį, silpnėja lojalumas ir motyvacija. Profesinės karo tarnybos karių nepasitenkinimas Krašto apsaugos ministerijos teikiamomis socialinėmis garantijomis, kai du trečdaliai profesinės karo tarnybos karių teigia, kad socialinės garantijos kariams yra nepakankamos (žr. 3.2 pav.), gali būti susijęs su daugumos karių atsakomybės už socialinį ir ekonominį saugumą bei suvokiamą stabilumą perleidimą organizacijai, t. y. kariuomenei ir su tuo susijusių lūkesčių nepatenkinimu.

3.2 pav. Profesinės karo tarnybos karių požiūris į Krašto apsaugos ministerijos teikiamas socialines garantijas.

Tai, kad iš kariuomenės tikimasi daugiau nei iš kokios nors kitos organizacijos, liudija ir kokybinio tyrimo dalyvių tarnybai kariuomenėje suteikiama išskirtinės profesijos reikšmė: „iš mūsų tikisi, kad čia nebūs darbas. Ką reiškia dirbu – juk tarnauju. Mes tikimės, kad mes tarnaujam, bet mes esam toje pačioj rinkoj, tik skirtingomis sąlygomis. Čia ir yra klausimas, ar mus integruos į tą rinką?“ (2013 m., 1 fokusuota grupinė diskusija.) Pažymėtina, kad kokybinių tyrimų metu profesinės karo tarnybos karių pasakojimuose yra reikšmingas kolektyvinis savęs suvokimas. Todėl tiek pastarajame, tiek toliau pateiktuose interviu reikia atkreipti dėmesį į tyrimo dalyvių vartojamus reikšminius žodžius: „iš mūsų tikimasi“, „mes tikimės“, „ar mus integruos“, „mes visai neblogai gyvenam“, „mes priprantame, kad viskas bus“ ir t. t., reiškiančius dažniau grupę, o ne asmenį. Šie vartojami žodžių junginiai atspindi savo profesijos išskirtinumo suvokimą ir atitinkamus socialinės paramos lūkesčius tarnaujant kariuomenėje.

Pastarieji pavyzdžiai rodo, kad kariai turi pakankamai didelius lūkesčius dėl kariuomenėje teikiamų socialinių ir ekonominių garantijų, tačiau akivaizdu, kad sveikos savikritikos tyrimo dalyviams taip pat netrūksta: „mes visai neblogai gyvenam, čia majorai. Mes neturime rimtų socialinių įgūdžių. Mes priprantame, kad viskas bus, mus (aut. past. – kariuomenė) išlaiko, palaiko mūsų kvėpavimą ir mes patys labai nesistengiame. Jei mes nuo pat leitenanto galėtume kurti save, savo specialybę, tai nebūtų tokio nusteбimo. Ir socialiniai įgūdžiai yra daug žemesni. Mes jau nuo kariūnų pratiname, kad už mus pasirūpina daug kuo.“ (2013 m., 1 fokusuota grupinė diskusija.)

Dideli lūkesčiai atsiranda ir dėl to, kad organizacija, t. y. kariuomenė, o ne pats karys prisiima atsakomybę už daugelį kario gyvenimo sričių, pvz., asmeninės karjeros valdymą ir planavimą. Kitas aspektas, kaip jau buvo minėta, yra tai, kad kariai aiškiai suvokia savo profesijos išskirtinumą ir laiko save valstybės dalimi: „<...> tikiesi kažkokio tai statuso. Ypatingas sandėris su valstybe. Todėl tikiesi, kad valstybė tavim pasirūpins.“ (2013 m., 1 fokusuota grupinė diskusija.) Kita vertus, vienas esminių

karių interesų ir lūkesčių – socialinis ir ekonominis stabilumas yra suprantamas kaip neišpildytas dėl terminuotų sutarčių su profesinės karo tarnybos kariais egzistavimo: „*prieš kontrakto baigimą, sėdi ir drebi, pasirašys toliau, ar ne? Sutartis terminuota. Nėra saugumo. Sėdi ir nerimauji. Sužinai, praręs ar nepraręs po komisijos. Iki fakto trys mėnesiai. Prieš keturis mėnesius rašai prašymą. Pas mane sveikatos grupė A, viskas išlaikyta, viskas sutvarkyta, viskas idealiai, bet sėdi ir drebi. Pasirašys nepasirašys. Nesi garantuotas. Sėdi ir drebi. Skambini, bandai susižinoti per aplinkui.*“ (2013 m., 1 fokusuota grupinė diskusija.)

Taigi, kaip teigiama „Vado knygoje – vadove“⁷⁹, lūkesčiai yra tam tikra karį ir karinę organizaciją siejanti „psichologinė sutartis“. „Netgi kai kariniam personalui kariškas gyvenimas patinka, neabejotina, kad tarnaudami anksčiau ar vėliau jie patirs tam tikrų nusivylimų. Kai lūkesčiai nepateisinami, nutrūksta „sutartis“, ir kariai pradeda jausti, o ilgainiui ir garsiai reikšti nepasitenkinimą.“⁸⁰ Kaip toliau teigiama „Vado knygoje“, kariuomenė turi prisitaikyti prie pasikeitimų, tačiau tie pasikeitimai dažnai nepateisina kario lūkesčių. Ir karinis personalas, ir jų šeimų nariai, ir netgi civiliai gyventojai turi tam tikrų lūkesčių iš kariuomenės. Svarbiausia, „ką karinė organizacija tiesiogiai ar netiesiogiai žada kariniam personalui“⁸¹. Lūkesčius formuoja individo, visuomenės ir organizacijos vertybės, taip pat informacija apie organizaciją, kuria siekiama pritraukti asmenis – konkrečiai verbuojant tarnauti kariuomenėje.

2008 m. sustabdžius nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą ir perėjus prie profesinės karo tarnybos, agituojant rinktis karo tarnybą, pirmiausia buvo akcentuojamas fiziologinių poreikių patenkinimas. Tuomet – socialinių poreikių ir saugumo poreikių patenkinimas: kario

79 Psichologinės paramos teikimas visuose tarptautinės operacijos ciklo etapuose. Vado knyga – vadovas. 2008. Tai yra vienas iš NATO Tyrimų ir technologijų organizacijos žmoniškųjų veiksmų ir medicinos darbo grupės (angl. HFM 081/RTG) darbo rezultatų. Darbo grupė apklausė 172 vadus (karininkus, puskarininkius ir seržantus) šešiolikoje NATO šalių ir šalių partnerių.

80 *Ibidem*, p. 27.

81 *Ibidem*, p. 25.

atlyginimas, dalyvavimas tarptautinėse misijose, ekstremalių pojūčių patenkinimas pratybų metu ir socialinės garantijos⁸².

2009 m. profesinės karo tarnybos karių apklausos⁸³ duomenys parodė, kad dažniausiai minimi motyvai rinktis kario profesiją yra: įdomus darbas (90 proc. sutinka su teiginiu, kad tai motyvuoja), noras turėti garbingą / prestižinę profesiją (73 proc.), noras nuveikti ką nors naudinga Lietuvai (69 proc.), noras daryti gera kitiems (69 proc.), noras pakeičiui po kitas šalis dalyvaujant tarptautinėse operacijose (67 proc.), pavojų (iššūkių) trauka (67 proc.), garantuota darbo vieta (66 proc.) ir puikūs žmonės (61 proc.). Toks profesinės karo tarnybos karių požiūris parodė, kad ikimodernūs ir postmodernūs motyvai yra jiems patrauklesni nei materialiniai ir tik iš dalies sutapo su gyventojų suvokiama karių motyvacija rinktis kario profesiją.

Gyventojų požiūriu⁸⁴, kario profesija pasirenkama dėl noro pakeičiui (67 proc. pasirinko atsakymą taip), garantuotos darbo vietos (62 proc.), gero atlyginimo (61 proc.), prestižinės profesijos (60 proc.), įdomaus darbo (57 proc.), noro vadovauti (56 proc.), pavojų traukos (54 proc.) ir lengvatų (54 proc.). Taigi gyventojai labiau nei profesinės karo tarnybos kariai akcentavo materialinius motyvus su kai kuriais postmodernios motyvacijos elementais.

Komentuodama šiuos pateiktus to meto profesinės karo tarnybos karių tyrimo rezultatus, J. Novagrockienė teigė⁸⁵, jog tyrimo duomenys paaiškino prielaidas, kad nedarbas ar siekis turėti užtikrintas socialines garantijas lemia karių pasirinkimą tapti profesinės karo tarnybos kariais. Profesinės tarnybos kariai renkasi tarnybą pirmiausia dėl įdomaus darbo

82 LR krašto apsaugos ministerija, *Apie piliečių pasirinkimo laisvę*, 2008, file:///C:/Users/mgi/Downloads/8-13_1%20(1).pdf, 2015 05 23.

83 Empiriniai duomenys panaudoti iš Novagrockienė, J. „Kario profesijos įvaizdis Lietuvoje: karių, visuomenės ir jaunimo požiūris“. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2009–2010. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2010, p. 209, file:///C:/Users/mgi/Downloads/strategine_apzv_2009-10_liet-internetui[1].pdf, 2015 03 01.

84 *Ibidem*, p. 209.

85 LR krašto apsaugos ministerija, *Apie vertybines orientacijas*, Karys, 2009, www.kam.lt/download/11397/32-33.pdf, 2015 03 01.

ir prestižinės kario profesijos. Taip pat tarnauti juos skatina noras padėti žmonėms, nuveikti ką nors naudinga Lietuvai, pakeliauti po kitas šalis dalyvaujant tarptautinėse misijose, pavojai, noras išbandyti save.

Šiuo metu profesinės karo tarnybos reklama⁸⁶, pirmiausia remiasi pilietinėmis ir socialinėmis skatinimo priemonėmis. Yra akcentuojamas tarnybos prestižas, galimybė tarnauti savo šaliai, prisidėti prie jos saugumo užtikrinimo, karjeros galimybės, mokymosi galimybės Lietuvos ir užsienio šalių aukštosiose mokyklose, taip pat pažymimas ir fiziologinių ir saugumo poreikių patenkinimas: konkurencingas atlyginimas, socialinės garantijos, galimybė dalyvauti tarptautinėse misijose, sportinis ir kultūrinis laisvalaikis. Į klausimą, kodėl verta tapti kariu, visų pirma atsakoma postmodernia motyvacija – verta dėl patiriamų nuotykių (išgyvenimo kursų, naktinių žygių, šuolių su parašutu, ginklų testų ar šaudymų), tuomet rikiuojasi kiti su kario tarnyba susiję privalumai: garbė, draugai, pareiga, pinigai, mokslai ir karjera⁸⁷.

Galima teigti, kad profesinės karo tarnybos reklama yra daugialypė ir daugiakryptė. Vienu metu siekiama patraukti skirtingus lūkesčius ir motyvus turinčius asmenis, tuo pačiu sudarant įspūdį, kad kariuomenė tikrai pasirūpina viskuo: ir fiziologiniais kario bei jo šeimos poreikiais, ir socialiniu saugumu, ir savirealizacija. Pažymėtina, kad didelis atotrūkis tarp reklamoje deklaruojamų dalykų ir realybės bei visuomenės ir kariuomenės vertybių, gali sukelti per didelius karių, kurie renkasi profesinę karo tarnybą, lūkesčius. Toks atotrūkis tarp pažadų ir realybės sąlygoja karių nusivylimą.

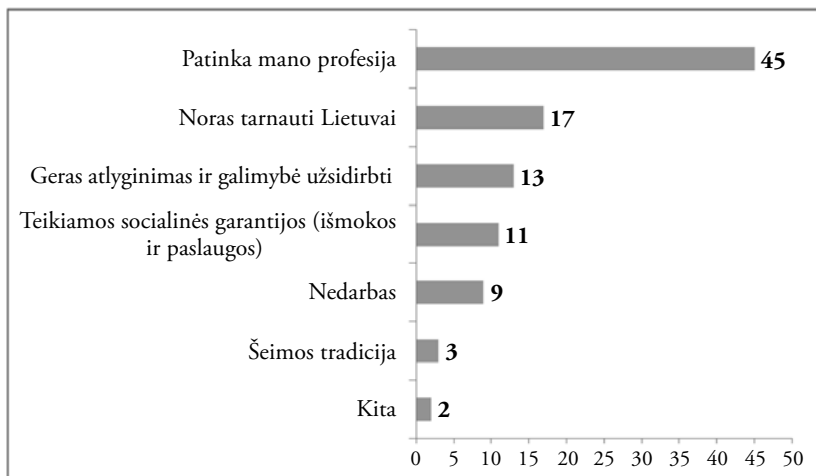
2014 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atlikto tyrimo⁸⁸, kuriame buvo apklausti profesinės karo tarnybos kariai, rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad pastaruoju metu, kaip ir 2009 m., pro-

86 www.karys.lt, *Profesinė karo tarnyba*, <http://www.karys.lt/tarnybos-b%C5%ABdai/pkt.html>, 2015 05 20.

87 www.karys.lt, *Kodėl verta tapti kariu*, <http://www.karys.lt/kodel-verta-tapti-savanoriu.html>, 2015 05 20.

88 LKA Strateginių tyrimų centras, *„Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė, II etapas“*, 2014.

fesinės karo tarnybos kariams yra artimesni postmodernūs saviraiškos motyvai ir ikimodernūs patriotiniai motyvai. Aktualumo nepraranda ir materialiniai motyvai – geras atlyginimas ir galimybė užsidirbti. (žr. 3.3 pav.).

3.3 pav. **Profesinės karo tarnybos karių motyvai renkantis tarnybą kariuomenėje (proc.).**

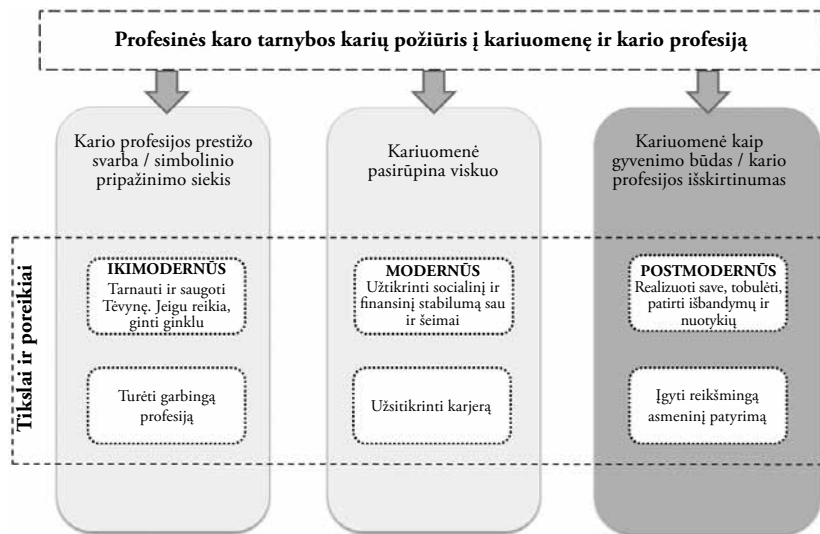
Apibendrinant profesinės karo tarnybos karių suvokiamus poreikius ir lūkesčius pažymėtina, kad kariai pabrėžė visų A. H. Maslow išskirtų poreikių – fiziologinių, saugumo, priklausymo, prestižo ir savirealizacijos – svarbą. Vieni labiau akcentuojamų buvo savirealizacijos ir prestižo poreikiai – savęs realizavimas per asmeninį tobulėjimą, vadovavimą, bendravimą su žmonėmis, taip pat karių, kaip išskirtinės profesijos atstovų, socialinę pripažinimą krašto apsaugos sistemoje ir valstybėje.

Kitas išryškėjęs poreikis – stabilumas (pagal A. H. Maslow – saugumas ir priklausymas grupei), karių suprantamas kaip nuolatinio darbo, karjeros galimybių, socialinių garantijų, adekvataus atlyginimo ir

dėmesio kario šeimai užtikrinimas, yra glaudžiai susijęs su daugumos profesinės karo tarnybos karių požiūriu – „kariuomenė pasirūpina viskuo“. Toks požiūris tam tikra prasme sąlygoja abipusę kario ir kariuomenės priklausomybę, nes karys turi pernelyg didelius lūkesčius kariuomenės atžvilgiu. Nuo lūkesčių patenkinimo ar nepatenkinimo priklauso pasitikėjimas ar nepasitikėjimas organizacija. Kariuomenė turi nuolat galvoti apie tokio kario motyvacijos kėlimą, kadangi atsakomybę už savo saugumo ir savirealizacijos poreikių patenkinimą delegavęs organizacijai karys netenka savimotyvacijos, be to, neturi ir realių įrankių bei galimybių motyvuoti pats save. Per didelius lūkesčius gali sukelti ir neaiški, orientuota į bendrą, o ne skirtingas karių grupes, hiperbolizuota kario profesijos reklama ir verbavimo strategija, dažniau besiremianti įsivaizdavimu, ką reikia akcentuoti, o ne mokslinių tyrimų duomenimis.

Ši mokslo studijos dalis apie profesinės karo tarnybos karių, kaip savo srities „ekspertų“, asmeninių tikslų, interesų, poreikių ir lūkesčių suvokimą leidžia daryti tam tikras išvadas apie profesinės karo tarnybos karių motyvaciją tarnauti ir likti tarnyboje ir turi būti suprantama kaip įžanga į ateities kompleksinį profesinės karo tarnybos karių tarnybos suvokimo bei motyvacijos tarnauti mokslinį tyrimą.

Esminės teorinės ir empirinės išvalgos, pateiktos 3.4 pav., patvirtina 2009 m. LKA Strateginių tyrimo centro mokslininkų atlikto profesinės karo tarnybos karių tyrimo rezultatų tendencijas, kurios, kalbant F. Battistello terminais, atskleidžia, kad Lietuvos kariuomenėje nėra vieno vyraujančio kario motyvų modelio. Pirmiausia paminėtini postmodernūs motyvai tarnauti: tobulėjimas, saviraiška, įdomi veikla, ekstremalių pojūčių siekis, taip pat kario profesijos prestižas krašto apsaugos sistemoje ir valstybėje kaip svarbi simbolinio pripažinimo dalis. Nemažą reikšmę įgyja pilietinė pozicija, t. y. ikimodernūs motyvai: patriotizmas, noras tarnauti ir ginti Tėvynę. Patriotinių motyvų aktualumą greičiausiai lemia ir Rusijos–Ukrainos karinio konflikto sąlygojamos grėsmės. Nemažiau yra svarbūs ir modernūs motyvai: ekonominis ir socialinis saugumas, karjeros galimybės.

3.4 pav. **Profesinės karo tarnybos karių suvokiami asmeniniai tikslai, interesai, poreikiai ir požiūris į kariuomenę ir kario profesiją.**

Naujas aspektas, atrastas analizuojant esamus duomenis, yra minėtų karių motyvus vienijančios ir paaiškinančios temos. Pirma, profesinės karo tarnybos kariams būdingas savo profesijos kaip išskirtinės suvokimas ir iš to kylantis socialinio pripažinimo valstybėje ir krašto apsaugos sistemoje poreikis. Antra, tarnybos / kariuomenės kaip gyvenimo būdo suvokimas, turintis sąsajų su daugumos profesinės karo tarnybos karių požiūriu, kad „kariuomenė turi pasirūpinti viskuo“ – karjera, darbo vieta, socialinėmis garantijomis, kario šeima, reintegracija į civilų gyvenimą ir kt.

4. KRAŠTO APSAUGOS KARIŲ SAVANORIŲ MOTYVACIJA TARNAUTI LIETUVOS KARIUOMENĖJE

Ankstesniuose studijos skyriuose buvo nagrinėtos dviejų pagrindinių grupių: gyventojų, arba pagal A. Schutzo terminiją „žmonių iš gatvės“, ir savo srities ekspertų – profesinės karo tarnybos karių – požiūris į kariuomenę ir tarnybą joje, grėsmių suvokimas ir aptarti kai kurie motyvacijos tarnauti Lietuvos kariuomenėje aspektai. Tačiau tiriant motyvaciją būtina išnagrinėti ir trečiosios, studijos autorių manymu, vienos svarbiausių – „gerai informuotų piliečių“ grupės, t. y. Krašto apsaugos savanorių pajėgų (toliau – KASP) karių motyvaciją. Šioje mokslo studijos dalyje remiamasi 2014 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atlikto sociologinio tyrimo rezultatais⁸⁹.

Kariai savanoriai liko pačia stipriausia visuomenę ir kariuomenę jungiančia grandimi po to, kai buvo pereita prie profesionalios kariuomenės, kai pradėjo didėti kariuomenės ir visuomenės susvetimėjimas. 2013 m. atliktos Lietuvos gyventojų apklausos⁹⁰ duomenimis, savanorių pajėgos buvo geriausiai žinoma Lietuvos kariuomenės dalis – 25 proc. 18 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų nurodė, kad apie kario savanorio tarnybą žino pakankamai, 57 proc. – apie tai girdėjo, bet žino nepakankamai.

Derindami civilinę profesiją su karo tarnyba, savanoriai kariai buvo grandis tarp kariuomenės ir visuomenės, kuri mažino visuomenės ato-

⁸⁹ Tyrimas vykdė dviem etapais, derinant kokybinę ir kiekybinę sociologinio tyrimo metodologiją. Pirmame etape, kuris vyko 2014 m. balandžio–birželio mėn., buvo atliktas kokybinis sociologinis tyrimas: 2 fokusuotos grupinės diskusijos su kuopų vadais ir 22 pusiau struktūruoti interviu su kuopų vadais ir savanoriais kariais (asmeniniai ir poriniai). Iš viso interviu metu buvo apklausti 24 tyrimo dalyviai, o fokusuotuose grupinėse diskusijose dalyvavo 11 informantų. Antrame tyrimo etape buvo atlikta savanorių karių anketinė apklausa, kuri vyko 2014 m. rugsėjo–lapkričio mėn. Apklausa buvo atlikta visose šešiose rinktinėse. Iš viso apklaustas 1031 savanoris. Tyrimo atranka nebuvo griežtai tikimybinė, tačiau, palyginus generalinę visumą ir imtį (t. y. tyrimo dalyvavusius savanorius), akivaizdu, kad tyrimo imtyje yra pakankamai reprezentuotos savanorių grupės pagal laipsnį, šeimines padėtį, lytį ir savanorių skaičių rinktinėse.

⁹⁰ 2013 m. gruodžio 9–17 d. Lietuvos gyventojų apklausą atliko „Baltijos tyrimai“. Iš viso per asmeninį interviu buvo apklausta 1010 Lietuvos gyventojų.

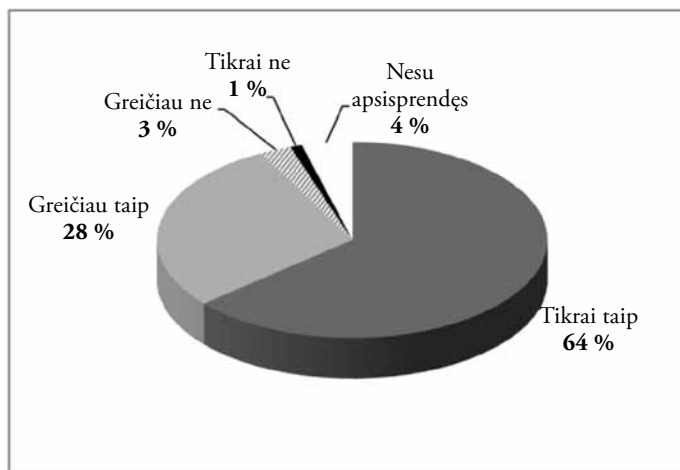
trūkį nuo vis labiau profesionalėjančios kariuomenės. Todėl didėjančios karinės grėsmės Lietuvai ir jos kaimynėms kontekste, KASP tampa viena iš piliečių ir rezervo karinio rengimo priemonių. Savanorių pajėgose, šalia profesinės karo tarnybos karių, tarnauja skirtingų profesijų, išsimokslinimo ir amžiaus kariai savanoriai.

Remiantis anksčiau minėto 2014 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atlikto sociologinio tyrimo rezultatais, žmonės renkasi karo tarnybą savanorių pajėgose dėl skirtingų motyvų: patriotinių, ekonominių, socialinių ir asmeninės saviraiškos bei savęs realizavimo. Dauguma karių savanorių eina tarnauti dėl to, kad kilus grėsmei nori ginti Tėvynę, domisi karyba, siekia tobulėti, išmokti naujų dalykų, vykti į tarptautines operacijas, taip pat – patirti nuotykių ir išbandymų, pakankamai dažnai – papildomai užsidirbti.

Tarnybos specifika iš kario savanorio reikalauja derinti savo tiesioginio civilinio darbo ir savanoriškos karo tarnybos reikalavimus. Kariai savanoriai, kitaip nei profesinės tarnybos kariai, yra priversti rinktis tarp darbo ir karo tarnybos. 2007–2008 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkai atliko tyrimą, kuriame buvo nagrinėjamos problemos, su kuriomis susiduria savanoriai derindami karo tarnybą KASP ir savo profesinę veiklą, pagrindinį dėmesį skirdami karių savanorių ir darbdavių santykių klausimams. Tyrimo rezultatai parodė, kad kario savanorio ir darbdavių santykiai nėra teisiškai aiškiai tinkamai apibrėžti, be to, penktadalis karių savanorių slepia nuo darbdavių, kad tarnauja KASP, ir nepristato pratybų ir mokymų grafikų. Todėl darbdaviai ne tik dažnai nežino, kad jų įstaigose dirba savanoris, bet ir turi menką supratimą apie savanorių pajėgas ir savanorišką karo tarnybą. Sunkumai derinant tarnybą KASP ir nuolatinį darbą, taip pat pasepusi ginkluotė, besikartojančios pratybos ir nepakankamas kariuomenės dėmesys KASP mažina karių savanorių motyvaciją ir gali paskatinti palikti tarnybą. Toliau šiame skyriuje analizuojami 2014 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atlikto sociologinio tyrimo rezultatai.

4.1. Karių savanorių motyvacija tarnauti ir tarnybos vertinimas

Karių savanorių motyvacijos tarnauti Lietuvos kariuomenėje analizę pradėsime nuo bendrų klausimų, kurie, kaip parodė tyrimo duomenys, turi didelę įtaką daugeliui tyrimo dalyvių vertinimų. Vienas tokių indikatorių, parodančių karių savanorių motyvaciją, yra jų ketinimai ginti Lietuvą, jei kiltų grėsmė Tėvynei. Visiškai tikri dėl to, kad eitų Tėvynės ginti, buvo 64 proc. apklaustųjų, dar 28 proc. greičiausiai sutiktų, likusieji 8 proc. – arba neapsisprendę, arba nesutiktų ginti Tėvynę (žr. 4.1 pav.). Pastaroji, nors ir nedidelė dalis, analizuotina detaliau.

4.1 pav. Jei kiltų grėsmė Tėvynei, ar eitumėte ginti Lietuvos? (proc.)

Ketinimai ginti Lietuvą, jei kiltų grėsmė, koreliuoja su šiais socialiniais demografiniais rodikliais ir tarnybos vieta: *tyrimo dalyvių lytimi* – moterys dažniau nei vyrai nurodė, kad jos tikrai eitų Tėvynės ginti (atitinkamai 65 proc. ir 55 proc.), ir *amžiumi* – labiau tikri dėl savo ketinimų buvo patys vyriausi kariai savanoriai – šitaip manančių buvo 74 proc., tuo metu kitose amžiaus grupėse – 60–61 proc.

Interpretuojant šiuos duomenis svarbu atkreipti dėmesį į kelis dalykus. Pirma – labiausiai pasiryžę ginti Tėvynę grėsmės atveju buvo patys vyriausi ir kartu didžiausią patirtį turėję kariai savanoriai, atitinkamai – tarp jauniausių buvo daugiau abejojančių. Antra, nors ir nedidelė (8 proc.) dalis dabartinių karių savanorių nebuvo tikri, ar atliktų savo pareigą Tėvynei. Kitaip tariant, kyla abejonų, ar jie laikytųsi duotos priesaikos. Palyginti su kitais, šie jaunuoliai dažniau nurodė, kad jų pasirinkimą tarnauti lėmė materialiniai motyvai. Pvz., specialios mėnesinės išmokos šauktiniams, garantijos, kad jiems bus išlaikyta darbo vieta, išsipareigojimai finansuoti pusę mokesčio už aukštojo mokslo studijas ir kt.

Absoliuti dauguma tyrimo dalyvių (93 proc.) nurodė, kad jie patenkinti, jog atėjo į tarnybą KASP, likusieji 7 proc. teigė abejojantys, nepatenkintų nebuvo. Šie abejojantieji daug skeptiškiau vertino kitus su tarnyba KASP susijusius klausimus. Pvz., tik kas penktas jų tikrai gintų Tėvynę, tuo metu tarp patenkintų tarnyba tokių buvo 67 proc. Daug skeptiškiau jie vertino ir apskritai KASP (žr. 4.1 lentelę).

4.1 lentelė. **Pasitenkinimo KASP⁹¹, bendro KASP vertinimo⁹² ir ketinimų ginti Lietuvą kilus grėsmei⁹³ sąsajos**

	Tikrai eitų Tėvynės ginti	Greičiausiai eitų Tėvynės ginti	Greičiausiai arba tikrai neitų Tėvynės ginti
Patenkinti tarnyba KASP	67 proc.	27 proc.	6 proc.
Nei patenkinti, nei nepatenkinti	19 proc.	48 proc.	33 proc.

	Labai gerai vertina KASP	Gerai vertina KASP	Vidutiniškai ar prastai vertina KASP
Patenkinti tarnyba KASP	19 proc.	50 proc.	31 proc.
Nei patenkinti, nei nepatenkinti	7 proc.	31 proc.	62 proc.

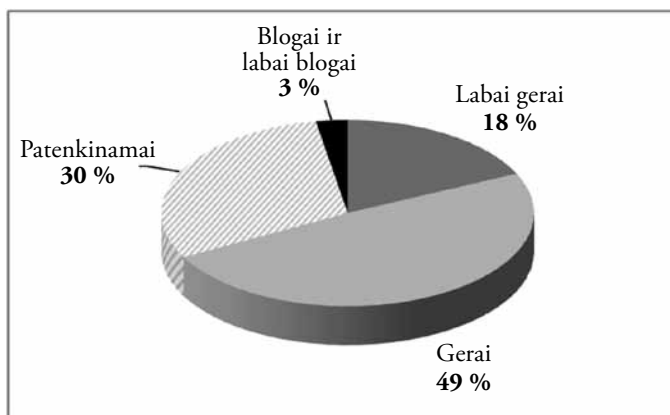
91 Ar Jūs patenkintas, ar nepatenkintas, kad atėjote į tarnybą KASP?

92 Kaip Jūs apskritai vertinate Lietuvos Krašto apsaugos savanorių pajėgas?

93 Jei kiltų grėsmė Tėvynei, ar eitumėte ginti Lietuvos?

Nors abejojančiųjų dalis nedidelė, tačiau šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi, palyginti su tų karių savanorių vertinimais, kurie buvo patenkinti tarnyba KASP. Įdomu tai, kad šie abejojantys savo socialinėmis demografinėmis charakteristikomis niekuo nesiskiria nuo tarnyba KASP patenkintų karių savanorių.

Kitas svarbus veiksnys, turintis įtakos daugeliui tyrimo dalyvių vertinimų, yra bendras Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgų vertinimas. Labai gerai ir gerai KASP vertino 67 proc. savanorių, dar 30 proc. vertino vidutiniškai ir tik 3 proc. – neigiamai (žr. 4.2 pav.). Tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad kariai savanoriai jaučiasi įsipareigoję KASP vertinti teigiamai, todėl tikėtina, kad tyrimo dalyvių vertinimai gali būti šiek tiek geresni, nei yra iš tikrųjų.

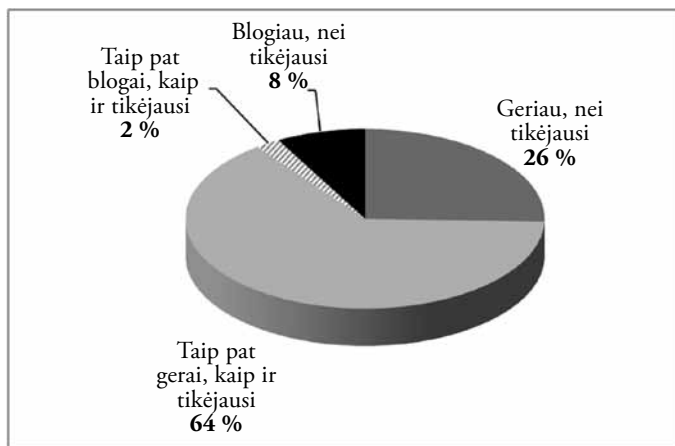

4.2 pav. **Kaip Jūs apskritai vertinate Lietuvos Krašto apsaugos savanorių pajėgas? (proc.).**

Bendras KASP vertinimas susijęs su tokiais veiksniais: *tyrimo dalyvių amžiumi* – palankiausiai KASP vertina patys jauniausi kariai savanoriai, *išsilavinimu* – turintieji vidurinį ar žemesnį nei vidurinį išsilavinimą KASP vertino palankiau, tuo metu turintieji aukštesnįjį ar aukštąjį – prasčiau, ir *gyvenamąja vieta* – pastebėta, kad kuo didesniame mieste gy-

vena savanoriai, tuo prasčiau jie vertina KASP, ir atvirkščiai, palankiausiai vertina gyvenantieji kaimo vietovėse.

Dar vienas svarbus rodiklis, atskleidžiantis karių savanorių požiūrį, yra jų lūkesčių palyginimas – kokie jie buvo prieš ateinant į KASP ir dabar. 26 proc. apklaustųjų, prisiminę savo įspūdį apie tarnybą KASP pradžioje, dabar ją vertino geriau, nei tikėjosi, 64 proc. – taip pat gerai, kaip ir tikėjosi, 8 proc. – taip pat blogai, kaip ir tikėjosi, o 2 proc. nurodė, kad blogiau, nei tikėjosi (žr. 4.3 pav.). Skirtingai nei anksčiau aptartais klausimais, šiuo atveju nebuvo statistiškai reikšmingų skirtumų tarp įvairaus amžiaus, lyties, išsilavinimo ir kitų socialinių demografinių charakteristikų.

4.3 pav. **Prisiminkite savo įspūdį apie tarnybą KASP pradžioje ir nurodykite, kaip ją dabar vertinate (proc.)**

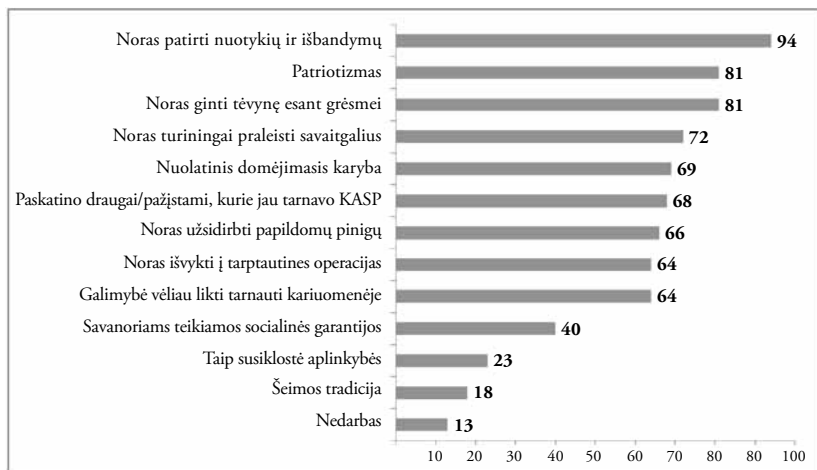
Interviu metu karių savanorių buvo prašoma papasakoti, kokius jie turėjo lūkesčius ateidami į KASP, ir aiškintis, ar per tarnybos metus šie lūkesčiai išsipildė. Nemažai tyrimo dalyvių pažymėjo, kad jų lūkesčiai visiškai pasiteisino, tačiau ne visi tuos lūkesčius detalizavo. Dažniausiai

tikėtasi įgyti naujų žinių, naujų draugų, galimybės kilti karjeros laiptais ir išvykti į misiją. Jauni, dar neilgai tarnaujantys tyrimo dalyviai taip pat pažymėjo, kad mato galimybę pereiti į profesinę karo tarnybą. Kai kurie minėjo, kad neturėjo aiškų lūkesčių, nes tuo metu savanorių tarnyba tik kūrėsi, tad sunku buvo kažką įsivaizduoti. Tačiau jų ilgalaikė patirtis leidžia tvirtinti, kad jie yra patenkinti tarnyba KASP. Kiti tyrimo dalyviai nurodė, kad jų lūkesčiai pasiteisino tik iš dalies. Didžiausias *nusivylimas susijęs su karių savanorių turimu aprūpinimu*. Pastebėta, kad karių savanorių aprūpinimas turi tiesioginę įtaką pratybų užduotims atlikti. Jeigu KASP neturi reikiamos amunicijos ar technikos, tam tikras užduotis įvykdyti yra neįmanoma. Kai kuriuos nuvylė realybė, neatitinkanti pernelyg didelių lūkesčių:

„Kai tikėjau, tai iš pat pradžių mačiau <...>, kad su Hammeriais visi ten važinėja. Tikėjau, kad šiek tiek bus daugiau taktikos, daugiau miškų, bet pasirodo labai, labai retai taip būna.“ (6 interviu); *„...tikėjau, kad tarsi šiek tiek rimčiau viskas bus. <...> po Šaulių sąjungos nieko naujo aš neišmokau. <...> iš esmės kiekvienais metais viskas būna panašiai.“* (12 interviu); *„Galėtų būti daugiau veiksmo kažkokio. <...> norėtusi, kad technika geresnė būtų.“* (15 interviu); *„... tai yra prasčiausiai aprūpintas kariuomenės padalinys. Turi tą vienintelį <...> privalumą, kad jis sudaro sąlygas neiti į privalomą karinę tarnybą.“* (17 interviu.)

Kadangi pasiryžimas ginti Tėvynę, pagal F. Battistelli, yra patriotiškai nusiteikusias – ikimodernaus kario bruožas, įdomu buvo nustatyti, dėl kokių motyvų savanoriai rinkosi tarnybą kariuomenėje. Kariams buvo pateikta 13 teiginių, kurių kiekvieną jie turėjo įvertinti pagal jų įtaką pasirinkimui tarnauti kariuomeniu. Pagrindinis motyvas, kurį nurodė beveik visi tyrimo dalyviai, buvo noras patirti nuotykių ir išbandymų (94 proc.), šiek tiek rečiau buvo minimas noras ginti Tėvynę, esant grėsmei (81 proc.), ir patriotizmas (81 proc.). Beveik trys ketvirtadaliai tyrimo dalyvių nurodė, kad juos ateiti į KASP paskatino noras turiningai praleisti savaitgalius (72 proc.), nuolatinis domėjimasis karyba (69 proc.), paskatino draugai ar pažįstami, kurie jau tarnavo KASP

(68 proc.), noras užsidirbti papildomų pinigų (66 proc.), galimybė vėliau likti tarnauti kariuomenėje (64 proc.) ir noras išvykti į tarptautines operacijas (64 proc.). Rečiausiai minimos priežastys buvo: nedarbas (13 proc.), šeimos tradicija (18 proc.), susiklosčiusios aplinkybės (23 proc.) ar kariams savanoriams teikiamos socialinės garantijos (40 proc.) (žr. 4.4 pav.).

4.4 pav. **Kas turėjo įtakos Jūsų apsisprendimui tapti savanoriu? (proc.)**

Ne mažiau įdomūs buvo ir pačių karių savanorių įvardyti motyvai (nurodė 44 tyrimo dalyviai), paskatinę juos tarnauti KASP. Keli kariai patikslino savo anksčiau nurodytus motyvus teigdami, kad jų apsisprendimą lėmė *patriotizmas*: „pareiga ginti Tėvynę“ bei „geopolitinė padėtis regione“. Keletas savo pasirinkimą siejo su *vaikystės svajonėmis*: „nuo mažens domiuosi karine istorija“, „svajonė / noras nuo vaikystės (patekti į kariuomenę, būti savanoriu)“, „senelis buvo savanoris“ ar net „Mairionio eilėraščiai“. Kita tyrimo dalyvių grupė akcentavo *kariško gyvenimo specifišką ir norą tobulėti*: „noras tobulėti pačiam ir mokyti naujus tvirtus žmones“, „noras pajusti, kas yra kariuomenė“, „patinka kariškas gyvenimi-

mas“, „noras išbandyti save“, „karinių žinių siekimas praktikoje“, „noras įgyti karinių žinių“, „noras sutvirtėti fiziškai“, „naujos žinios, įgūdžiai“, „noras tobulinti savo žinias“, „galimybė pramokti šaudyti“, „domina ginklai ir visokia technika“.

Dalies tyrimo dalyvių apsisprendimą lėmė *ateities planai arba anksesnė patirtis, susijusi su karo tarnyba*: „papildoma veikla ir žinios norint toliau sieti savo gyvenimą su kariuomene“, „praktika prieš stojant į Lietuvos karo akademiją“, „tarnauju nuo 1982 m., tai mano gyvenimas“. Tarp motyvų, padėjusių apsispręsti, kariai savanoriai akcentavo ir *asmeninę patirtį ir tiesioginių kontaktų svarbą*: „Karo akademijos seniūnas, atsiliepęs apie karybos plusus“, „vadas K. Valenta“, „baziniai kariniai mokymai“.

Kaip papildomą paskatą rinktis KASP tyrimo dalyviai minėjo ir tokius dalykus kaip „maloni kompanija, draugiškumas“ ir „geri savaitgaliai“. Tačiau dalis karių savanorių neslėpė, kad jų pasirinkimą lėmė *nuobodulys, veiklos trūkumas ar grynai pragmatiniai motyvai*: „noras pakeisti darbinę veiklą, pailsėti“, „buvau mažai užimtas“, „žinojau, kad pabandęs nieko neprarasiu“ ir „kad išvengti privalomos karinės tarnybos“.

Pritaikius statistinės faktorinės analizės procedūrą (4.2 lentelė), buvo galima sugrupuoti karių savanorių motyvus, kurie turėjo įtakos jų apsisprendimui tapti savanoriais. Lentelėje matyti penki veiksniai, kurie sugrupuoti pagal tai, kokius jų derinius dažniausiai nurodė tam tikros tyrimo dalyvių grupės.

4.2 lentelė. **Karių savanorių motyvų faktorinės analizės rezultatai**⁹⁴

	Faktoriai				
	1	2	3	4	5
Noras ginti tėvynę esant grėsmei	0,830				
Patriotizmas	0,816				
Nuolatinis domėjimasis karyba	0,560				
Noras išvykti į tarptautines operacijas		0,812			
Galimybė vėliau likti tarnauti kariuomenėje		0,799			
Noras užsidirbti papildomų pinigų			0,708		
Nedarbas			0,677		
Savanoriams teikiamos socialinės garantijos			0,619		
Taip susiklostė aplinkybės			0,467		
Noras patirti nuotykių ir išbandymų				0,691	
Noras turiningai praleisti savaitgalius				0,682	
Paskatino draugai ar pažįstami, kurie jau tarnavo KASP				0,589	
Šeimos tradicija					0,871
<i>Aprašomoji galia (dispersija, proc.)</i> ⁹⁵	13,7	12,3	11,8	11	8,2

Pirmąjį veiksnį būtų galima įvardyti kaip *patriotinius motyvus*. Į jį patekė teiginiai sietini su dalykais, kurie, pagal F. Battistelli, dominavo *ikimodernioje* kariuomenėje. Šio veiksnio teiginius kaip pagrindinius nurodė didelė dalis apklaustųjų – noras ginti Tėvynę esant grėsmei (81 proc.), patriotizmas (81 proc.), nuolatinis domėjimasis karyba (69 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad šiuos teiginius dažniau rinkosi tie kariai savanoriai, kurie labiau linkę ginti Tėvynę, ir patys vyriausi kariai (vyresni nei 31 m.).

⁹⁴ Rotuota komponentų matrica, skaičiavimo metodas – pagrindinė komponentų analizė, rotacijos metodas: Varimax su Kaiser tipo normavimu.

⁹⁵ Išskirti veiksniai paaiškina 57,1 proc. visų atsakymų.

Antrąjį veiksnį galima įvardyti kaip *profesinės karjeros motyvus*, pagal F. Battistelli, sietinus su *postmoderniais karių motyvais*. Šiuos motyvus nurodė du trečdaliai karių savanorių – galimybė vėliau likti tarnauti kariuomenėje (64 proc.), noras išvykti į tarptautines operacijas (64 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad šiems teiginiams, lyginant su kitais, labiau pritarė moterys nei vyrai.

Trečiąjį veiksnį galima būtų įvardyti kaip *materialinius motyvus*, kurie susiję su *modernios karių motyvacijos tipu*. T. y. su socialinėmis garantijomis, materialine gerove ar tam tikrų finansinių problemų sprendimu. Tai – noras užsidirbti papildomų pinigų (nurodė 66 proc.), kariams savanoriams teikiamos socialinės garantijos (40 proc.), tam tikros susiklosčiusios aplinkybės (23 proc.) ar nedarbas (13 proc.). Ši teiginių grupė labiausiai susijusi su bazinių, pagal A. H. Maslow, – fiziologinių ir saugumo – poreikių tenkinimu. Šiuos motyvus dažniau rinkosi patys jauniausi kariai, skirtingai – darbo nebuvimą, kaip vieną iš motyvų, dažniau nurodė moterys nei vyrai. Svarbu ir tai, kad šiuos motyvus dažniau nurodė tie kariai savanoriai, kurie labiausiai abejojo, ar kilus grėsmei eitu ginti Tėvynės.

Ketvirtąjį veiksnį, kaip ir antrąjį, sudaro *postmodernūs motyvai*. Tai – *iššūkių siekimas ir savęs realizavimas*. Šiuos teiginius rinkosi kariai, nurodę, kad nori patirti nuotykių ir išbandymų (94 proc.), norą turiningai praleisti savaitgalius (72 proc.) ir draugų ar pažįstamų, kurie jau tarnavo KASP, paskatinti (68 proc.).

Penkąjį veiksnį sudaro tik vienas motyvas – šeimos tradicija. Jį nurodė tik kas penktas karys (18 proc.). Šį motyvą gerai iliustruoja vieno kario interviu: „...*aš čia atėjau, tai yra patriotizmo jausmas. Kažkada tai tėvas, senelis gynė Lietuvą. Jaučiau kaip ir tokią pareigą.*“ (6 interviu.)

Analizuojant karių savanorių lūkesčius ir jų nurodytus motyvus tarnauti KASP, matyti statistiškai reikšmingas tarpusavio ryšys. Palyginti su kitais, skeptikai (nusivylę tarnyba ar nuo pradžių ją vertinę prastai) turėjo daug menkesnę motyvaciją tarnauti KASP. Jie dažniau nurodė

tam tikras susiklosčiusias aplinkybes, atitinkamai daug rečiau norą turinčiai praleisti savaitgalius, norą išvykti į misijas bei norą ginti Tėvynę. Tikėtina, kad šie asmenys jau turėjo išankstinę neigiamą nuomonę apie tarnybą ir jos neketino keisti. Tai svarbus pastebėjimas, į kurį turėtų būti atkreiptas dėmesys analizuojant galimus pritraukimo į šauktinių kariuomenę motyvus.

Interviu su kariais savanoriais parodė, kad daugeliui jų tarnyba KASP *tapo gyvenimo būdu*, hobiu, maloniu laisvalaikio praleidimu su draugais ir bendraminčiais, galimybė atsiriboti nuo darbo ir šeimos rūpesčių. Taip pat tai vienas iš būdų palaikyti ryšį su kariuomene, išlikti geros fizinės formos, pabūti gamtoje:

„...*dabar tai tapo gyvenimo būdu*“ (2 interviu); „*Dėl sveikatos, dėl sporto, dėl... Kaip hobis.*“ (4 interviu); „...*ištrunki iš namų, iš tos kasdienybės, nuo šeimos, taip sakant, pailsėti <...> ir ne paslaptis, kad pinigėlių dar gauti.*“ (5 interviu); „...*praplečia draugų, pažįstamų ratą, susiburia kompanija, kurie draugais pasidaro.*“ (10 interviu); „*Savanorių pajėgos yra iš principo pats geriausia, tas toks ryšys jungiantis kariuomenę ir visuomenę.*“ (13 interviu); „*Pasiruošimas visiems gyvenimo atvejams.*“ (14 interviu); „*Man tai teikia malonumą. Pabėgti iš miesto, nuo darbų ir čia vis tiek, aplinka kita, pasikeičia viskas. <...> čia panašiais kaip hobi.*“ (15 interviu.)

Keli tyrimo dalyviai pažymėjo, kad tarnyba KASP jiems *susijusi su patriotiškumu*. Tačiau materialiniai dalykai irgi nelieka nuošalyje, nes per ilgą tarnavimo laiką tai tampa beveik darbu.

„*Nežinau, kad man... kad tarnauji Tėvynei vis dėl to, tada ir savo akiračių plečiu ir mokausi aš pati.*“ (3 interviu); „*Viskas susideda kartu, ką aš žinau: ir patriotizmas, ir pinigai.*“ (9 interviu); „*Dabar kaip ir darbas – pajamų šaltinis, nes tarnyba manęs jau nieko naujo nebeišmokys. Per 20 metų pavyko įvaldyti viską ką teko išmokti.*“ (17 interviu.)

Kiti tyrimo dalyviai neslėpė, kad tuo metu tai buvo dar vienas, be stojimo į aukštąją mokyklą, būdas išvengti privalomosios karo tarnybos.

„*Nuėjau į šauktinius ir buvo tokia sąlyga, kad 5 metus atitarnauji savanoriais ir nereikia eiti į kariuomenę. Šeimyninė padėtis buvo tokia, kad*

buvo geriau ir nusprendžiau taip pasielgti.“ (11 interviu); *„Apie savanorius aš išgirdau kai buvau šešiolikos <...> Brolis turėjo eiti į kariuomenę, tai mes kartu į savanorius ir atėjome <...> ir nuo to laiko tarnauju.*“ (16 interviu); *„Tuo metu tai buvo galimybė išsisukti nuo pirminės, jeigu neįstosiu į universitetą. Pirma mintis buvo tokia, toliau aišku prioritetai keitėsi.*“ (17 interviu.)

Atkreiptinas dėmesys, kad nemažai tyrimo dalyvių kalbėdami apie savo kolegas labiau akcentavo *materialinius motyvus*, skatinančius ateiti tarnauti į Krašto apsaugos savanorių pajėgas. Už tarnybos dienas yra mokami dienpinigiai. Tai, kai kurių karių savanorių manymu, gali skatinti ateiti žmones, kurie turi finansinių sunkumų, neteko darbo arba dar studijuoja universitete ir nenori būti visiškai priklausomi nuo tėvų. Šis užmokestis net gali tapti pragyvenimo šaltiniu:

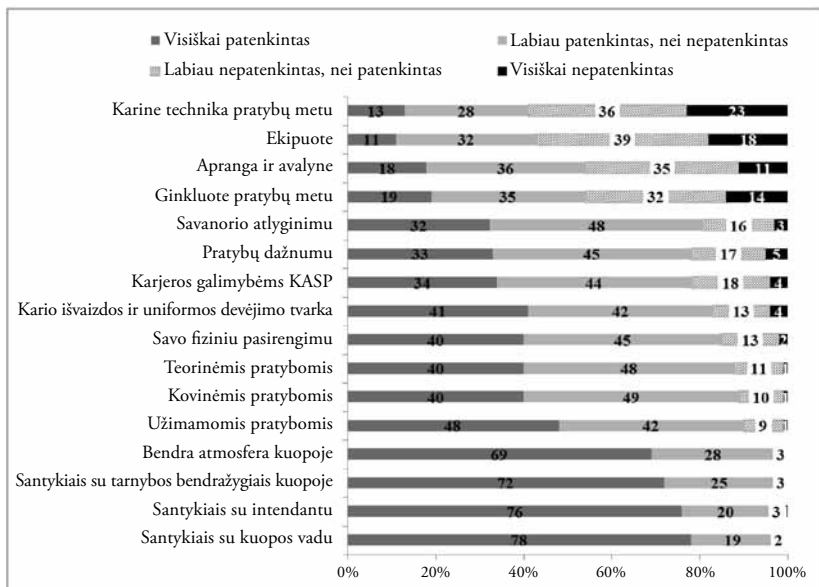
„...pagrindinis dalykas dėl ko daug kas eina – dėl pinigų.“ (6 interviu); *„...pinigėliai, <...> kadangi tai yra rajone, kuopos rajonuose, tai kai kurie žmonės ten net neturi darbu, ar turi, bet nepakankamai uždirba, tai ir tie pinigėliai aišku, kad skatina, kad ir kiek jų gauni.*“ (10 interviu); *„Dalis eina gal dėl pinigų.“* (11 interviu); *„...daugiau motyvuoja tuos, kurie darbo neturi. Mokymai yra apmokami, gaunami pinigai, papildomai išėini, vėl papildomi. Bendroje sumoje nemaža pinigų suma susidaro. Arba mažai uždirbančiam motyvacija yra grynai piniginė.*“ (16 interviu); *„...vyraujantis interesas jaunų žmonių tarpe yra pinigai.*“ (17 interviu.)

Analizuojant interviu medžiagą pastebėta, kad kario savanorio atlyginimas, nors ir įvardijamas netiesiogiai, yra vienas iš motyvų tarnauti KASP. Materialinio atlygio tema dažnai šmėžuoja „tarp eilučių“ aptariant ir kitas tarnybos problemas. Kita vertus, tai gali būti skirtingų kartų tarpusavio supratimo stoka, kai vyresni kariai šį motyvą priskiria jaunesniems. Daliai karių savanorių skaudu ne tiek dėl per mažo atlyginimo, kiek dėl to, kad vienu metu jis buvo sumažintas. Jiems prieštaraujantys vyresni kariai atkreipia dėmesį, kad jų atėjimo į karius savanorius metu atlyginimas išvis nebuvo mokamas.

Apibendrinant matyti, kad dauguma savanorių yra tvirtai ar greičiau apsisprendę ginti Tėvynę grėsmės atveju. Labiau nei kiti yra pasiryžusios moterys ir vyresni kariai. Tačiau egzistuoja nors ir nedidelė dalis karių, kurie abejoja ar apskritai neketina ginti Tėvynę. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad, kalbant F. Battisellio terminais, tarp karių savanorių yra: *ikimodernių* patriotų, kurie yra pasiryžę ginti Tėvynę, vėliau likti tarnauti kariuomenėje ar išvykti į tarptautines operacijas; *modernaus tipo* karių, kuriems svarbūs profesiniai įgūdžiai ir, nors ne visada atvirai deklaruojami, tačiau, kaip patvirtino kokybinis tyrimas, materialiniai motyvai; bei *postmodernių* – siekiančių iššūkių ir savirealizacijos, norinčių patirti išbandymų ir turiningai praleisti savaitgalius.

4.2. Pasitenkinimas aprūpinimu, pratybomis, mikroklimatu ir karjera KASP

Tyrimo metu buvo siekiama ištirti karių savanorių požiūrį į skirtingus tarnybos dalykus, kurie daro įtaką motyvacijai tarnauti KASP. Kariams savanoriams vertinti buvo pateikta 16 teiginių ir prašoma nurodyti, ar jie patenkinti išvardytais dalykais (žr. 4.5 pav.). Iš visų išvardytų dalykų karius labiausiai tenkino tarpusavio santykiai (su kuopos vadu, intendantu, kitais kariais savanoriais) ir bendra atmosfera kuopoje. Tuo metu prasčiausiai buvo įvertinta karinė technika, ekipuotė, ginkluotė, apranga ir avalynė.

4.5 pav. Ar Jūs esate patenkintas ar nepatenkintas šiais išvardytais dalykais? (proc.)

Karių savanorių požiūris į tarnybą KASP susijęs su tokiais veiksniais:

- *tyrimo dalyvių lytimi* – moterys dažniau patenkintos atlyginimu, ekipuote, ginkluote ir technika, tuo metu vyrai labiau buvo patenkinti apranga ir avalyne, savo fiziniu pasirengimu bei kario išvaizdos ir uniformos dėvėjimo tvarka,
- *amžiumi* – beveik visus teiginius kritiškiausiai vertino 23–30 m. kariai,
- *išsilavinimu* – daugelį teiginių, išskyrus užimamas pareigas, tarpasmeninius santykius ir bendrą atmosferą, kritiškiausiai vertino kariai savanoriai, turintys aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą.

Pritaikius statistinės faktorinės analizės procedūrą (4.3 lentelė) buvo išskirtos trys teiginių grupės. Išskirti veiksniai paaiškina 52,3 proc. visų atsakymų.

4.3 lentelė. **Karių savanorių požiūrio į tarnybą KASP faktorinės analizės rezultatai**⁹⁶

	Veiksniai		
	1	2	3
Ekipuote	0,800		
Apranga ir avalyne	0,780		
Ginkluote pratybų metu	0,726		
Karinė technika pratybų metu	0,723		
Kario išvaizdos ir uniformos dėvėjimo tvarka	0,508		
Kario savanorio atlyginimu	0,480		
Karjeros galimybėmis KASP (vykti į kursus, keisti pareigas)	0,422		
Santykiais su tarnybos bendražygiais kuopoje		0,770	
Bendra atmosfera kuopoje		0,769	
Santykiais su intendantu		0,680	
Santykiais su kuopos vadu		0,665	
Užimamomis pareigomis		0,485	
Kovinėmis pratybomis			0,798
Teorinėmis pratybomis			0,781
Pratybų dažnumu			0,564
Savo fiziniu pasirengimu			0,457
Aprašomoji galia (dispersija proc.)	20,5	17,2	14,7

Pirmasis veiksnys susijęs su *materialiniu techniniu kariuomenės apūpinimu bei vidine tvarka*. Šiam veiksmui priskirtini dalykai: ekipuotė, karinė technika pratybų metu, apranga ir avalynė, ginkluotė pratybų metu, kario savanorio atlyginimas, karjeros galimybės KASP (vykti į kursus, keisti pareigas) bei kario išvaizdos ir uniformos dėvėjimo tvarka karių buvo vertinami prasčiausiai. Ypač neigiamai (6 iš 10) tyrimo dalyviai vertino ekipuotę ir karinę techniką. Vertinant karių savanorių aprangą, avalynę ir ginkluotę pratybų metu, teigiamų ir neigiamų vertini-

⁹⁶ Rotuota komponentų matrica, skaičiavimo metodas – pagrindinė komponentų analizė, rotacijos metodas: Varimax su Kaiser tipo normavimu.

mų buvo apylygiai. Tuo metu karjeros galimybėmis KASP nepatekinti buvo 22 proc. tyrimo dalyvių.

Antrąjį veiksnių galima pavadinti *tarpasmeninių santykių vertinimu*. Į šį veiksnių patenka tokie teiginiai: bendra atmosfera kuopoje, santykiai su kuopos vadu, santykiai su intendantu, santykiai su tarnybos bendražygiais kuopoje, taip pat ir pasitenkinimas užimamomis pareigomis. Šiais dalykais patenkinti daugiausia tyrimo dalyvių, atitinkamai neigiamai juos vertinančių buvo vos 2–4 proc. Santykinai rečiau kariai savanoriai buvo patenkinti užimamomis pareigomis (atitinkamai 48 proc. patenkinti visiškai ir dar 42 proc. patenkinti iš dalies). Interviu su kariais atskleidžia ir skirtingų kartų nesusišnekėjimo problemą, kai jauni kariai savanoriai vyresnius įvardija kaip „arogantiškus“ ir „pasikėlusius“.

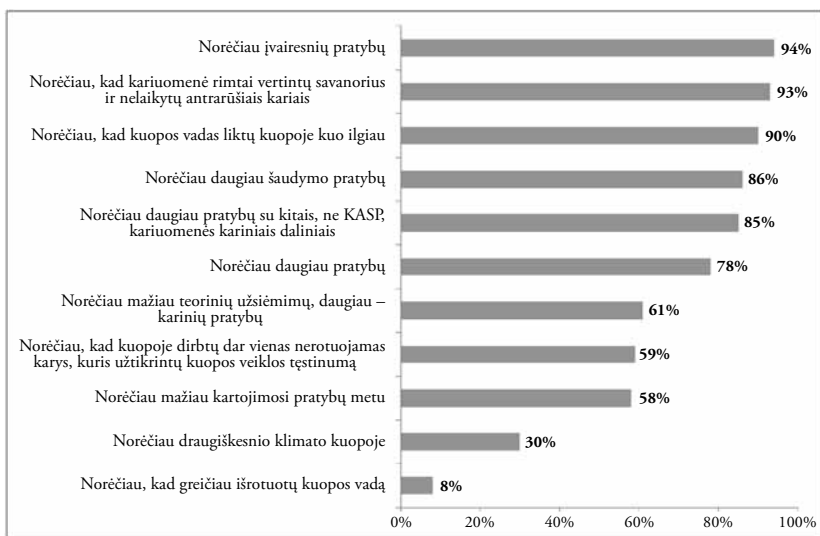
Trečiasis veiksnys susijęs su *mokymais ir savęs vertinimu*. Šiam veiksniai priskirtinas tyrimo dalyvių pasitenkinimas kovinėmis pratybomis, teorinėmis pratybomis, pratybų dažnumu ir savo fiziniu pasirengimu. Šiais dalykais visiškai ir iš dalies patenkintųjų dalis buvo panaši, kiek prasčiau kariai savanoriai vertino tik pratybų dažnumą – jos netenkino 22 proc. tyrimo dalyvių. Tikėtina, kad pratybų dažnumo vertinimas gali būti susijęs su karių savanorių galimybėmis gauti užmokesťį.

Apibendrinant pasakytina, kad pasitenkinimas tam tikrais dalykais KASP susijęs su noru ginti Tėvynę. Kariai, kurie tikrai ketina ginti Tėvynę kilus grėsmei, geriau vertina daugelį su tarnybos specifika susijusių teiginių. Tuo metu abejojantys, ar eitų ginti Tėvynės iškilus grėsmei, ar visai to neketinantys daryti – vertino prasčiau. Ypač atlyginimą, karjeros galimybes, bendrą atmosferą kuopoje, santykius su vadais bei kitais kariais savanoriais, taip pat jie labiau nusivylę teorinėmis ir praktinėmis pratybomis. Svarbu ir tai, kad per dideli lūkesčiai sukelia ir didesnę nusivylimą – šie kariai kur kas prasčiau vertino daugelį su tarnyba susijusių dalykų, tačiau labiausiai jie buvo nusivylę techniniu materialiniu tarnybos aprūpinimu. Tyrimo duomenys rodo, kad yra nemenkas atotrūkis tarp reklamuojamos ir realiosios tarnybos KASP. Tą rodo ir tyrimo dalyvių pateikti siūlymai dėl to, kokiais būdais būtų galima pritraukti naujų karių savanorių.

4.3. Problemų KASP kuopose identifikavimas ir pratybų vertinimas

Nagrinėjant karių savanorių motyvaciją tarnauti kariuomenėje, svarbu atkreipti dėmesį į mažiausių kariuomenės vienetų – kuopų – problemas, su kuriomis kariai susiduria tiesiogiai. Tiriant jas, galima identifikuoti silpniausias ir jautriausias tarnybos sritis, o nustatant nepasitenkinimo priežastis – lengviau rasti galimus šių problemų sprendimus, kurie tenkintų tiek karius savanorius, tiek ir vadovybę.

Siekiant identifikuoti kuopų problemas, karių buvo paklausta, ką jie norėtų pakeisti savo kuopose (žr. 4.6 pav.). Tyrimo dalyviams buvo pateikta 11 teiginių. Jie turėjo nurodyti, ar jie to norėtų (taip ar ne). Paaiškėjo, kad jiems labai svarbu, kad kariuomenė rimtai vertintų karius savanorius ir nelaikytų jų antrarūšiais kariais (93 proc.). Toks vertinimas ar kario savanorio tarnybos pripažinimas galėtų pasireikšti didesniu dėmesiu ir rūpesčiu: „*žmogus turi matyti tarnybos kokybę <...> jis turi matyti, kad jis yra vertinama, kad juo rūpinamasi.*“ (17 interviu.)

4.6 pav. Ką Jūs labiausiai norėtumėt pakeisti savo kuopoje? (proc.)

Dauguma (90 proc.) karių savanorių norėtų, kad kuopos vadas liktų kuopoje kuo ilgiau, o draugiškesnio kolektyvo pageidautų tik 30 proc. Kaip rodo kokybiniai interviu, psichologinis klimatas kuopoje labiausiai priklauso nuo vado, kuris telkia (ar turėtų telkti) kuopą ir yra jos branduolys. *„Kuopos vadas <...> jis yra genialus. <...> Ir iš tikrųjų jis yra: ir kūnas, ir siela, ir kraujas, ir užvedėjas, ir sumanytojas. <...> turi pasižymėt kaip „vilkų gaujos“ vado savybėm, tai: autoritetu, jėga, išverme, reakcija”* (1 interviu); *„Tai yra ašis nuo kurios viskas priklauso. Jeigu jisai vykdyt įdomią, turiningą, prasmingą veiklą, pas jį visada bus kuopoje karių.“* (2 interviu.)

Kariai turėjo savo siūlymų ir dėl pratybų turinio: 94 proc. norėjo įvairesnių pratybų, 61 proc. mažiau teorinių ir daugiau karinių pratybų ir 58 proc. norėjo mažiau kartojimosi. *„...kas dar man nepatinka, kad kiekvienais metais tos pačios temos. <...> Metai iš metų tos pačios <...> tada nėra motyvacijos.“* (6 interviu); *„Galėtų būti daugiau naujesnių temų.“* (15 interviu.) Kariai savanoriai taip pat akcentavo, kad norėtų daugiau pratybų su kitais, ne KASP, o kariuomenės kariniais daliniais (85 proc.) ir daugiau šaudymo pratybų (86 proc.). *„...galėtų ir dažniau, pajvairinti kovinio pasirengimo temas, kur daugiau išpūdžių, sprogdinimo <...> dėl to ateina žmonės.“* (13 interviu.) *„Daug įdomiau – išmokti šaudyti...“* (10 interviu.)

Nagrinėjant, ar karių savanorių įvardijamos problemos priklauso nuo jų nusiteikimo ginti Tėvynę grėsmės atveju, tik dviem atvejais išryškėjo statistiškai reikšmingi skirtumai. Tie, kurie tikrai eitų ginti Tėvynės, dažniau nurodė, kad norėtų daugiau pratybų (83 proc.), nei tie, kurie Tėvynės negintų (58 proc.). Taip pat pirmieji dažniau (89 proc.) norėtų daugiau pratybų su kitais, ne KASP, kariuomenės kariniais daliniais, nei antrieji (73 proc.). Nagrinėjant pagal turėtus lūkesčius, tie, kurie KASP vertina geriau, nei tikėjosi, dažniau (85 proc.) norėjo daugiau pratybų, nei tie, kurie sistema nusivylė (67 proc.). Taip pat labai gerai vertinantys KASP dažniau (91 proc.), nei vertinantys skeptiškai (71 proc.) nori daugiau pratybų. Tie, kurie KASP vertina prastai, dažniau (67 proc.) nei kiti norėtų mažiau besikartojančių pratybų.

Taigi karių savanorių pageidavimų dėl to, ką norėtų pakeisti, anali-
zė atskleidžia gilumines kuopų problemas. Daug pageidavimų buvo su-
siję su pratybomis. Kariams savanoriams svarbus ir pratybų dažnumas,
ir kokybė, ir pobūdis. Tai reiškia, jog šios sritys turėtų būti gerinamos.
Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į vieną ypatingą norą – kad kariuome-
nė rimtai vertintų karius savanorius ir nelaikytų jų antrarūšiais kariais.
Visa tai atskleidžia susikaupusias karių savanorių nuoskaudas, kurios su-
sijusios su pasitenkinimu tarnyba. Kartu tai rodo, kad kariams svarbūs
ne tik materialūs dalykai: pratybos, ekipuotė, užmokestis, bet ir jų pripa-
žinimas, simbolinis vertinimas. Nepakankamai vertinami kariuomenėje
kariai savanoriai negali tikėtis ir visuomenės pagarbos.

Kaip atskleidė interviu su kariais savanoriais ir kuopų vadais bei
anksčiau aptarti apklausos rezultatai, pratybos, jų įdomumas ir turinys
yra vienas pagrindinių elementų, kurie sudaro tarnybos pagrindą, dėl ko
kariai apskritai ateina į kariuomenę. Jos žadina jų susidomėjimą ir kelia
motyvaciją tarnauti kariuomenėje.

Nagrinėjant pratybų vertinimus, reikėtų priminti, jog iš visų su
KASP susijusių dalykų, kariai savanoriai labiausiai buvo nusivylę: kari-
ne technika, ekipuote, ginkluote, apranga ir avalyne. O šie dalykai tie-
siogiai siejasi su pratybomis ir jų kokybe. Nesant geros technikos, gin-
klų, taip pat aprangos ir amunicijos, pratybos negali vykti tinkamai ir
įdomiai. Visa tai iliustruoja ir interviu su kariais savanoriais: „*Mūsų ap-
rūpinimas yra aišku pats blogiausias iš visos kariuomenės. <...> tokia apgai-
lėtina situacija su transportu, kad yra tiesiog bjauru kalbėti. <...> nuveža
vienus, grįžta, nuveža kitus. Kiti sėdi, laukia, atėję iš ryto.*“ (13 interviu);
„*Jeigu visa apranga ir viskas būtų kokybiška, tai būtų gal dar ir nieko. Bet,
kadangi – nekokybiška, tai yra trūkumas. <...> gamintojas garantijas duo-
da metams, o mums reikia ketverius metus nešiot, jeigu vaikštai į pratybas,
jei dar koks budėjimas – per metus tą uniformą pratrini, ji visiškai suplyš-
ta. Dar trejus metus laukti.*“ (9 interviu.)

Nepaisant atskleistų trūkumų, apklausoje dalyvavę kariai savanoriai
aktyviai lanko pratybas. Vyraujantys teigiami KASP renginių vertinimai

rodo, kad kariai savanoriai jomis patenkinti. Tačiau bendrame kontekste kiek išsiskiria tarptautinių pratybų ir pratybų su kitais kariuomenės daliniais vertinimai: nors kariai savanoriai juos vertina teigiamai, bet šiek tiek prasčiau nei kitus renginius. Taip pat jie jaučia pratybų su kitais kariuomenės daliniais trūkumą.

Remiantis apklausos ir interviu su kariais savanoriais duomenimis, darytina išvada, kad apskritai pratybos – jeigu jos vyksta, yra įdomios, nėra vien teorinės, yra susijusios su šaudymu ar organizuojamos su kitais kariuomenės daliniais – kariai vertina gerai ar net labai gerai. Tačiau problema atsiranda tuomet, kai šių pratybų yra per mažai, jos yra arba per daug teorinės, arba besikartojančios ir neįdomios. Šiuos aspektus kariai savanoriai vertina neigiamai. Taip pat pratybų kokybę prastina tinkamos aprangos, amunicijos, ginkluotės ir technikos trūkumas.

4.4. Motyvai likti tarnyboje ir būdai pritraukti į tarnybą naujų karių

Vienas aiškiausių rodiklių, parodančių nepasitenkinimą tarnyba, – tai noras ją palikti. Nors tokį norą gali lemti ne tik nepasitenkinimas, bet ir kitos objektyvios priežastys. Pirmiausia svarbu buvo įvertinti bendrą situaciją. Apklausos rezultatai parodė, kad didžioji dalis (88 proc.) tyrimo dalyvių nėra galvoję palikti tarnybos per paskutinius 12 mėn. Nagrinėjant kitų 12 proc. (120 tyrimo dalyvių), kurie yra pagalvoję palikti tarnybą, atsakymus, akivaizdžių socialinių demografinių veiksnių, kurie turėtų lemiama įtaką tokioms abejonėms, nenustatyta.

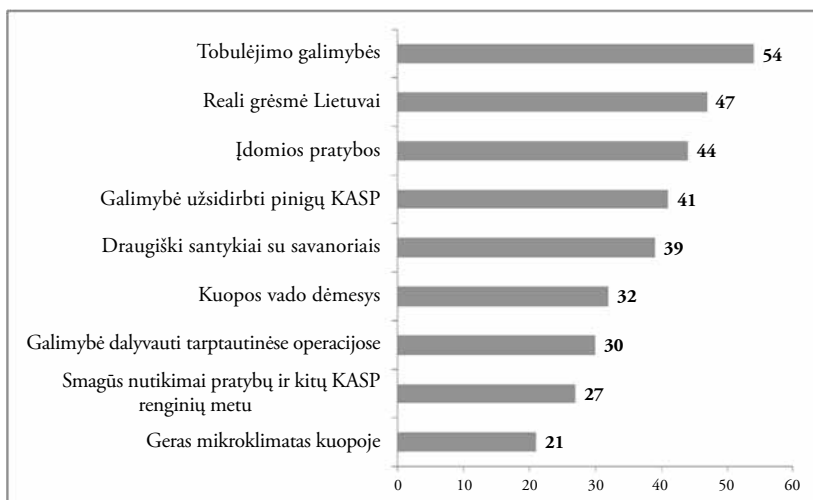
Vis dėlto noras palikti tarnybą labiausiai siejasi ne su socialiniais demografiniais veiksniais, bet su bendrais KASP vertinimais ir karių savanorių nusiteikimu ginti Tėvynę grėsmės atveju. Iš tų karių savanorių, kurie tikrai gintų Lietuvą grėsmės atveju, tik 9 proc. yra svarstę nutraukti tarnybą. Iš tų, kurie greičiausiai gintų, – 15 proc., o iš tų, kurie tikrai negintų Tėvynės, 28 proc. galvojo apie tarnybos palikimą. Taip pat tie, kurie vertino KASP blogiau, nei tikėjosi, dažniau (29 proc.) svarstė apie tarnybos nutraukimą, nei tie, kurių lūkesčiai buvo patenkinti ar net vir-

šyti (po 10 proc.). Kariai savanoriai, kurie patenkinamai, blogai ar labai blogai vertina KASP apskritai, dažniau (18 proc.) svarstė palikti tarnybą, nei vertinantys ją gerai (9 proc.) ar labai gerai (10 proc.).

Karių savanorių, kurie galvojo apie pasitraukimą iš tarnybos (tokių buvo 120), buvo paprašyta nurodyti tris pagrindines tokių svarysimų priežastis. Jų nuomonė pasiskirstė šitaip: apie penktadalis teigė, kad sudėtinga suderinti tarnybą KASP ir nuolatinį darbą; dešimtadalis motyvavo asmeninio gyvenimo pasikeitimais; apie dešimtadalis buvo nepatenkinti per menku gaunamu atlyginimu. Dar mažiau karių minėjo, kad juos vargino sveikatos problemos, kitus netenkino menkas KASP vadovybės dėmesys eiliniam kariui, dar kitus vargino pratybos. Buvo ir tokių karių, kurie nurodė, jog viena iš galimų pasitraukimo priežasčių buvo neįdomios pratybos, kad jie neturėjo tinkamos aprangos pratyboms, kad jautė šeimos nepasitenkinimą dėl pratybų savaitgaliais. Buvo ir tokių priežasčių, kurias nurodė vos keli kariai: „*niekas nereaguoja į mano ir larba kitų kuopos karių pastabas, ką reikėtų keisti kuopoje*“, „*mano pastangos nėra tinkamai įvertintos*“, „*kuopos vado pasikeitimas*“, „*netenkina užimamos pareigos*“, „*karių žeminimas*“, „*nuobaudų griežtumas*“, „*nesutariu su kitais kuopos kariais savanoriais, nesutariu su kuopos vadu*“.

Taigi galima daryti išvadą, kad išskyrus tarnybos ir darbo derinimą, asmeninio gyvenimo pokyčius bei per mažą atlyginimą kitos galimo pasitraukimo priežastys nėra dominuojančios ir pasireiškia individualiais atvejais. Beje, tarnybos ir nuolatinio darbo suderinamumo problemos buvo akcentuojamos ir 2008 m. LKA Strateginių tyrimų centro mokslininkų atliktame tyrime. Asmeninio gyvenimo pokyčius išsamiau paaiškina kokybiniai interviu su kariais ir kuopų vadais. Paprastai tai yra situacijos, kai susirandama antroji pusė, sukuriama šeima ir (ar) gimsta vaikai. Tuomet tarnybą ir šeiminių / asmeninį gyvenimą darosi itin sunku suderinti: „*Nes tikrai buvo tokių savaitgalių, kad negalėjau važiuoti, nes su šeima iš anksto buvom jau suplanavę kažkokius tai darbus daryti ir man šeima – pirmoje vietoj.*“ (1 interviu.)

Ieškant sprendimo, kas motyvuoja ar motyvuotų karius savanorius ir paskatintų tęsti tarnybą KASP, klausimas apie pagrindinius veiksnius buvo užduotas visiems (ne tik galvojantiems nutraukti tarnybą) kariams savanoriams. Tyrimo dalyviai turėjo įvardyti tris labiausiai jiems tinkančius atsakymus. Kariai savanoriai dažniausiai nurodė: tobulėjimo galimybes (54 proc.), realią grėsmę Lietuvai (47 proc.), įdomias pratybas (44 proc.), galimybę užsidirbti pinigų KASP (41 proc.) ir draugiškus santykius su kariais (39 proc.) (žr. 4.7 pav.). Tai rodo, kad, pirma, tyrimo dalyviai KASP tarnybą suvokia kaip galimybę realizuoti save ir tobulėti. Antra, grėsmės Lietuvai atveju pradėtų veikti patriotiniai jausmai ir kariai savanoriai tęstų tarnybą. Taikos metu jiems tampa svarbios įdomios pratybos, draugiški santykiai su kariais ir galimybė užsidirbti. Taigi karių savanorių nuolat akcentuojamas pratybų įdomumas yra svarbus veiksnys, lemiantis karių pasitenkinimą tarnyba, o kartu ir motyvaciją tarnauti kariuomenėje.

4.7 pav. **Kas labiausiai Jus sulaiko / sulaikytų nuo pasitraukimo iš KASP?**

Šiuos motyvus iliustruoja ir interviu su kariais savanoriais: „*O motyvacijos - tokios pat, kaip visą laiką: išbandyti save, pinigai, tarnyba, pareigos tėvynei atlikimas ir panašiai.*“ (1 interviu); „*Gal, kad būtų įdomu, kažką išmoksti. Šaudai ir temas naujas išmoksti.*“ (4 interviu); „*Kuo kariai yra motyvuojami paprastai: pratybų įdomumu, tuo, kad jiems sumokami tie pinigai ir, aišku, padėkos, medaliai.*“ (13 interviu); „*Tai yra pirmas motyvatorius. <...> jeigu žmogus gali gauti kažkokias pajamas, jis mato, kad kažką čia gali gauti, jis <...> skirs laiko tarnybai KASP'e. <...> Motyvatorius numeris trys yra pratybų turinys ir aprūpinimas.*“ (17 interviu.)

Nors bendra situacija atrodo optimistiškai, nes beveik 9 iš 10 nesiurošia palikti tarnybos, būtina atkreipti dėmesį į svarstančius apie išėjimą karius. Pagrindinės jų nurodomos priežastys yra ne atsitiktinės, o sisteminės: tai sudėtingas tarnybos ir darbo derinimas bei asmeninio gyvenimo pokyčiai. Visa tai rodo, kad daugiau dėmesio reikėtų skirti santykiams su darbdaviais ir karių savanorių šeimų situacijai, rasti priemonių juos motyvuoti, kad kariai turėtų jiems artimų žmonių palaikymą. Kitos motyvavimo priemonės (daugiau kuopos lygmeniu) taip pat ne mažiau reikalingos, tai: sudaryti karių savanorių tobulėjimo galimybes, užtikrinti pratybų kokybę, palaikyti gerą mikroklimatą kuopoje.

Dar vienas dalykas, parodantis karių savanorių nuostatas dėl tarnybos kariuomenėje, buvo jų siūlymai, kaip į tarnybą būtų galima pritraukti naujų karių. Šie siūlymai svarbūs dėl ypatingos jų patirties ir žinojimo, kuris, A. Schutzo terminais, priskirtinas „gerai informuotų piliečių“ grupei, ir dėl jų jungiamojo ryšio tarp „žmonių iš gatvės“ (tarp kurių gali būti ir potencialių šauktinių) ir „ekspertų“ – karių profesionalų (dalis dabartinių karių savanorių yra buvę profesinės karo tarnybos kariai).

Tyrime karių savanorių buvo klausama, kas, jų nuomone, galėtų patraukti kitus žmones stoti į Krašto apsaugos savanorių pajėgas. Ši tema tyrimo dalyviams buvo labai aktuali – kai kurie pateikė net kelis siūlymus (iš viso buvo 1111 atsakymų). Tokia forma pateikti duome-

nys yra labai svarbūs, nes leidžia išklausti karių nuomonių, kurios galėtų būti neišgirstos klausiant tik uždarus klausimus. Svarbu ir tai, kad šiuo atveju kariai nevengė išsakyti savo kritinę nuomonę apie KASP. Pateikti siūlymai buvo sugrupuoti į kelias pagrindines kategorijas (žr. 4.4 lentelę).

4.4 lentelė. **Karių savanorių nurodyti dalykai, kurie galėtų patraukti kitus žmones stoti į savanorius**

Kategorijos pavadinimas	Karių savanorių atsakymų pavyzdžiai	Proc.
1. Visuomenės informavimas	<p>1.1. „Informavimas apie KASP: laidos, filmai, istorija, standai, plakatai“, „KASP veiklos viešinimas internete, TV, spaudoje“, „aktyvesnė viešųjų ryšių veikla“, „reklama spaudoje“, „daugiau reklamos“;</p> <p>1.2. „Verbavimas ir agitacija (renginiai, paskaitos mokymo įstaigose; valstybinėse įstaigose)“, „švietimas apie KASP“, „daugiau viešų renginių“, „daugiau paradų, kariuomenės pasirodymų bendruomenės renginiuose“, „viešų pratybų“, „daugiau renginių su visuomene“, „daugiau veiklos su civiliais“;</p> <p>1.3. „Platesnės žinios apie Lietuvos kariuomenę: apie jos prasmę, jos veiklą, atliekamus darbus“, „daugiau informacijos miesteliuose ir kaimuose, nes žmonės net neįsivaizduoja, kad tai egzistuoja“, „paaiškinti, kad savanoriauti ne taip sunku, kaip baziniuose kursuose“;</p> <p>1.4. „Vaikų stovyklos kartu su kareiviais“, „karinio parengimo pamokos mokykloje“;</p> <p>1.5. „Draugai savanoriai“, „iš lūpų į lūpas“, „gera kitų savanorių patirtis ir atsiliepimai“, „pavyzdžiai, kaip jie sustiprėjo savanoriaudami“;</p>	46

4.4 lentelės tęsinys

2. KASP įvaizdžio gerinimas	<p>2.1. „KASP įvaizdžio visuomenėje gerinimas“, „KASP patrauklumas, garbė“, „profesinis prestižas“, „didesnis KASP autoritetingumas“, „savanorių populiarumas“, „visuomenės palaikymas, supratingumas“, „suvokimas apie kario gyvenimą, su kokiais sunkumais susiduriama norint apsaugot savo kraštą“, „esamų savanorių įvaizdžio rodymu: kolektyvo šiltumas, draugiškumas; susitikimas su pačiais kariais“, „didesnis sudominimas tarnyba“, „susidomėjimas tarnyba“, „kad ant emblemos rašytų kam priklausai (savanoriams) ir žmonės taip galėtų atpažinti“.</p> <p>2.2. „Pagarba savanoriams; jų nelaikymas antrarūšiais kariais“, „garbė iš civilių“, „rimtesnis požiūris į savanorius“.</p>	13
3. Patriotiškumo ugdymas	<p>3.1. „Patriotiškumas, pilietiškumas: jo skatinimas nuo mažens šeimoje, mokykloje“, „meilė Tėvynei“, „pasiaukojimas dėl Tėvynės“, „žinojimas, parodymas, kad KASP tarnyba yra prasminga ir naudinga“, „KASP svarbi Tėvynei“, „noras tarnauti savo šaliai“, „pareiža tėvynei“, „galimybė tarnauti Tėvynei“, „didžiavimasis tarnyba“, „skatinama tautos savimonė“.</p> <p>3.2. „Karo (Rusijos) grėsmės skelbimas“, „dabartinė politinė situacija“.</p>	15
4. Geresnis techninis materialinis aprūpinimas	Geresnis aprūpinimas: šiuolaikiška, geresnė, nauja ekipuotė, apranga, ginkluotė, technika	16
5. Papildomos socialinės garantijos	<p>5.1. „Socialinės garantijos“, „informacija apie socialines garantijas“, „galimybė gauti kompensaciją už studijas“, „įvairios lengvatos“, „lengvatos stojantį į aukštąsias mokyklas“, „socialinės lengvatos savanorių šeimoms“, „daugiau nuolaidų ne tik „Armijai ir civiliams“ parduotuvėse“, „daugiau privilegijų“, „tarnavusiems pridėti pinigų prie pensijos“, „paskolų lengvatos“.</p> <p>5.2. „Didelis atlyginimas“, „didesnis finansavimas“.</p>	25

4.4 lentelės tęsinys

6. Motyvacijos didinimas	„Motyvacija“, „daugiau motyvacijos“, „reikia šalinti negabius žmonės, kurie lankosi tik dėl pinigų; priimti tik gabius, ateinančius ne vien dėl algos“, „skatinti nereikėtų, kad tarnautų tik motyvuoti, fiziškai pasirengę žmonės, o ne pritraukti reklamos“, „griežtesnė atranka“, „tik pats žmogus gali nuspręsti, ar jam stoti į savanorius“.	10
7. Savirealizacija ir nauji iššūkiai	<p>7.1. „Didesnė variacija, kur žmonės galėtų save realizuoti“, „galimybė (noras) tobulėti / karjeros galimybės“, „informavimas apie galimybes“, „galimybė atrasti save“, „galimybė (noras) išmokti kažką naujo, unikalaus, pvz., karinių įgūdžių, šaudymo“, „akiračio praplėtimas“.</p> <p>7.2. „Galimybė išbandyti save“, „iššūkiai“, „naujų įspūdžių patyrimas“, „naujos pažintys“, „nauja patirtis“.</p> <p>7.3. „Turiningas laisvalaikio praleidimas“, „įdomi veikla“, „parodyti žmonėms, kaip įdomiai leidžiame savaitgalius ir kad verta tapti savanoriu“, „buvimas gamtoje“.</p>	12
8. Kiti pasiūlymai	<p>8.1. „Šiltesnis bendravimas su naujokais“, „draugiški vadai“, kuopos vado psichologinis bendravimas su savanoriais“, „kitų žmonių pavyzdys“, „bendravimas su kariais“, „galimybė pasitaisyti suklydus“.</p> <p>8.2. „Geresnės sąlygos“, „maitinimas“, „tarnyba turi atitikti „reklamą“, „naujokų užimtumo didinimas“, „daugiau kuopų (etatų) sukūrimas“, „kuopų būstinė arčiau centro, ne Vilniaus pakraštį“.</p> <p>8.3. „Aukštesni standartai“, „KASP plėtra, plėtimas“, „realus KASP pajėgumas konkuruoti prieš priešiškas pajėgas“, „pajėgų lygio kėlimas“, „užtikrintas saugumas“, „skiriamų lėšų panaudojimas“, „darbdavių įpareigojimas atsakingiau vertinti savanorius“.</p> <p>8.4. „Drausmės disciplina ir kitos galimybės“, „praskaidrinta veiklą visuomenei“, „vyr. leitenantas Remeika“, „duokit žemės; gražinkit žemę“.</p>	5

Pirmąją ir dažniausiai tyrimo dalyvių (nurodė 46 proc.) įvardytą pasiūlymų grupę galima pavadinti *visuomenės informavimu*. Vienas svarbesnių pastebėjimų yra tiesioginiai tarpasmeniniai santykiai, orientavimasis į tam tikras specifines grupes (mokinius, studentus, nedidelių miestelių gyventojus). Tyrimo dalyviai rekomendavo agitacijoje labiau išnaudoti esamus ar buvusius karius savanorius – tai rodo ir jų pačių patirtis – daugelis dabartinių karių savanorių apie KASP sužinojo iš draugų ir pažįstamų. Kita vertus, kreipiamas dėmesys į žinių apie KASP sklaidą žiniasklaidoje (televizijoje, spaudoje, internete). Karių manymu, tokiu būdu būtų galima pritraukti dar daugiau potencialių kandidatų.

Antroji grupė glaudžiai susijusi su pirmąja, tai *KASP įvaizdžio gerinimas* (nurodė 13 proc.). Šie pasiūlymai susiję su teigiamo KASP įvaizdžio formavimu, tarnybos prestižo kėlimu ir privalumų akcentavimu, karius savanorius vertinant kaip rimtą paramą kariuomenei ir pavyzdį civiliams. Šie siūlymai byloja, kad kariai savanoriai jaučiasi neįvertinti ir kariuomenės, ir civilių. Tyrimo dalyvių manymu, didesnis KASP prestižas ir žinomumas visuomenėje būtų viena iš didžiausių paskatų ateiti į KASP.

Trečioji grupė (nurodė 15 proc.) susijusi su anksčiau aptartais pasiūlymais, tik šių pasiūlymų pagrindinis akcentas – *patriotiškumo, pareigos Tėvynei ir pilietinės visuomenės ugdymas*. Karių savanorių manymu, šie dalykai turėtų būti daug labiau akcentuojami esant dabartinei nestabilią geopolitinei situacijai.

Ketvirtoji siūlymų grupė (nurodė 16 proc.) atskleidžia *techninio materialinio KASP aprūpinimo* problemas. Šis siūlymas išryškėja viso tyrimo metu: ir analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus į anketos klausimus, ir interviu medžiagą. Kariams savanoriams labai svarbu šiuolaikiška techninė bazė ir tai galėtų būti rimtas argumentas (privalumas) pritraukiant jaunimą į kariuomenę. Dabar tai yra viena iš pagrindinių nusivylimo tarnyba KASP priežasčių.

Penktoji grupė (nurodė 25 proc.) susijusi su *papildomomis socialinėmis garantijomis* ir didesniu atlyginimu. Vertindami papildomas sociali-

nes garantijas kariai savanoriai lygino jas su tomis, kurias turi profesinės tarnybos kariai. Daliai karių savanorių tai neabejotinai svarbu, bet per didelis šių dalykų akcentavimas, tikėtina, gali pritraukti į KASP menkai motyvuotus asmenis.

Šeštoji siūlymų grupė (nurodė 10 proc.) akcentuoja karių *motyvacijos didinimą*. Tai priešinga socialinių garantijų grupei. Šių karių manymu, svarbu, kad į KASP nepatektų menkai motyvuoti žmonės ir netgi siūlo šalinti iš tarnybos demoralizuojančius nemotyvuotus karius savanorius.

Septintąją tyrimo dalyvių (nurodė 10 proc.) įvardytą pasiūlymų grupę galima pavadinti *savirealizacija ir naujų iššūkių siekimu*. Šiuose siūlymuose pagrindinis agitacijos akcentas – parodyti, kad tarnyba KASP yra būdas realizuoti save kitose nei įprasta srityse bei turiningas laisvalaikio praleidimas.

Likusieji tyrimo dalyvių siūlymai yra gana konkretūs: tai ir tarpasmeninių santykių kuopoje tobulinimas, ir geresnės tarnybos sąlygos, ir KASP paskirties akcentavimas, ir t. t.

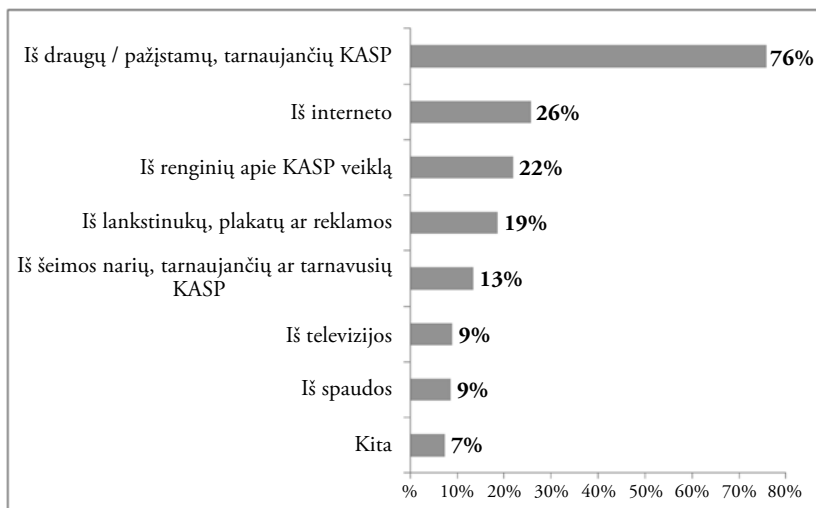
Taigi matyti, kad tyrimo dalyvių pateikti siūlymai glaudžiai susiję su pačių karių savanorių motyvais. Jų manymu, kad tai, kas juos paskatino ateiti į KASP, turėtų būti veiksminga ir kitiems potencialiems karius savanoriams. Dėl šios priežasties dalis siūlymų turėtų būti įvertinti kritiškai. Kita vertus, tarp tyrimo dalyvių pateiktų pasiūlymų yra ir labai taiklių išvalgų. Kaip parodė tyrimo rezultatai, karius yra labai svarbi techninė materialinė bazė, tačiau ji neatitinka išankstinių lūkesčių. Kaip taikliai pastebėjo vienas karys – tarnyba turi atitikti „reklamą“. Kita svarbi išvalga, kad KASP turėtų atsisakyti nemotyvuotų ir demoralizuojančių karių. Svarbu ir tai, kad kariai savanoriai jaučiasi nepakankamai įvertinti ir pačioje kariuomenėje, ir išorėje (apskritai visos visuomenės, taip pat jiems asmeniškai svarbių asmenų – darbdavių, draugų ar šeimos narių).

Karių savanorių pateikti pasiūlymai išryškino kai kurias verbavimo į tarnybą KASP silpnynes. Viena jų – informacijos apie ją stoka. Pagrindinis šaltinis, iš kurio tyrimo dalyviai sužinojo apie galimybę tap-

ti kariu savanoriu, buvo asmeniniai ryšiai. Dažniausiai tai buvo draugai ar pažįstami, kurie dabar ar anksčiau tarnavo KASP. Ši informacijos šaltinį nurodė net 76 proc. tyrimo dalyvių, dar 13 proc. nurodė, kad jie sužinojo iš šeimos narių, tarnaujančių ar tarnavusių KASP.

Kitus informacijos šaltinius: internetą, renginius apie KASP veiklą ar lankstinukus, plakatus ir reklamą nurodė beveik ketvirtadalis karių savanorių. Spaudą ir televiziją nurodė mažiausiai – tik kas dešimtas karys savanoris (žr. 4.8 pav.). Manytina, kad šie informacijos sklaidos būdai bent jau esamų karių savanorių atveju nepasiteisino – jie dažniausiai apie KASP sužinojo per tiesioginius asmeninius ryšius.

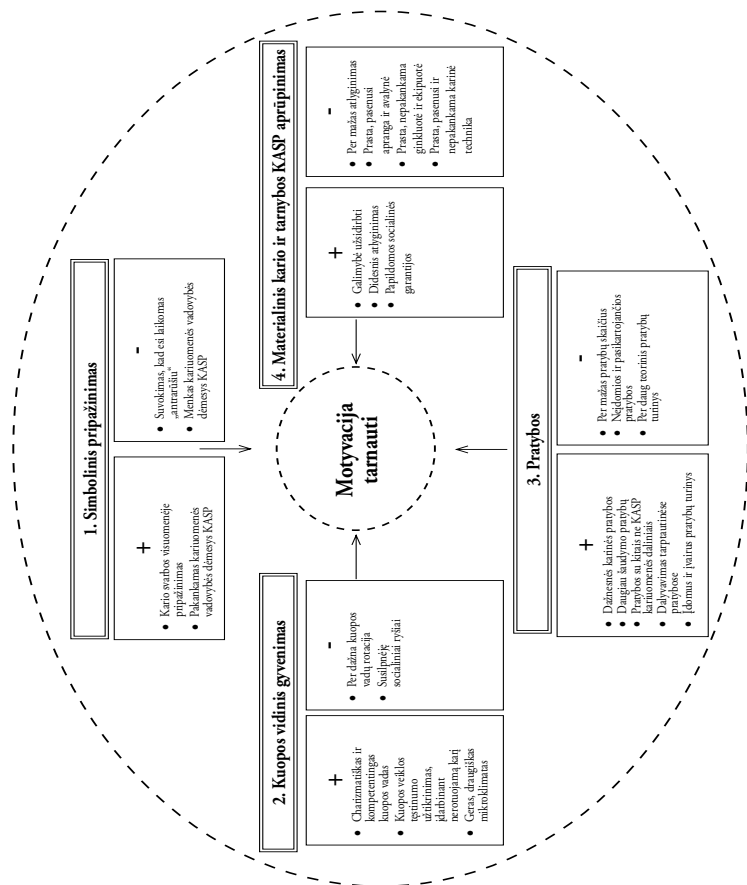
Kokybinio tyrimo metu kariai savanoriai minėjo mokyklose vykdomą agitaciją, tačiau jie taip pat pripažino, kad žiniasklaidoje yra per mažai informacijos apie KASP. Anot tyrimo dalyvių, KASP nėra išreklamuotos visuomenėje, žmonės „iš šalies“ apie juos nežino, todėl dažniausiai į KASP ateina jau tarnaujančių karių draugai ar pažįstami.

4.8 pav. **Iš kur sužinojote apie galimybę tapti kariu savanoriu? (proc.)**

Apibendrinant pasakytina, kad karių savanorių motyvacija tarnauti Lietuvos kariuomenėje yra rezultatas, nulemtas veiksnių kompleksu. Šie veiksniai yra tarpusavyje susiję ir daro vienas kitam įtaką. 4.9 pav. pateikiami šiame skyriuje aprašyti veiksniai, jungiant juos į keturias prasmines grupes. Šie veiksniai susiję su: (1) simboliniu kario savanorio pripažinimu, (2) kuopos vidiniu gyvenimu, (3) pratybomis ir (4) materialiniu kario ir tarnybos KASP aprūpinimu. Prie kiekvienos grupės įvardyti motyvaciją stiprinantys (+) ir silpninantys (–) veiksniai. Schema sudaryta remiantis kiekybinio ir kokybinio tyrimo dalyvių įvardytais dalykais, kurie juos motyvuoja arba mažina motyvaciją tarnauti. Ši schema parodo karių savanorių subjektyvų tarnybos suvokimą ir jos vertinimą.

4.9 pav. matyti, kad pirmoje grupėje (simbolinis pripažinimas) – labiausiai motyvuojantys veiksniai yra: kario svarbos visuomenėje pripažinimas ir pakankamas kariuomenės vadovybės dėmesys KASP. Kariai savanoriai nenori būti laikomi „antrarūšiais“ kariais. Menkas kariuomenės dėmesys KASP mažina karių savanorių motyvaciją tarnauti. Pagal F. Battistelli karių motyvacijos tipą, šie veiksniai yra aktualūs tiems kariais, kurie labiausiai atitinka ikimodernaus kario motyvacijos tipą. Tai yra kariai, kurie rinkosi tarnybą iš patriotinių paskatų ir yra labiausiai pasiryžę aukotis dėl kitų, norėtų būti įvertinti ir pripažinti. Pagal A. H. Maslow teoriją, šiai karių grupei aktualiausias ne fiziologinių ir saugumo, bet aukščiausio lygio poreikių tenkinimas.

4.9. pav. Karių savanorių motyvaciją tarnauti stiprinantys ir silpninantys veiksniai

Antroji – su kuopos gyvenimu susijusi veiksmų grupė apima tai, nuo ko priklauso kuopos veiklos kokybė ir tęstinumas. Karius savanorius labiausiai motyvuoja tarnauti charizmatiškas ir kompetentingas kuopos vadas, kuris sutelkia kuopą. Taip pat kariams savanoriams svarbu, kad kuopos veikla tęstųsi net pasikeitus kuopos vadui. Tęstinumą, jų manymu, galėtų užtikrinti nuolat dirbantis nerotuojamas karys. Papildomas motyvas tarnauti KASP yra geras mikroklimatas kuopoje. Šioje motyvų grupėje galima išvelgti priklausymo grupei poreikį, kuris patenkinaamas tarnaujant kuopoje. Tuo metu pagrindiniai motyvaciją mažinantys veiksniai yra per dažna kuopos vadų rotacija ir su ja susiję susilpnėję kuopos socialiniai ryšiai, kai pasikeitus kuopos vadui, kartu išeina ir dalis karių savanorių. Ši motyvų grupė atspindi poreikius, kuriuos A. H. Maslow apibūdino kaip priklausymo grupei poreikius. Tai reiškia, jog kariams savanoriams svarbu priklausyti tam tikrai bendruomenei – jaustis sutelkto kolektyvo dalimi.

Kuopos veikloje didelę reikšmę turi pratybos (trečioji veiksmų grupė). Tyrimo metu kariai labiausiai akcentavo tokius neigiamus (motyvaciją silpninančius) veiksnius: per mažas pratybų skaičius, pasikartojamumas, neįdomus ir per daug teorinis pratybų turinys. Motyvaciją didinantys veiksniai karių savanorių buvo įvardyti kaip pasiūlymai. Vienas jų susijęs su didesniu pratybų skaičiumi: pageidauta daugiau šaudymo pratybų, papildomų pratybų su kitais kariuomenės daliniais ar dalyvavimo tarptautinėse pratybose. Taip pat buvo akcentuojama, kad pratybų turinys būtų įdomus ir nesikartotų. Šie motyvai būdingi postmodernios motyvacijos tipo kariams, kurie akcentuoja savirealizaciją, naujų potyrių ir iššūkių poreikį.

Ketvirtoji – su materialiniu aprūpinimu susijusių veiksmų grupė svarbi dėl dviejų priežasčių. Šioje grupėje aiškiai įvardijami materialūs dalykai, kurie mažina karių savanorių motyvaciją tarnauti: t. y. per mažas atlyginimas, prasta susidėvėjusi apranga, avalynė, nepakankama ginkluotė, ekipuotė ir karinė technika. Atitinkamai karius savanorius tarnauti motyvuoja galimybė užsidirbti. Tačiau, karių savanorių manymu, juos dar labiau motyvuotų didesnis atlyginimas ir papildomos sociali-

nės garantijos.

Remiantis A. H. Maslow teorinėmis išvalgomis, tai, kad kariai savanoriai akcentuoja materialinius dalykus, rodo, jog daliai jų aktualus žemesnio lygmens poreikių patenkinimas. Nepatenkinus šių poreikių, negalima tikėtis, jog aktualizuosis aukštesnio lygio poreikiai: priklausomybės ir meilės, prestižo ir savirealizacijos. Pastarieji labiausiai susiję su pasiryžimu ginti Tėvynę ir, pagal F. Battistello tipologiją, būdingi ikimodernaus tipo motyvacijos kariams.

Apibendrinant pabrėžtina, kad karių savanorių motyvaciją lemia visuma tarpusavyje susijusių veiksnių. Motyvaciją mažinančius vieno tipo veiksnius (pvz., per mažas atlyginimas) gali kompensuoti kito tipo motyvuojantys veiksniai (pvz., charizmatiškas ir kuopai atsidavęs kuopos vadas). Taip pat reikia priminti, kad tyrime dalyvavę kariai savanoriai socialiniu demografiniu ir tarnybos pasirinkimo požiūriu nėra vienalytė visuma. Tarp jų yra skirtingo amžiaus, išsilavinimo, užsiėmimo ir pajamų grupių atstovų.

IŠVADOS

Lietuvos kariuomenės suvokimas ir tarnybos joje vertinimas priklauso nuo žinojimo, kuris formuojasi skirtingais pagrindais: *profesinės karo tarnybos karių*, arba, anot A. Schutzo, – „ekspertų“ ir *Krašto apsaugos savanorių pajėgų karių*, t. y. „gerai informuotų piliečių“ – tiesioginės patirties tarnaujant, o *gyventojų*, t. y. „žmonių iš gatvės“ – kitų informacijos šaltinių pagrindu. Įvairialypis šių grupių žinojimas ir dalykinė kompetencija atskleidžia skirtingus motyvus tarnauti ir ginti Tėvynę.

Lietuvos gyventojų palankumas kariuomenei, kaip nacionalinio saugumo garantui, padidėja karinės grėsmės akivaizdoje. Per pastaruosius penkiolika metų kariuomenė tapo viena iš institucijų, kuria gyventojai pasitiki labiausiai. Vertinant kitų ES šalių narių kontekste, Lietuvos gyventojų pasitikėjimas savo šalies kariuomene yra artimas ES vertinimų vidurkiui. 2009 m. Lietuvoje apie pusę gyventojų pasitikėjo NATO ir nacionaline kariuomene. Esant karinei grėsmei Lietuvos gyventojai dideles viltis ir lūkesčius sieja su NATO pagalba ir gana kritiškai vertina nacionalinės kariuomenės galimybes apginti šalį. Narystės NATO pradžioje pasiryžusių ginti Tėvynę gyventojų dalis buvo pati mažiausia (vos kas trečias) nuo 1990 m. Tačiau nuo 2005 m. ši dalis nuosekliai didėjo ir 2014 m. sudarė daugiau nei pusę visų Lietuvos gyventojų.

Profesinės karo tarnybos kariams yra būdingas saviraiškos ir tobulėjimo poreikis, t. y. italų sociologo F. Battistellio terminais kalbant, postmodernūs motyvai, kurie yra glaudžiai susiję su karjeros siekimo, materialinio stabilumo ir socialinio saugumo interesais, atitinkančiais modernųjį F. Battistellio kario motyvų tipą ir darančiais su ikimoderniuoju, patriotiniu savo kaip kario paskirties suvokimu. Profesinės karo tarnybos kariai suvokia save kaip išskirtinę profesinę grupę. Savo išskirtinumą jie grindžia tuo, kad atlieka ypatingas pareigas ir prievoles valstybei, o kariuomenę supranta kaip tam tikrą gyvenimo būdą. Dėl to kyla kario profesijos pripažinimo valstybėje ir krašto apsaugos sistemoje po-

reikis ir pernelyg dideli lūkesčiai, kad „kariuomenė turi pasirūpinti viskuo“ – karjera, darbo vieta, socialinėmis garantijomis, kario šeima, reintegracija į civilį gyvenimą ir kt.

Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai išsiskiria iš analizuojamų mokslo studijoje grupių kaip turintys galimybę derinti civilinę profesiją su karo tarnyba. Jie yra svarbi jungiamoji Lietuvos kariuomenės ir visuomenės grandis, galinti labai prisidėti prie kario profesijos įvaizdžio formavimo visuomenėje. Šalia tarnybos teikiamos socialinio statuso reikšmės ir finansinių poreikių patenkinimo, kariams savanoriams išskirtinai būdingi stiprūs patriotiški jausmai, lemiantys jų motyvaciją tarnauti ir ginti Tėvynę. Nustatyta, kad septyni iš dešimties karių savanorių gerai arba labai gerai vertina Krašto apsaugos savanorių pajėgas ir su jomis susijusius aspektus. Taip pat absoliuti dauguma nesvarsto galimybės palikti tarnybą. Tokie pozityvūs savo tarnyba patenktų ir motyvuotų karių savanorių atsiliepimai gali būti viena efektyviausių naujų karių pritraukimo priemonių. Ne mažiau reikšmingą vaidmenį pritraukiant naujus ir motyvuojant jau esamus karius atlieka kuopos vadas, didžiosios daugumos karių savanorių apibūdinamas kaip sektinas pavyzdys ir autoritetas.

Karių savanorių motyvų analizės rezultatus patvirtino ir papildė karių suvokiamų poreikių ir lūkesčių analizė pagal A. H. Maslow teoriją. Kariai savanoriai pabrėžė visų, nuo žemiausių – fiziologinių iki aukščiausių – savirealizacijos, poreikių svarbą. Vieni labiausiai karių akcentuojamų buvo savirealizacijos poreikiai: įdomi veikla, nuotykių patyrimas, gabumų realizavimas per asmeninį tobulėjimą ir socialinių tinklų kūrimas. Nemažiau akcentuojamas buvo ir prestižo poreikis, t. y. karių savanorių, kaip stiprią motyvaciją tarnauti ir patriotizmo jausmą turinčių karių, tarnybos pripažinimo krašto apsaugos sistemoje ir Lietuvos visuomenėje svarba. Ši prestižo poreikio aktualumą atskleidė ir karių savanorių pateikti pasiūlymai naujokams pritraukti. Juose akivaizdžiai sureikšminamas visuomenės informavimas apie KASP, kario profesijos prestižas ir KASP įvaizdžio formavimas visuomenėje.

Esminės teorinės ir empirinės prielaidos, pateiktos mokslo studijoje, leido atskleisti, kad Lietuvos kariuomenei yra būdingas *mišrus kario tarnybos motyvų tipas*, kurį charakterizuoja du aspektai. Pirmas, kariuomenė yra vieta, kur kariai savanoriai ir profesinės karo tarnybos kariai tikisi realizuoti *saviraiškos, iššūkių, asmeninio tobulėjimo bei aštrių pojūčių poreikius*. Antras, kariuomenė suteikia galimybių siekti ir tam tikros naudos: profesinės tarnybos kariams – *karjeros*, garantuojančios unikalias profesines kompetencijas, *stabilų materialinį atlyginimą ir socialines garantijas*, kariams savanoriams, ypač iš mažesnių miestelių kilusiems, žemesnių pajamų ar darbo neturintiems, – *papildomų pajamų arba pragyvenimo šaltinį*. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama:

- Patenkinti karių savanorių ir profesinės karo tarnybos karių saviraiškos, tobulėjimo ir ekstremalių pojūčių poreikius organizuojant turiningas ir įvairias karines pratybas bei kursus (pvz., leidžiančius išbandyti naują techniką), kurie suteiktų galimybę išmokti praktinių dalykų, naudingų ir karyboje, ir civiliam gyvenime.
- Užtikrinti deklaruojamas socialines garantijas ir suteikti orią pensiją profesinės karo tarnybos kariams (šiuo metu ji sudaro 20 proc. pareiginio atlyginimo). Ypatingą dėmesį skirti karių šeimoms, įtraukiant jas į kariuomenės gyvenimą, suteikiant paslaugas karių vaikams (pvz., aktyvaus poilsio, dienos priežiūros ir kt.).
- Suteikti profesinės karo tarnybos kariams daugiau savarankiškumo tarnaujant krašto apsaugos sistemoje: pvz., leisti dirbti papildomą darbą artėjant išėjimui į atsargą (likus 1–3 metams), planuoti savo karjerą ir kt. Paminėtos priemonės pamažu keistų vyraujančią karių požiūrį, kad „kariuomenė turi pasirūpinti viskuo“ ir didintų motyvaciją tarnauti.
- Kelti kario profesijos prestižą valstybėje ir formuoti teigiamą kariuomenės įvaizdį. Atviriau ir aiškiau teikti aktualią informaciją apie kariuomenę, viešinti karių atliktus naudingus darbus visuomenei (pvz., gelbėjant žmones), akcentuoti karių pilietiškumą ir siekius būti nau-

dingais Tėvynės apsaugai ir garbingai atlikti pareigą. Kario profesijos prestižą didintų ir lankstesnis reagavimas į besikeičiančias visuomenės vertybes ir šauktinių amžiaus jaunuolių poreikius bei lūkesčius kariuomenės atžvilgiu. Šitaip Lietuvos kariuomenė galėtų pelnyti didesnę visuomenės pripažinimą, moralinį palaikymą ir pritrauktų daugiau motyvuotų karių į tarnybą.

- Per viešųjų ryšių kampanijas pabrėžti ne tik kariuomenės, bet ir visų Lietuvos gyventojų vaidmens svarbą užtikrinant Lietuvos gynybą ir saugumą.

Karių motyvacijos studijos turi būti išsamiau tyrinėjamos ir tęsiamos, kadangi kariuomenės kaip ir kiekvienos organizacijos pagrindas – motyvuoti, savanoriškumo pagrindu tarnaujantys kariai ir veiksmingas išteklių naudojimas.

NAUDOTI ŠALTINIAI

Knygos:

1. Battistelli F., „Peacekeeping and the Postmodern Soldier“, *Armed Forces & Society*, Vol. 23 no. 3, Spring 1997, p. 467-484.
2. Caforio G., *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Kluwer Academic, 2003.
3. Clearly L. R., McConville T. (eds.), *Managing Defence in a Democracy*. London: Routledge, 2006.
4. Dobryninas A., *Virtuali nusikaltimų tikrovė*. Vilnius: Eurigmas, 2001.
5. Dobryninas A., Drakšienė A., Gaidys V., Vileikienė E., Žilinskienė L. *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.
6. Gruževskis B., Maslauskaitė A., Korsakienė R., Novagrockienė J., Smaliukienė R., Šakočius A. *Pareigūnų ir karių antroji karjera: monografija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014.
7. Heurlin B., Kristensen K., Rasmussen M. & S. Rynning, (eds.), *New Roles of Military forces, Copenhagen: Danish Institute for International Studies*, 2003.
8. Howieson B. and Kahn H., “The changing macro-environment (1979-2001): The implications for the recruitment of graduates into the British Armed Forces”. In McConville R. and Holmes R. (Eds.) *Defence Management in Uncertain Times*. London: Frank Cass, 2003, p. 112-138.
9. Janušauskienė D., Novagrockienė J., „Lietuvos gyventojų požiūrio į saugumą analizė“, Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003.
10. Kazlauskaitė Markelienė R., Petrauskaitė A., „Akademinių ir profesinių tapatumų sąveika“. Socialinių mokslų studijos, 2013, 5 (1), p. 151-164.
11. Lambert A. *Democratic Civilian Control of Armed Forces in the Post – Cold War Era*. Wien, Berlin: LIT VERLAG, 2009.

12. Lietuvos karinė doktrina, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2010 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. V-193, 2010.

13. Lietuvos kariuomenė, *Lietuvos kariuomenės vizija*, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2012 m. gegužės 3 d. įsakymu Nr. V-479.

14. Manigart Ph., „*Risks and Recruitment in Postmodern Armed Forces: The Case of Belgium*“. *Armed Forces & Society*, Vol. 31 no. 4, Summer 2005, p. 559-582.

15. Maslauskaitė A., „*Moterų padėtis ir karjeros galimybės Lietuvos krašto apsaugos sistemoje*“, Karo archyvas XXI, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2006, p. 227-315.

16. Miniotaitė G., „*Kariuomenės modelio konstravimas Lietuvos politiniame diskurse*“, Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2009, p. 197-214.

17. Moskos Ch. C., „*Institutional and occupational trends in armed forces: An update*“, *Armed Forces & Society*, 12 (3), 1986, p. 377-382.

18. Moskos Ch. C., Williams J., Segal D. (eds.). *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. New York: Oxford: Oxford University press, 2000;

19. Moskos Ch. C., „*From Institution to Occupation. Trends in military organization*“. *Armed Forces & Society* 4, 1977, p. 41-42.

20. Novagrockienė J., „*Kario profesijos įvaizdis Lietuvoje; karių, visuomenės ir jaunimo požiūris*“. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2009-2010. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2010.

21. Novagrockienė J., „*Kariuomenės transformacija XXI amžiuje: Lietuvos atvejis*“. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005.

22. *Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. (Sud. J. Novagrockienė). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005.

23. Schutz A., *The Well-Informed Citizen: An Essay on the Social distribution of Knowledge*. *Social Research* 13, 4, 1946, p. 463-478.

24. Šlekys D., *Mąslaus Vyčio beiėskant. Lietuviėkos karinės minties raida ir būklė po Nepriklausomybės atkūrimo (1990-2014 m.)*. Vilnius:

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015.

25. Tresch T. S., *Recruitment of Military Professionals by European All-Volunteer Forces as Exemplified by Belgium, the Netherlands and Slovenia*. Swiss Military Academy at the ETH Zurich. 2009.

26. Vaitkevičiūtė V., *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007.

27. Vennesson P., „Civil – Military Relations in France: Is there a Gap?“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 26, Issue 2, 2003, p. 29-42.

28. Vileikienė E., „Viešojo saugumo problemos Lietuvos ir Europos Sąjungos kontekste“. Iš: *Socialiniai pokyčiai eurointegracijos procese – 2*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2010, p. 123–134.

Įstatymai:

1. LR Seimas, *Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo Nr. I-1593 5, 6, 8, 9, 15, 32, 37, 40, 41, 42 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 41-1 straipsniu įstatymas*, 2015 balandžio 14 d. Nr. XII-1607, Vilnius.

2. LR Seimas, *Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas*. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=56646, 2015 07 24.

3. LR Seimas, *Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas Nr. I-1593*, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494157, 2015 07 24.

Internetiniai straipsniai:

1. Delfi, „Apklausa: Lietuvą gintų 60 proc. šalies vyrų“. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/apklausa-lietuva-gintu-60-proc-salies-vyru.d?id=53676479>, 2015 06 06.

2. Delfi, „Isimintiniausi 2005 metų įvykiai Lietuvoje“. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/isimintiniausi-2005-metu-ivykiai-lietuvoje.d?id=8383049#ixzz3XIVS8tfl>, 2015 06 06.

3. Delfi, „*Kaip Lietuvos gyventojai elgtusi kilus karui?*“: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kaip-lietuvos-gyventojai-elgtusi-kilus-karui.d?id=67262708>, 2015 06 06.

4. European Research Group on Military and Society: <http://ergomas.ch/index.php/conference>

5. *Gyventojų nuomonės tyrimas dėl Lietuvos nepriklausomybei kylančios grėsmės*, http://sprinter.lt/site/lt/vidinis_noslide/menutop/9/home/publish/Njg5Ozk7OzA=, 2015 06 06.

6. Informacija apie tarnybą Lietuvos kariuomenėje, *Priėmimas į profesinę karo tarnybą pagal naują tvarką*, <http://www.karys.lt/naujienos/99-pri%C4%97mimas-%C4%AF-profesin%C4%99-karo-tarnyb%C4%85-pagal-nauj%C4%85-tvark%C4%85.html>, 2015 06 21.

7. Lietuvos karinė doktrina, patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2010 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. V-193, 2010, p. 31, file:///C:/Users/mgi/Downloads/lietuvos%20karine%20doktrina.pdf, 2015 05 04.

8. Lietuvos žinios. „*Pasiryžimas ginti šalį – kaip Sąjūdžio laikais*“: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuvoje/pasiryzimas-ginti-sali-kaip-sajudzio-laikais/196705>, 2015 06 06.

9. LR krašto apsaugos ministerija, *Apie piliečių pasirinkimo laisvę*, 2008, file:///C:/Users/mgi/Downloads/8-13_1%20(1).pdf, 2015 05 23.

10. LR krašto apsaugos ministerija, *Apie vertybines orientacijas*, Karys, 2009, www.kam.lt/download/11397/32-33.pdf, 2015 03 01.

11. LR krašto apsaugos ministerija, *Personalo politikos koncepcija*, patvirtinta 2007 m. lapkričio 27 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. V-1177, http://www.kam.lt/lt/personalo_politika_512/aktualus_dokumentai/personalo_politikos_koncepcija.html, 2015 05 20.

12. LR krašto apsaugos ministerijos informacija. *KAM asignavimai*. http://www.kam.lt/lt/veikla_576/biudzetas_538.html, 2015 06 06.

13. LR krašto apsaugos ministerijos informacija. http://www.kam.lt/lt/personalo_politika_512/skaiciai_ir_faktai_537.html, 2015 06 30.

14. Lsveikata.lt, *Motyvuotas karys yra vertybė*, <http://lsveikata.lt/aktualijos/motyvuotas-karys-yra-vertybe-2234>, 2015 05 20.

15. Mokslo pieva. „*Lietuvos gyventojų nuomonė apie Lietuvos gynybą ir*

saugumą“. Projekto „Mokslo pieva“ ataskaita <http://mokslopieva.lt/wp-content/uploads/2015/02/Lietuvos%20gyventoju%20nuomone%20apie%20Lietuvos%20gynyba%20ir%20sauguma.pdf>, 2015 06 06.

16. Pilietinės visuomenės institutas. „*Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso tyrimas 2014 m.*“ <http://www.civitas.lt/?pid=74&id=78>, 2015 06 06.

17. Standart Eurobarometer 62 October-November 2004 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb62_en.htm, 2015 05 15

18. Standart Eurobarometer 64 October-November 2005 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_en.pdf, 2015 05 15

19. Standart Eurobarometer 72 October-November 2009 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_en.htm, 2015 05 15

20. Standart Eurobarometer 82 November 2014 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_en.htm, 2015 05 15

21. www.karys.lt, *Kodėl verta tapti kariu*, <http://www.karys.lt/kodel-verta-tapti-savanoriu.html>, 2015 05 20.

22. www.karys.lt, *Profesinė karo tarnyba*, <http://www.karys.lt/tarnybos-b%C5%ABdai/pkt.html>, 2015 05 20.

23. Žukas, J. V. „*Ukrainos pamokas jau išmokome, grąžindami privalomąją karo tarnybą išmoktume svarbiausią*“, <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/j-v-zukas-ukrainos-pamokas-jau-ismokome-grazindami-privalomaja-karo-tarnyba-ismoktume-svarbiausia.d?id=67447276>, 2015 06 22

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Karo mokslų instituto Strateginių tyrimų centro tyrimai:

1. *Kariuomenės profesionalizacija ir konkurencingos darbo jėgos pritraukimo problemos, 2007–2008 m.* Mokslo darbo vykdytojai: J. Novagrockienė (vadovė), A. Maslauskaitė, B. Šeršniova, R. Ališauskienė, E. Liubšienė, M. Gedvilaitė, E. Vileikienė.

2. *Profesinės karo tarnybos karių motyvacija ir vertybinės orientacijos, I etapas, 2008 m.* Mokslo darbo vykdytojai: J. Novagrockienė (vadovė), E. Vileikienė, G. Miniotaitė.

3. *Karių šeimų socialinės problemos: tarnybos Lietuvoje ir tarptautinėse operacijose palyginamoji analizė I ir II etapai. 2013–2014 m.* Mokslo darbo vykdytojai: J. Novagrockienė (vadovė), J. Aleknevičienė, N. Chorundžij, R. Sadunišvili, A. Visockaitė, A. Gataūlinas.

4. *Motyvacija tarnauti Lietuvos kariuomenės Krašto apsaugos savanorių pajėgose, I ir II etapai, 2014 m.* Mokslo darbo vykdytojai: J. Aleknevičienė, J. Novagrockienė (vadovė), A. Visockaitė, R. Junevičius, E. Vileikienė, A. Pocienė, B. Aldonienė, E. Vasiljevas.

PADĖKA

Mokslo studijos autorės nuoširdžiai dėkoja Lietuvos kariuomenės vadovybei ir visiems kariams bei krašto apsaugos sistemos darbuotojams, dalyvavusiems LKA Strateginių tyrimų centro sociologiniuose tyrimuose pildant anketas ar dalyvaujant interviu ir fokusuotose grupinėse diskusijose, išsakiusiems savo požiūrį bei profesinį patyrimą.

Autorės labai dėkingos šios mokslo studijos recenzentams *dr. Dianai Janušauskienei*, *dr. Gražinai Rapolienei* ir *plk. lt. Artūriui Balynui* už vertingus patarimus ir pastabas, LKA Strateginių tyrimų centro darbuotojoms *prof. Jūratei Novagrokienei* už pateiktus pasiūlymus, *Birutei Aldonienei* už visapusišką pagalbą.

TRUMPAI APIE AUTORES

DR. JOLANTA ALEKNEVIČIENĖ – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Karo mokslų instituto Strateginių tyrimų centro vedėja. Moksliniai interesai – karo sociologija, kriminologija, kokybinių socialinių tyrimų metodologija, korupcijos fenomenas.

DR. AUŠRA POCIENĖ – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Karo mokslų instituto Strateginių tyrimų centro vyresnioji mokslo darbuotoja. Moksliniai interesai – kariuomenės ir visuomenės santykiai, baudžiamoji politika, miestų saugumas.

DR. EGLĖ VILEIKIENĖ – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Karo mokslų instituto Strateginių tyrimų centro vyresnioji mokslo darbuotoja, Vidaus reikalų ministerijos Viešojo saugumo politikos departamento vyriausioji specialistė. Moksliniai interesai – socialinių tyrimų metodologija, deviacijų sociologija, kriminalinė justicija, karo sociologija.

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Eglė Vileikienė
Aušra Pocienė
Jolanta Aleknevičienė

**MOTYVACIJA TARNAUTI
LIETUVOS KARIUOMENĖJE**

Mokslo studija

Mokslinė redaktorė dr. Eglė Vileikienė
Kalbos redaktorė Jolanta Budreikienė
Viršelio dizainerė Laima Adlytė
Maketuotoja Jolanta Girnytė

2015-11-25. Tiražas 150 egz. Užsakymas GL-511.
Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius
Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

